

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KADINLARIN KOLEKTİF EYLEM YÖNELİMİNİN
YORDAYICILARI: KÜLTÜREL BENLİK KURGULARI,
KADIN KİMLİĞİ İLE ÖZDEŞLEŞME, KADINLARIN
SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE SİSTEMİ
MEŞRULAŞTIRMA EĞİLİMİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Kübra ÖZKAN

Danışman:
Doç.Dr. M. Ersin KUŞDİL

BURSA, 2014

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 701145005 numaralı Kübra Özkan'ın hazırladığı "Kadınların Kolektif Eyleme Yöneliminin Yordayıcıları: Kültürel Benlik Kurguları, Kadın Kimliği ile Özdeşleşme, Kadınların Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi" başlıklı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 28/08/2014 günü 10:30-12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye

Doç. Dr. M. Ersin KUŞDİL (Danışman)
Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Rüçhan ÖZKILIÇ
Uludağ Üniversitesi

28/08/2014

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Kübra Özkan
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Psikoloji Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Psikoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi + 126
Mezuniyet Tarihi : 28 / 08 / 2014
Tez Danışman(lar)ı : Doç. Dr. M. Ersin KUŞDİL

KADINLARIN KOLEKTİF EYLEM YÖNELİMİNİN YORDAYICILARI: KÜLTÜREL BENLİK KURGULARI, KADIN KİMLİĞİ İLE ÖZDEŞLEŞME, KADINLARIN SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA EĞİLİMİ

Bu çalışmanın amacı kadınların kadın hakları temelli kolektif eylem yönelimini yordayan değişkenleri incelemektir. Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık ve Kültür Kuramları bağlamında; kadın grubuyla özdeşleşme, toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırma, sosyal baskınlık yönelimi ve özerk/ilişkisel kültürel benlik yapılarının kadınların kolektif eylem yönelimi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Uludağ Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde eğitim gören 358 kadın üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Beklentilerle örtüşecek şekilde; kadın grubuyla özdeşleşen, toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşru görmeyen ve sosyal baskınlık yönelimi düşük olan kadınların kolektif eylem yöneliminin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Sonuçlar, kolektif eylem yöneliminin düşmanca cinsiyetçilik ile pozitif, korumacı cinsiyetçilik ile ise negatif ilişkili olduğu göstermektedir. Bu çalışmada ayrıca iç-grup örneği olarak aile üyelerinin kadınların kolektif eylem yönelimleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Beklenildiği gibi; kadınların aile içindeki erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluğu arttıkça toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimlerinde de artma olduğu görülmektedir. Benzer yöndeki anlamlı korelasyon aile dışındaki erkekler için de bulunmuştur. Ayrıca aile içindeki erkek üye sayısı arttıkça kadınların kolektif eylem yöneliminde azalma olmaktadır. Kolektif eylem yönelimi yüksek olan kadınların aile içindeki kadın ve erkeklere yönelik tanımlamaların olumluluğu arasındaki farkın kolektif eylem yönelimi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Beklenildiğinden farklı olarak ilişkisellik düzeyleri yüksek olan kadınların kolektif eylem yöneliminin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuçlar ve sınırlılıklar tartışma bölümünde değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler:

Kolektif Eylem Yönelimi , Kolektif Davranış, Grupla Özdeşleşme, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Düşmanca Cinsiyetçilik, Korumacı Cinsiyetçilik, İç-grup/Dış-grup Üyelikleri, Özerk/İlişkisel/Özerk-İlişkisel Benlik, Aile Değişimi Kuramı

ABSTRACT

Name and Surname : Kubra Ozkan
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Psychology
Branch : Psychology
Degree Awarded : Master
Page Number : xi + 126
Degree Date : 28 / 08 / 2014
Supervisor (s) : Doç.Dr. M.Ersin Kuşdil

THE PREDICTORS OF COLLECTIVE ACTION ORIENTATION OF WOMEN: CULTURAL SELF-CONSTRUALS, IDENTIFICATION WITH WOMEN IDENTITY, SOCIAL DOMINANCE ORIENTATION AND SYSTEM JUSTIFICATION

The aim of this study is to examine the predictors of woman rights based collective orientation. Specifically, it examines the effects of woman group identification, gender based system justification, social dominance orientation and autonomous/related cultural selves on collective action orientation with reference to Social Identity, System Justification, Social Dominance and Culture Theories. This study is conducted with 358 female university students from various departments of Uludag University, Bogazici University, Middle East Technical University and Sakarya University. In line with expectations, higher identification with woman group, lower gender based system justification and lower social dominance predicts higher collective action orientation. In addition to these findings, hostile sexism is correlated positively with benevolent sexism. Collective action orientation is correlated positively with hostile sexism and negatively with benevolent sexism. This study also investigates the effects of family members as an example of in-group on collective action orientation. As hypothesized, the results show that the increased positive perceptions on descriptions for male members in family predicts increased gender based justification system. This correlation is not only for male members in family but also for men in out-group. Beside these findings, increased number of male members in family predicts decreased collective action orientation. The difference between positiveness of descriptions toward females and males in-family is higher for women with higher level of collective action orientation than lower level of collective action orientation. Although it is hypothesized that the women with higher levels of relational self would not oriented to collective action; results show that there is a positive correlation between relational self and collective action orientation. Implications of findings and limitations are discussed.

Keywords:

Collective Action Orientation, Collective Behavior, Group Identification, System Justification, Social Dominance Orientation, Ambivalent Sexism, Hostile Sexism, Benevolent Sexism, In-group/Out-group Membership, Autonomous/Related/Autonomous-Related Self, Family Change Theory

Kadınlara,

ÖNSÖZ

Güncel bir sosyal olgu olarak karşımızda duran ‘Toplumsal Cinsiyet’ alanında sosyal psikolojik kuramlar eşliğinde çalışma imkanını yüksek lisans boyunca yaptığımız değerli okumalar ve sınıf içinde yürütmüş olduğumuz kritik tartışmalar sayesinde buldum. Öncelikle hem bilimsel hem de eleştirel bakış açısıyla toplumsal olguları yorumlamamıza önemli katkıda bulunan tez danışmanım Doç.Dr.M.Ersin KUŞDİL’e teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Gerek akademik birikimi gerek insani değerleriyle tez sürecinde en stresli olduğum dönemlerimde beni psikolojik açıdan toparlayarak çalışmama doğru yönde ilerleyebilmem adına verdiği destekten dolayı kendisine minnettarım. Kendisi olmasaydı bu tezi sonlandırmam çok güç olacaktı. Tez danışmanımın yanı sıra tez jürimde bulunan Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN ve Doç. Dr. Rüçhan ÖZKILIÇ hocalarıma bilgi, tecrübe ve güler yüzleri ile çalışmama ışık tuttukları için ve çalışmamı daha iyi yapılandırmam adına verdikleri değerli katkılar ve önerilerden dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yıllardır desteğini esirgemeyen, en zor zamanlarımda yanımda olan Arş. Gör. Funda TURHAN’a bu tez sürecinde de hem akademik birikimi hem de motive edici kişilik özellikleri ile çalışmamı sonlandırmama katkı sağladığı için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca yaklaşık bir ay boyunca evinin kapısını bana açarak rahat ve huzurlu şekilde çalışma imkanı sağladıkları için hem kendisine hem de eşi Süleyman TURHAN’a nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

Lisans ve yüksek lisans dönemim boyunca maddi açıdan beni destekleyen ve sağladığı burs imkanı ile bilimsel araştırma yapmaya teşvik eden TÜBİTAK’a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez sürecimde manevi desteğiyle yanımda olan başta ablam Yasemin ÖZKAN AYDIN olmak üzere aileme; bir ay boyunca uykusuz kalarak veri girişini yapmamda bana yardımcı olan ve en sıkıntılı zamanlarımda sakin duruşuyla beni rahatlatan Merve PELİT’e; Nevşehir, Kayseri ve Sakarya’daki tüm iş arkadaşlarıma; yoğun izin taleplerimi sabırla değerlendirerek eğitimime devam etmemi sağlayan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun KAVLAK’a; tezime katkı sağlayan tüm kadın arkadaşlara ve toplumsal dönüşüm için mücadele veren kadın örgütlenmelerine en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Kadına yönelik şiddetin son bulduğu bir dünya dileğiyle...

Bursa, 2014

Kübra ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

TABLolar	x
ŞEKİLLER	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.KADIN HAREKETLERİNE GENEL BAKIŞ	2
1.2.PSİKOLOJİ LİTERATÜRÜNDE TOPLUMSAL CİNSİYET VE KOLEKTİF KİMLİK ARAŞTIRMALARI	4
1.3.SOSYAL PSİKOLOJİDE KOLEKTİF HAREKETLER	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1.SOSYAL KİMLİK KURAMI (SOCIAL IDENTITY THEORY).....	7
2.1.1.Sosyal Kategorizasyon	8
2.1.1.1. Kendini sınıflandırma teorisi (Self-categorization theory)	9
2.1.2.İç-grup Kayırmacılığı /Yanlılığı	10
2.1.3.Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eyleme Yönelim.....	12
2.1.4.Stratejiler	14
2.1.4.1.Bireysel hareketlilik (Social Mobility):	14
2.1.4.2. Sosyal yaratıcılık (Social Creativity):	15
2.1.4.3. Sosyal rekabet (Social Competition):	15
2.1.5. Sosyal Kimlik ve Kolektif Eylem	16
2.1.6. Cinsiyetin Sosyal Davranış Üzerindeki Etkisi.....	18
2.2.SOSYAL BASKINLIK KURAMI (SOCIAL DOMINANCE THEORY)	18
2.2.1. Grup ve Birey-Temelli Toplumsal Hiyerarşiler.....	19
2.2.2. Grup-Temelli Sosyal Hiyerarşilerin Üçlü Küme Sistemi (The Trimorphic Structure of Group-Based Social Hierarchy)	19
2.2.3. Grup-Temelli Toplumsal Hiyerarşinin Sürdürülmesinde Rol Oynayan Mekanizmalar	20
2.2.3.1.Bireysel ayrımcılık (Aggregated individual discrimination)	21
2.2.3.2. Kurumsal ayrımcılık (Aggregated institutional discrimination)	21
2.2.3.3. Davranışsal asimetri (Behavioral asymmetry)	21
2.2.4. Meşrulaştırıcı Mitler (Legitimizing Myths).....	22
2.2.5.Sosyal Baskınlık Yönelimi (Social Dominance Orientation)	23

2.3. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI (SYSTEM JUSTIFICATION THEORY)	27
2.3.1. Statükonun Ussallaştırılması	28
2.3.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Dış-Grup Yanlılığı	29
2.3.3. Gruplararası Yanlılığın Moderatörü Olarak Politik İdeoloji	29
2.3.4. Tamamlayıcı Stereotipler, Cinsiyete İlişkin Stereotipler ve Sistemi Meşrulaştırma Eğilimleri	31
2.3.4.1. Sistemi meşrulaştırma eğilimi ve çelişik duygulu cinsiyetçilik (Ambivalent sexism)	32
2.4. KÜLTÜR	34
2.4.1. Bireycilik-Kolektivizm	35
2.4.2. İlişkisel ve Ayrık Benlik Üzerine Yapılan Çalışmalar	37
2.4.3. Kültür ve Kolektif Hareketler	41
2.4.4. Aile Değişimi Kuramı	42
2.4.4.1. Özerk-İlişkisel benlik	45
3. UYGULAMA	46
3.1. YÖNTEM	51
3.1.1. Katılımcılar	51
3.1.2. Veri Toplama Araçları	53
3.1.2.1. Demografik bilgi formu	53
3.1.2.2. Sosyal kimlik envanteri	53
3.1.2.3. Dindarlık ölçeği	54
3.1.2.4. Kadın örgütlerine katılım durumu	54
3.1.2.5. Kolektif davranış ölçeği	55
3.1.2.6. Grupla özdeşleşme ölçeği	55
3.1.2.7. Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ölçeği	56
3.1.2.8. Erkeklerle ilişkin çelişik duygular ölçeği (EÇDÖ)	57
3.1.2.9. Sosyal baskınlık yönelimi ölçeği (Social dominance orientation scale)	58
3.1.2.10. Özerklik/ilişkisel benlik ölçekleri	58
3.1.2.11. Kolektif eyleme yönelim ölçeği	61
3.2. İŞLEM	62
3.3. VERİ ANALİZİ	63
4. BULGULAR	64

4.1. BETİMLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARI	64
4.1.1. Katılımcıların İdeal Aile Tanımlamaları	64
4.1.2. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkek Tanımlamaları Üzerindeki Etkisi.....	66
4.2. KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI	70
4.2.1. Kadın Grubuyla Özdeşleşmenin Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	71
4.2.2. Sosyal Baskınlık Yöneliminin Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	72
4.2.3. Toplumsal Cinsiyete Yönelik Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Diğer.....	75
Değişkenlerle İlişkisi	75
4.2.4. Erkeğe İlişkin Çelişik Duygulara Sahip Olma Düzeyi ile Diğer Değişkenler....	75
Arasındaki İlişkiler	75
4.2.5. Ailedeki Erkek Üye Sayısı ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	76
4.2.6. Aile İçindeki Erkeklerle Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu ve Benlik	77
Türleri Arasındaki İlişkiler	77
4.2.7. Özerk Benlik, İlişkisel Benlik, Özerk-İlişkisel Benlik Değişkenleri ve Kolektif Davranış ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Korelasyonlar	77
4.2.8. Dindarlık Değişkeni ile Kolektif Davranış ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Korelasyonlar.....	77
4.3. REGRESYON ANALİZLERİ	79
4.3.1. Kolektif Davranışı Yordayan Değişkenler	79
4.3.2. Kolektif Eylem Yönelimini Yordayan Değişkenler.....	80
4.3.3. Sistemi Meşrulaştırma Eğilimini Yordayan Değişkenler.....	82
4.4. TEK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (ANOVA) SONUÇLARI.....	84
4.4.1. Kolektif Davranış Sergileme Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki	84
Etkisi	84
4.4.2. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi ..	86
4.4.3. İlişkisel Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi	88
4.4.4. Özerk Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi.....	90
4.4.5. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi	91
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	93
EKLER.....	101
EK.1 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	101
KAYNAKÇA.....	113

TABLolar

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özellikleri	52
Tablo 2. Üniversitelere Göre Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	53
Tablo 3. Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Ölçeklerinin Karşılaştırmalı Faktör Yükleri	60
Tablo 4. Çalışmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Katsayıları	62
Tablo 5. Katılımcıların Çekirdek Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler.....	64
Tablo 6. Katılımcıların Geniş Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler	65
Tablo 7. Katılımcıların İşlevsel-Geniş Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler.....	65
Tablo 8. Katılımcıların Tek Ebeveynli ya da Homoseksüel Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler.....	65
Tablo 9. Katılımcıların Belirsiz Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler	66
Tablo 10. Kadınlara Göre Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkeklere Yönelik Tanımlamalarının Olumluluk Ortalamaları	67
Tablo 11. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeyleri Açısından Kadınlara Göre Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkeklere Yönelik Tanımlamalarının Olumluluk Ortalamaları.....	69
Tablo 12. Tüm Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	71
Tablo 13. Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu	73
Tablo 14. Ana Değişkenlerin Diğer Değişkenlerle Olan Korelasyonları	78
Tablo 15. Kolektif Davranışı Yordayan Değişkenler	80
Tablo 16. Kolektif Eylem Yönelimini Yordayan Değişkenler.....	82
Tablo 17. Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Yordayıcıları.....	83
Tablo 18. Kolektif Davranış Sergileme Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	85

Tablo 19. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	87
Tablo 20. İlişkisel Benlik Düzeylerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri	89
Tablo 21. Özerk Benlik Düzeylerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri.....	90
Tablo 22. Özerk-İlişkisel Benlik Değerlerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri	92

ŞEKİLLER

Şekil 1. Analiz düzeyleri arasındaki bağlantılar (Kağıtçıbaşı, 2010: 148)	37
Şekil 2. Yetkinlik, kişilerarası mesafe, benlik ve aile çeşitleri (Kağıtçıbaşı, 2005: 412)	44
Şekil 3. Kolektif Davranış Sergileme Sıklığı Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.....	85
Şekil 4. Kolektif Eylem Yönelimi Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması	88
Şekil 5. İlişkisel Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması	89
Şekil 6. Özerk Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması	91
Şekil 7. Özerk-İlişkisel Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.....	92

I.BÖLÜM

1.GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet araştırmaları psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi, felsefe, sinema gibi farklı disiplinlerin ilgi alanları içerisinde bulunmaktadır. Bu disiplinler kadınların toplumsal hayat içerisinde konumlandırılışlarını farklı açılardan incelemektedirler. Sosyal psikoloji alanında da toplumsal cinsiyetçilik konusunu içeren çalışmaların birçoğu ataerkil sistem içerisinde ötekileştirilen, ayrımcılığa maruz kalan, ikincilleştirilen kadınların sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda karşılaştıkları olumsuz tutumları araştırmaktadır. (Sakallı-Uğurlu, 2008: 2).

Giddens'e göre (2000: 107), "*toplumsal cinsiyet toplumsal olarak yapılandırılmış erkeklik ve kadınlık kavramlarıyla bağlantılıdır; bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir ürünü olması zorunlu değildir*". Toplumsal cinsiyetin süreçle inşa edilen yönü, bireylerin sosyal etkenler aracılığıyla (aile, kültür, medya vb.) toplumsallaşmasını ve toplumsal cinsiyet rolleri edinimini de beraberinde getirmektedir (Giddens, 2000: 108).

Antik Yunan'dan bugüne kadar erkekler ile kadınlar toplumsal yaşamı eşit koşullarda paylaşmamışlardır. Toplumsal alanda ikincil konuma itilen kadınlar erkeklerle eşit statüye erişebilmek için kendilerini erkek egemen değerlere göre biçimlendirmeyi denemişlerdir (Şaşman-Kaylı, 2007: 15). Ancak, bu yöntem bile kadınların eşit statü elde etme sürecinde maruz kaldıkları baskıyı sona erdirememiştir. Feminist literatür de kadınların neden ve hangi yollarla baskı altında olduğunu açıklama çabasındadır. Erkek ve kadınların toplumsal hayatta farklı iktidar ilişkileri içerisinde nasıl biçimlendiğini araştırmaktadır (Yavui-Davis, 1994: 24).

Sivil toplumu özel ve kamusal alan olmak üzere ikiye bölen Pateman (1988: 4), kadınların özel alana sıkıştırıldığı, erkeklerin ise kamusal alanda yer aldığını belirtmiştir. Ancak, özel ve kamusal alan birbirine karşılıklı olarak bağımlıdır. Özel alan olmadan kamusal alan, kamusal alan olmadan ise özel alan tam olarak anlaşılamaz. Bu iki alanın karşılıklı bağımlı ilişkisinin yanı sıra feministler toplumsal hayatta özel/kamusal alan ve doğa/kültür şeklinde ikili karşıtlıkların olduğunu kabul ederler (Yuvai-Davis, 1994: 24). Erkek aklı, kültürü ve medeniyeti temsil ederken; kadının doğayı, duyguları ve bedeni

temsil ettiği düşünülür. Bir yandan kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan iki varlık olduğu kabul edilirken öte yandan akıl ve kültürün temsilcisi olarak görülen erkeğin üst konuma yerleştirilmesi ile kadın ‘erk’ üzerinden tanımlanır ve özerklikten uzak tutularak ‘erk’ ile ilişkilendirilir (Berktaş, 2010: 24).“Karşıdan iki kişi geliyor sandım; meğer sadece bir erkek ile karısıymış”şeklindeki bir Rus atasözünde olduğu gibi (akt., Berktaş, 2010: 23), kadın-erkek ilişkisinde özerk bir varlık olarak kabul edilmeyen kadının hiçselleştirilmesi ve erkin içinde eritilmesi göze çarpmaktadır. Bu şekilde eril paradigmanın devamlılığı sağlanır.

Kamu/özel ayrımının ürettiği “kadının yeri evi, erkeklerin yeri ise sokaklar” görüşünün sorunlu boyutlara ulaştığı görülmüştür (Akşit, 2010: 182). Kadınların erkeklerle eşit şekilde kamu alanını paylaşması yaygın olarak kabul edilen bu görüş nedeniyle engellenmiştir. Ayrıca, bu görüşün kadınların haklarının ihlal edildiği zamanlarda bireysel ya da kolektif eyleme geçmenin önünün kapatılmasına neden olduğu düşünölmektedir.

Feminist literatür cinsiyetin biyolojik temelli mi yoksa toplumsal olarak inşa edilen bir süreç mi olduğunu incelemektedir (Yavui-Davis, 1994: 24). Toplumsal cinsiyet araştırmalarının geldiği nokta toplumsallaşma sürecinde dişi/dişi olmayanın hem iktidar ve egemen olan yapı ve sistemler zinciri içerisinde hem de kültürel değerlerle kuşatılarak ‘erkeklik’ ve ‘kadınlık’ kavramlarına dönüştürüldüğu ve değer içermeyen nötr kavramlar olmaktan uzaklaştığı yönündedir (Berktaş, 2010: 24).‘Kişisel olan politiktir’ sloganıyla feminist gruplar geleneksel aile modeli içerisinde kişisel deneyimlerin aslında kamu içerisindeki güç ilişkileri ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır (Cole ve Steward, 1996: 130).

1.1.KADIN HAREKETLERİNE GENEL BAKIş

1950 ve 60’ların yurttaşlık hakları hareketleri (*civil rights movement*) sonucunda 1960-1970’lerde kadın hareketleri ABD’de hız kazanmıştır. Feminizm dönemi olarak adlandırılan ikinci dalga (1970’ler), kadın örgütlerinin girişimiyle, toplumsal cinsiyet kalıplarının cinsiyet temelli eşitsizliğe dönüştürölmesi ve sürdürölmesinin kavranıldığı bir dönemdir (Giddens, 2000: 107). Ayrıca feminist hareketler, tarih sürecinde dezavantajlı olan kadın grubunun imtiyaz haklarını yükseltmek, grup aidiyetlerini ve politik farkındalığı arttırmak amacıyla bu kavramları yeniden tanımlayarak çerçevenin yeniden inşa edilme sürecine önemli katkı sunmuştur (Carroll, 1989: 309; Cole ve Steward, 1996:130; McCabe,

2005: 481-482). ‘Yeni sosyal hareketler’ kavramı 1980’ler ile birlikte sosyal teorilerin eksenine içine girmiştir. Sosyal hareketlerin çevre ve barış aktivistliğinden feminist aktivistliğine kadar geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. Bu hareketler devlet ve sınıf politikalarından ziyade kimlik yönelimi ve kültürel politika temaları altında tanımlanabilir (Weir, 1993: 73).

İkinci dalga feminizmin de içinde olduğu sosyal hareketler ‘Yeni Sosyal Hareketler’ kuramı içerisinde yer almaktadır. Bu hareketler 1960 öncesi dönemdeki ekonomi temelli sınıf mücadelelerinden farklı olarak toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim gibi kimlik temelli mücadeleler olma özelliğini taşımaktadır. Böylece kimlik temelli aidiyetlerin önem kazanmasıyla birlikte kültürel semboller de belirginleşmeye başlamıştır (Johnston, Larana ve Gusfield, 1994: 7-8). İkinci dalga feminizmin ana hedefi ataerkil sistemin günlük toplumsal yaşamdaki yansımaları ile mücadele etmektir. Böylece, özel ve kamusal alan arasındaki sınırlar eritilerek siyasetin de içinde olduğu kamusal alanın özel alanı da kapsayacak şekilde tekrardan tanımlanması sürecine girilmiştir (Bryson, 1992: 181-183). İkinci dalga feminizm patriyarkal kültürün toplumsal yaşam üzerindeki yansımaları ile mücadele ederken aynı zamanda, Birinci dalga feminizmin de ana hedeflerinden biri olan, kadınların hak temelli mücadelesinin sürdürülmesinin önünü açan örgütlenme biçimini de desteklemektedir (Sayan Cengiz, 2010: 120).

Erken dönem feminizm anlayışı Batı bakış açısını içeren indirgemeci yapıda olduğu düşünülmüş ve eleştirilmiştir (Yavui-Davis, 1994: 24). İkinci dalga feminizmine dayalı kadın hareketi Batıda tohumlarını atmış olmasına rağmen gelişmekte olan ülkelere ve üçüncü dünya ülkelerine de dağılmıştır. Türkiye’de de on yıl geriden takip edilmesine rağmen benzer yönde bir dönüşüm gözlenmektedir (Tekeli, 1998; akt., Sayan Cengiz, 2010: 120). Türkiye’deki kadın hareketlerinin Batıya kıyasla daha geriden oluşum ve dönüşümü Türkiye’nin 1980 dönemindeki toplumsal ve politik yapısı ile oldukça ilişkilidir. Bu dönem halka uygulanan otoriter baskının, örgütlenme yasaklarının, dernek, vakıf vb. sivil toplum örgütlenmeleri üzerindeki baskıların ve kısıtlılıkların arttığı bir dönem olma özelliği taşıdığı için kadın hareketleri de bu süreçten olumsuz etkilenmiştir (Tekeli, 2004).¹

---

¹<http://www.bianet.org/bianet/kadin/49886-yeni-dalga-kadin-hareketinde-orgutlenme>. Erişim tarihi (30 Temmuz 2014).

1.2.PSİKOLOJİ LİTERATÜRÜNDE TOPLUMSAL CİNSİYET VE KOLEKTİF KİMLİK ARAŞTIRMALARI

Toplumsal değişimlerle birlikte kadın ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar psikoloji biliminin ana konusu haline gelmeye başlamıştır. Amerika’da feminizm aktivizmi ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan psikolojik çalışmalar 1979’ların son döneminde en üst seviyesine ulaşmıştır. 1980’ler ile birlikte yayın sayısında kısmen bir azalma sergileyerek durağanlaşmıştır. 2000’lerde ise kadın ve cinsiyet üzerine odaklanan psikoloji çalışmalarının sayısında bir azalma meydana gelmiştir (Eagly ve ark., 2012: 212-215).

Sosyal psikoloji alanında kolektif kimliğe ilişkin yapılan çalışmalarda kolektif kimliğin belirgin olduğu durumlarda güç ihtiyacı ve politik yeterlilik arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğu bulunmuştur (Randel ve Wu, 2011: 397). Feminist kimliğin altında yatan nedenler birçok çalışmada araştırılmış, bu kimliğin özdeşleşme, farkındalık ve cinsiyet rollerine yönelik tutumları içeren çok yönlü bir kavram olduğu sonucuna ulaşılmıştır (McCabe, 2005: 481-482).

1.3.SOSYAL PSİKOLOJİDE KOLEKTİF HAREKETLER

Toplumsal hareketler kavramı ilk dönemlerde ‘kolektif davranış’ bağlamında incelenirken; sınıf temelli hareketlere karşıt olarak gelişen yeni sosyal hareketlerle birlikte günümüzde sık sık kullanılan benlik ve kimlik kavramları toplumsal hareketlerin açıklanmasında kullanılmaya başlamıştır (Stryker ve ark., 2000: 1, 23; Gecas, 2000: 99).

Kolektif hareketler birden fazla birey ya da grubun karşılıklı etkileşime girerek ortak bir amaca yönelik eyleme yönelmesi olarak tanımlanmaktadır (Melucci, 1996: 44). Bireyler kolektif eylem sürecinde kolektif kimlik edinebilir ya da aktivizm döneminde bireylerin sahip olduğu sosyal kimlikler dönüşerek yeni biçimlere kavuşabilir (Snow ve McAdam, 2000: 50-53). Yapılan çalışmalarda kimlik ediniminin yanı sıra sosyal hareketlere katılımında iç gruba bağlanma ve iç grubun diğer üyeleriyle ilişkileri sürdürme

isteğinde olma (Stryker, 2000: 31); insani değerleri gözetilen bir ideolojiye sahip olma (Gecas, 2000: 100) gibi faktörlerin de etkili olduğu bulunmuştur.

Bu çalışma genç kadınların toplumsal harekete katılımını incelemektedir. Genç yaş grubunun toplumsal hareketlere katılımı, içinde buldukları tarihsel durum, ortak kültürel paylaşımlar ve belirli demografik özelliklerin birleşimi yoluyla belirlenmektedir (Cole ve Steward, 1996: 130). Birçok dezavantajlı grup üyesi ise kendi iç-grup üyelerine yönelik adaletsizlik ve eşitsizlik içeren uygulamalarla mücadele eden sosyal hareketleri destekliyor olmalarına rağmen bu kişilerin küçük bir yüzdesi bu uygulamalara karşı kolektif hareketlerde yer almaktadır (Stürmer ve Simon, 2009: 681). Sherkat ve Blocker (1994: 838) lise dönemindeki genç kadınların genç erkeklere kıyasla toplumsal hareketlere katılımının daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Cinsiyetler arası bu farklılaşmanın yetiştirilme tarzlarının yanı sıra genç kadınların politik yeterliliklerinin zayıf olması ve güçlü dini inançlara sahip olmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Liss ve arkadaşları (2004: 772) genç kadınların feminist hareketi önemli görmedikleri, yeterli feminist bilince sahip olmadıkları, aktivizm ile ilgilenmedikleri için de kadın örgütlenmelerinde yer almadıklarını saptamışlardır.

Kolektif eyleme katılan kadınlar katılmayanlara göre azınlık grupta yer almaktadır. Kadınlara kadın hakları temelli kolektif hareketlerde yer alıp almadıkları sorulduğunda genelde olumsuz cevap alınmaktadır. Oysa ki kolektif eylem denildiğinde akla sadece bir organizasyon bünyesinde gönüllü olarak yer almak gelmemelidir (Özler, 2007: 244). Kadınlar kadın örgütlenmelerine çeşitli şekillerde katkı sağlayabilirler. Örneğin, kadın sorunsalı üzerine konuşma yapma, kadın örgütlerinde/derneklerinde çalışma, toplantılara katılma, kolektif örgütlenmeye giderek mitinglere ve yürüyüşlere katılım gerçekleştirilebilir. Siyasal partilere aday olunabilir ya da kadın sorunlarıyla ilgilenen siyasetçilere oy verilebilir. Daha yapılandırılmış yollarla olmasının yanında gayri resmi şekillerle (arkadaş grubu arasında kadın sorunu üzerine tartışmalara katılma, farkındalık düzeyini arttırıcı makaleler, kitaplar okumak, filmler seyretmek) ya da bireysel protesto yöntemlerinden sayılan imza vermek, medya araçlarıyla iletişime geçme gibi yollarla eyleme katılabilir (Kelly ve Breinlinger, 1995: 49). Yine de günümüzde birçok kadının kendilerini 'örgütlü' olarak tanımlamamasına rağmen bilinçli olmadan da kadın örgütlenmesine farklı düzeylerde destek verdikleri düşünülmektedir. Türkiye'deki kadınların örgütlenmeyi herhangi bir organizasyona üye olmakla eş düzeyde tutmaları nedeniyle bireysel

mücadeleler göz ardı edilmekte; bunun da üst düzeydeki koordineli kolektif davranışların önünü kapattığı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı genç kadınların kadın hakları temelli kolektif eyleme yönelmelerini etkileyen faktörleri incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın teorik arka planını Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı oluşturmaktadır. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada kültürel benlik kurgularının üç kuramın varsayımları ve kolektif eylem yönelimi ile olan ilişkiler incelenecektir

II.BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kadınlar neden kolektif eyleme yönelir? Sosyal psikolojide insanların kendi algıladıkları ve yorumladıkları dünyada yaşadıkları kabul edilir. Aynı sosyal ortamda ve koşullarda yaşayan insanların toplumsal yaşamı, iktidar ilişkilerini, cinsiyet sistemlerini farklı yorumlamaları sonucunda bazıları toplumsal düzenlemelere karşı çıkararak protesto davranışına yönelirken bazıları toplumsal süreçleri doğal kabul ederek bu tür eyleme yönelmezler (van Stekelenburg ve Klandermans, 2013: 1). Bu bölümde kadınların kolektif eyleme yöneliminin altında yatan süreçler sosyal-psikolojik kuramlar çerçevesinde açıklanacaktır. Sosyal Kimlik Kuramı, Tajfel ve Turner (1979); Sosyal Baskınlık Kuramı, Sidanius ve Pratto (1999); Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ise Jost ve Banaji (1994) tarafından öne sürülmüştür.

2.1.SOSYAL KİMLİK KURAMI (SOCIAL IDENTITY THEORY)

Sosyal Kimlik Kuramı, geniş ölçekli grup ilişkilerinin dinamiklerinin anlaşılmasına önemli katkı sunmuştur (Hogg ve Vaughan, 2006: 445; Hogg ve ark., 1998: 246-247). Sosyal Kimlik Kuramı'nın ortaya çıkışına kadar sosyal psikologlar insan davranışları ile gruplararası çatışma sürecindeki sosyal bağlamların örtüşen kısımlarıyla çok da ilgilenmemişlerdir (Tajfel ve Turner, 1979: 33; Tajfel ve Turner, 1986: 7). Toplumsal hareketler ve politik protestolar üzerine yapılan akademik çalışmalar genellikle kimlik kavramından uzak tutulmuştur (Klandermans, 2002: 889). Ancak sosyal kimlik kuramı indirgemeci ve bireyci sosyal psikoloji anlayışına tepki olarak toplum ve birey arasındaki dinamik ilişkileri göz önünde bulundurarak insan davranışı altındaki sosyal nedenleri incelemeye başlamıştır ve böylece bu kuram sayesinde sosyal psikoloji literatürüne yeni bir yön verilmiştir (Hogg ve Abrams, 1988: 12; Turner, 1988: 114). 1970'lerin sonlarından itibaren sosyal kimlik kuramındaki önemli gelişmelerle birlikte toplumsal çatışmalardan ziyade birey-grup arasındaki ilişkilere odaklanılmaya başlanmıştır (Turner, 1988: 113). Sosyal kimlik yaklaşımı bilimsel olarak ölçülebilir ve test edilebilir hipotezler sunan bir teori olma özelliğini de taşımaktadır (Hogg ve Abrams, 1988: 12).

Tajfel'e göre (1982: 2), sosyal kimlik, "*bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır*"(akt., Demirtaş, 2003: 130). Sosyal kimlik kuramı kişisel ve sosyal benliği birbirinden ayırarak kişisel kimliğin kişilerarası ilişkilerde, sosyal kimliğin ise grup üyelikleri temelinde ön plana çıktığını öne sürmektedir (Tajfel ve Turner, 1986: 40). Bu kuram kişisel kimlikten ziyade daha çok sosyal kimlik üzerinde durmaktadır (Hogg ve Abrams, 1998: 22).

2.1.1.Sosyal Kategorizasyon

Sosyal Kimlik kuramcılarına göre, toplumlar güç, statü ve prestij ilişkisine göre düzenlenen ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi sosyal kategorilerden oluşmaktadırlar. Sosyal kategorilerin doğası ve birbirleriyle olan ilişkisi toplumun yapısını da belirlemektedir. İnsanlar sosyal kategorilerden meydana gelen toplumsal yapı içerisinde doğarlar. Ancak, toplumsal yapı statik özelliği olan ve değişmezlik içeren özelliklere sahip bir yapı olarak da algılanmamalıdır. Aynı şekilde, sosyal kategorizasyon teorisinin öne sürdüğü benlik de toplumsal yapı gibi esnek, dinamik, akışkan, ilişkisel, bağlama duyarlı özelliklere sahiptir. Bu şekilde, birey ve toplum birbirini tarihsel, politik, ekonomik vb. bağlamlar içerisinde karşılıklı olarak etkilerler (Hogg ve Abrams, 1988: 13; Turner, 1988: 114).

Sosyal kategoriler toplumsal hayatı sınıflandırmaya ve düzenlemeye yarayan bilişsel araçlardır. Bunlar, sadece toplumsal hayatı düzenlemekle kalmayıp bireyin toplum içindeki konumunu da belirlemesine de yardımcı olurlar. Sosyal gruplar, böylece, bireye özdeşleştiği grup içerisinde kendisini tanımlama fırsatını sunar. Ayrıca birey özdeşleştiği sosyal grubun kimliğini içselleştirerek sosyal kimlik edinme sürecine girer (Tajfel ve Turner; 1979: 40). Peki, sosyal kimlik edinme süreci nasıl işler?

Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin özgüvenlerini sürdürmek ya da arttırmak, diğer bir deyişle, olumlu benlik algısına sahip olmak için çabaladığını varsaymaktadır. Bireyler olumlu benlik algısına sahip olmak için kendisini tanımlayan sosyal gruplara dahil olmaktadır. Eğer bireyler dahil oldukları grupları diğer dış-grupların ilişkili boyutlarıyla kıyasladığında olumlu imgelere sahip olurlarsa olumlu sosyal kimliğe ulaşmış olurlar.

Olumlu sosyal kimlik yüksek prestij sağlarken olumsuz sosyal kimlik ise düşük düzeyde prestije neden olmaktadır (Tajfel and Turner, 1979: 40).

Baskın ideolojinin içselleştirilmesi ve toplumsal olarak inşa edilen sosyal kategorilerin benimsenmesi sonucunda sosyal kimlikler olumlu ya da olumsuz olarak algılanabilirler (Hogg ve Abrams, 1988: 19). Grup üyeliği bireylerin hem kendileri hem de başkaları tarafından belli bir grubun içerisinde tanımlanması ile elde edilir. Aynı grupta yer alan üyeler kendilerini aynı sosyal kategorinin üyeleri olarak görebilirler, buldukları gruba benzer duygular hissedebilirler ve gruplarının imajı ve üyelikleri ile ilgili benzer görüş birliği gösterebilirler (Tajfel ve Turner, 1979: 40). Sosyal kimliğin belirgin olduğu durumlarda bireylerin kendilik algıları (*self-perceptions*) zayıflayarak benlik yitimi (*depersonalization*) görülür (Turner, 1988: 115). Böyle durumlarda grup bilinci ön plana çıkarak bireysel eylemden çok grup olarak hareket etme ve grubun değerlerinin benimsenmesi belirginleşir.

2.1.1.1. Kendini sınıflandırma teorisi (*Self-categorization theory*)

Tajfel'in öne sürdüğü Sosyal Kimlik Kuramı sonrasında Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell (1987)'in ortak katkılarıyla Kendini Sınıflandırma Kuramı (*self-categorization theory*) geliştirilmiştir. Sosyal kimlik kuramı gibi kendini sınıflandırma kuramı da insanların toplumsal olarak inşa edilmiş sistemler içerisinde grup-temelli oluşumların algı, biliş ve davranışlarıyla ilgilenmektedir (Turner ve Reynolds, 2012: 400). Bu kuram insanların psikolojik bir grup olarak nasıl düşündüklerini, hissettiklerini ve davrandıklarını açıklama ve anlama çabası içerisindedir. Bireyin daha çok bilişsel süreçlerine odaklanarak bireyin kendisini ve dahil olduğu (ya da olmadığı) grupları nasıl tanımladığı ile ilgilenmektedir. Bu yönden bakıldığında kendini sınıflandırma kuramı bireyi merkeze alarak zihin ve davranışın işlevselliğini açıklama konusunda psikoloji bilimine önemli katkı sunmuştur (Turner ve Reynolds, 2012: 400).

Bu kuramın oluşumunda sosyal kimlik ile bireysel kimlik arasındaki ayrım, kendini sınıflandırma üzerinden bireysel ve sosyal kimlik arasındaki ayrım ve benlik algısı/kalıpyargılara ait literatürün önemli katkısı olmuştur (Turner ve Reynolds, 2012: 400). Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik kuramı üzerindeki çalışmaları devam ederken

Turner sosyal grubun yeniden tanımlanması üzerine çalışmalar yürütmüştür ve kişilerarası-gruplararası yelpazesindeki psikolojik süreçler üzerine odaklanmıştır. Bu kuram insanların kendilerini ve diğerlerini sınıflandırma eğiliminde olduğunu; kendini sınıflandırmanın kendini-etiketlemeye/kalıpyargılamaya (*self-stereotype*) yol açtığını; sadece kendilerini değil diğer insanları ve grupları da hangi kategoriye yerleştirmişlerse o kategorinin belli özellikleri üzerinden kalıpyargıladıklarını öne sürmektedir (Turner ve Reynolds, 2012: 402). Turner kendini sınıflandırmanın farklı düzeylerinin olduğunu iddia etmektedir. Örneğin kişilerarası düzeyde birey ve diğerleri arasındaki kıyaslama söz konusu iken; gruplararası düzeyde grup üyeliği göz önünde bulundurularak bir grubun üyesi olan birey kendisini dış-gruplarla kıyaslamaktadır (Turner ve Reynolds, 2012: 403).

Kendini sınıflandırma kuramı grup üyeleri arasında algılanan benzerlikler ve farklılıkların grup üyeliğinin toplumsal anlamı ile örtüştüğünü öne sürmektedir (Turner ve Reynolds, 2012: 403). Örneğin evliliğin ve ailenin kutsandığı bir toplumda evli olan bir kadın kendisini aile kurumunun bir parçası olarak tanımlarken bekâr kadınlardan kendisini ayırmış hissedebilir.

Kendilerini aynı grubun üyesi olarak tanımlayan bireyler, kendilerini dış-grup üyelerine kıyasla iç-grup üyelerine daha benzer algılamaktadır. Kendilerini iç-grup üyeleriyle benzer algılayan kişiler sosyal etkiye daha fazla maruz kalmaktadırlar. Bu kişilerin birbirleriyle işbirliği yapma, uzlaşma, birbirlerinin kararlarını, davranışlarını etkileme olasılıkları daha yüksektir (Turner ve Reynolds, 2012: 406).

Özetle, kendini sınıflandırma kuramı bireyin kendisini yerleştirdiği kategoriye nasıl bağlandığı, iç-grup ve dış-grubu algılama biçimlerinin nasıl değiştiği konusunda değerli öngörüler sunmaktadır.

2.1.2. İç-grup Kayırmacılığı /Yanlılığı

İç-grup kayırmacılığı, iç-grubun dış-gruba tercih edildiğinin davranış, tutum, tercihler ya da değerlendirmeler aracılığıyla gösterilmesi eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Turner, Brown ve Tajfel, 1979: 187; Tajfel ve Turner, 1979; 38).

Sosyal kategorizasyon sürecindeki gruplararası davranışı açıklamak için Tajfel ve arkadaşları (1971: 154-176) 14-15 yaşlarındaki 64 katılımcı ile birlikte deneysel bir

çalışma gerçekleştirmişler. Birbirleriyle daha önceden hiçbir temas halinde bulunmayan katılımcılar rastgele gruplara ayrılmıştır. Katılımcıları gruplara rastgele yerleştirmek haricinde gruplararası kategorizasyonda herhangi bir araç kullanılmamıştır. Buna rağmen deney sonuçları katılımcıların grup aidiyeti oluşturdukları ve iç-grup/dış-grup algısı geliştirerek olumlu bir sosyal kimliğe ulaşmak için iç-grubu kayıracak şekilde ayrımcı davranışlar sergilediği bulunmuştur. Diğer bir deyişle; minimum koşullar kullanılarak sadece dış grubun varlığından haberdar olmak bile iç-grup lehine gruplararası rekabeti ve ayrımcı davranışları tetiklemektedir (Tajfel ve Turner; 1979: 38). “Minimal Grup Paradigması” olarak adlandırılan bu deneysel düzenlemenin kullanıldığı sonraki deneysel çalışmalarda ise daha yüksek düzeyde güce sahip olan grup üyelerinin ayrımcı davranışlara daha fazla başvurduğu gözlenmiştir. Sosyal kategorizasyon güç faktörü ile birleştiğinde ayrımcılığın daha etkili bir şekilde üretildiği ileri sürülmüştür (Sachdev ve Bourhis, 1985: 429-430).

Erken dönemde yapılan sosyal kimlik kuramına ilişkin araştırmalar ‘minimal gruplar’ oluşturularak laboratuvar ortamında yapılırken; gerçek yaşantıda ise grup üyeliği, içinde bulunulan kültürün sosyal gruba verdiği değer gözetilerek oluşturulmaktadır (Garza ve Borchert, 1990: 680). Toplumda bazı gruplar üst konumdayken bazıları alt konumdadır. Üst statüdeki grubun üyeleri hem avantajlı konuma hem de olumlu sosyal benliğe sahipken; alt statüdeki grubun üyelerinin dezavantajlı grubunun konumunu yükseltme olasılığı düşük olduğu için hem olumlu sosyal benliğe sahip değillerdir hem de sosyal rekabete girişmezler (Garza ve Borchert, 1990: 681). Sosyal kimlik kuramı bireyin kendisine yönelik olumlu değerlendirmelerde bulunması ve bu olumlu değerlendirmeleri sürdürmesinin iç-grubu dış-grubun üstünde tutarak kendi grubunu kayırması ile mümkün olabileceğini iddia etmektedir. Gruplararası düzeydeki olumlu benlik saygısı edinme sürecinde gruplararası farklılaşmanın da yolu açılmaktadır (Hogg ve Abrams, 1998: 20).

Sosyal sınıflandırma süreci bireyin kendisinin içinde bulunduğu grup üyelerine daha benzer algılamasına sebep olurken, dış-grup üyelerini olduğundan daha farklı algılamasına neden olmaktadır. Ayrıca kendi grubundan olan kişilere karşı olumlu duygular besleyerek onları kayırma ve üstün görme eğilimi gösterecektir (Hogg ve Abrams, 1998: 19).

Sosyal kimlik kuramı açısından bakıldığında, cinsiyet, insanların kendileri ve diğerleri arasında sosyal kıyaslamalara gidebileceği bir boyuttur. Bazı bağlamlarda cinsiyet boyutu “ben-öteki” ilişkisi arasındaki farklılıkları düzenlemeye yardımcı olurken, bazı bağlamlarda ise kadın ve erkeğin cinsiyete dayalı statü farklılıkları gözetmeksizin aynı sosyal gerçeklik içerisinde birleşmelerini mümkün kılmaktadır (Batalha ve ark., 2011: 803).

2.1.3. Grupla Özdeşleşme ve Kolektif Eyleme Yönelim

Grupla özdeşleşme, gruba psikolojik olarak bağlanma anlamına gelmektedir. Bu tür özdeşleşme bir grubun objektif olarak üyesi olmakla aynı anlamda değildir (Lau, 1989: 221). Sosyal özdeşleşme yaklaşımı, bireylerin olumlu benlik algısına sahip olmak için kendilerini tatmin eden gruplar ile yüz yüze etkileşimin olup olmaması önemli olmaksızın özdeşleşme eğilimi gösterdiğini kabul etmektedir (Lau, 1989: 221).

Sosyal kimlik kuramı sosyal kimliği *bilişsel (cognitive)*, *değerlendirici (evaluative)* ve *duygusal (affective)* bileşenlerine ayırmaktadır. *Bilişsel* bileşen sosyal sınıflandırma süreci, *değerlendirici* bileşen iç/dış-grup statü kıyaslama süreci, *duygusal* bileşen ise gruba olan bağlılık/grupla özdeşleşme ile ilişkilidir. Klandermans (2002: 890) grupla özdeşleşmenin sosyal kimliğin duygusal bileşeni olduğunu ileri sürmüştür. Grubuyla daha fazla özdeşleşen kişiler iç-grubuna zalimce davranıldığını hissediyorsa daha yüksek düzeyde protesto davranışı gösterme eğiliminde bulunmaktadır (Klandermans, 2002: 898). İç-grup üyelerine saygı duymak kolektif özdeşleşmenin ve iç-grubun çıkarlarını koruyacak şekilde hizmet etme motivasyonunun güçlü bir yordayıcısıdır (Simon ve Stürmer, 2003: 190).

Herhangi bir sosyal grupta aktif olmak için bu gruba aidiyet ve özdeşim duygusu baskın olmalıdır. Kişi kendisini ne kadar feminist olarak tanımlıyor ve bu gruba ait hissediyorsa kadın sorunları üzerine politik örgütlenmesi de o kadar beklenilmektedir (Liss ve ark., 2004: 771). Ayrıca kadın sorunsalı üzerine derslere/seminerlere katılan, kadın hareketleri ile ilgilenen aile üyelerine sahip olan genç kadınların feminist kolektif hareketlerle ilgilenme ve katılım gösterme olasılığının daha güçlü olduğu bilinmektedir (Liss ve ark., 2004: 777).

Sosyal kimlik kuramı kapsamında yapılan çalışmalarda, kadınların kendilerini 'feminist' olarak adlandırmasının kolektif eyleme katılımın güçlü yordayıcılarından birisi olduğu bulunmuştur (Klandermans ve de Weerd, 2000: 74; Simon ve ark., 1998: 648). Feminist kimliği içselleştiren kadınların yukarıda sözü edilen yaşam tecrübeleri ve inançların olmasına gerek kalmaksızın kolektif eyleme katılacağı öngörülmektedir. Ayrıca kadın dayanışmasının gerekliliğine daha fazla inanan ve feminist kimliği ile daha fazla özdeşleşen kişilerin kolektif eylemde bulunma oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Liss ve ark., 2004: 773).

Kişinin bir kolektif grupla özdeşleşmesi ile bir kolektif eylemle özdeşleşmesi farklı olgulardır ve kolektif eyleme katılımı her ikisinin ayrı ayrı ne kadar yordadıklarını inceleyen çalışmalar mevcuttur. Kadınların kolektif eyleme katılım isteği hem kadın kimliği hem de feminist aktivizm ile kolektif özdeşleşmesiyle yakından ilişkilidir (Kelly ve Breinlinger, 1995: 50). Örneğin, kolektif özdeşleşmenin grup üyelerinin kolektif eyleme katılım motivasyonlarını etkileyen yordayıcı olduğunu ortaya çıkarmak için yaşlı haklarını savunma amaçlı kurulan Gray Panthers grubundan 95 yaşlı ile araştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre yaşlı insanların katıldıkları sosyal hareketler ile özdeşleşme düzeylerinin, yaşlı grubu ile özdeşleşme düzeyine göre daha güçlü bir yordayıcı olarak bulunmasına rağmen iki değişken de kolektif eyleme katılma isteğinin belirleyicilerindedir (Simon ve ark., 1998: 649-650).

Simon ve arkadaşları (1998: 652-654) tarafından gey grubu ile yapılan diğer bir çalışmada ise 'kimliğe yönelik tehdit algısı' oluşturularak gey kimliği ve gey hareketleriyle özdeşleşme düzeyi ile kolektif eyleme katılım isteği arasındaki ilişki incelenmiştir. Hem gey hareketi hem de gey kimliği ile özdeşleşme kolektif eyleme yönelimi benzer düzeyde yordamaktadır. Bulgular, kimliğe yönelik tehdit algısı oluştuğunda grup kimliğine olan bağlılığın arttığı ve bunun sonucunda örgütlenmenin daha kolay olabileceğine işaret etmektedir.

Aktivist kadınların kadın örgütlenmeleri içerisinde yer almasını açıklayan sosyal psikolojik faktörlerin incelendiği bir çalışmada (Kelly ve Breinlinger, 1995: 49-52), grupla özdeşleşmenin kolektif davranış üzerinde önemli etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Grup içerisinde yer alan kadınlar kadın kimliği ile farklı düzeylerde özdeşleşme gösterebilmektedir. Kadın kimliği ile özdeşleşme ne kadar yüksek olursa örgütlenme isteği

de o kadar artmaktadır. Kadın çalışmaları alanında verilen dersler feminist aktivizm hareketine katılmayı olumlu yönde etkilemektedir (Stake ve ark., 1994: 23; Liss ve ark., 2004: 774). Kadın çalışmaları programına katılan öğrencilerin çoğu kadın hakları konusunda bilgilendikleri, kadın hakları konusunda tartışmalara katıldıkları, karşısındaki insanların cinsiyete dair tutumlarında değişiklik yapmaya çalıştıkları ve ilişkili konularda dilekçe imzaladıklarını ifade ederek aktivizm ile daha fazla ilgilendiklerini belirtmişlerdir (Stake ve ark., 1994: 23).

Ancak Dambrun ve arkadaşları (2004: 293) kadınların ve erkeklerin kendi cinsiyet gruplarıyla özdeşleşme düzeylerinin farklılaştığını; erkeklerin erkek grubuyla özdeşleşmesine kıyasla kadınların kadın grubuyla özdeşleşmesinin daha düşük düzeyde olduğunu bulmuşlardır.

2.1.4.Stratejiler

Sosyal kimlik kuramına göre insanlar özgüvenlerini arttırmak ya da bunu sürdürmek, diğer bir deyişle, kendilerine yönelik olumlu sosyal benlik algısı geliştirmek isterler. Olumlu sosyal benlik iç-grup ve ilişkili dış-grup kıyaslamaları sonucunda iç-gruba yönelik olumlu algıya ulaşılması sonucunda oluşur. Yapılan kıyaslamalar sonucunda sosyal kimlik algısı olumlu olmayan bireyler ya içinde buldukları grubu terk ederek daha olumlu ayrışan bir gruba katılacak ya da içinde buldukları grubu daha olumlu hale getirmeye çalışacaklardır (Tajfel ve Turner, 1979: 40).

Tajfel ve Turner (1979: 43-46) tehdit edilen ve/ya olumsuz algılanan sosyal kimliği yüceltmek için üretilmesi muhtemel reaksiyonları *bireysel hareketlilik*, *sosyal yaratıcılık* ve *sosyal rekabet* olmak üzere üç sınıfa ayırmaktadır. Bu kavramlar bireylerin toplumdaki sosyal gruplar arasındaki ilişki yapılarına dair bireysel inançlara karşılık gelmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 35).

2.1.4.1.Bireysel hareketlilik (Social Mobility): Toplumsal sistem içerisindeki eşitsizliklerin meşru ve değişmez; gruplararası sınırların geçirgen ve esnek algılandığı koşullarda birey dezavantajlı konumu dolayısıyla edindiği olumsuz kimlik algısını olumluya çevirmek için ait olduğu grubu terk etmeye çalışır ve kendini grubundan soyutlar (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Daha yüksek prestije sahip olabilmek için alt statülü gruptan

yüksek statülü gruba geçiş yapar. Ancak bu yöntem bireysel düzlemde bir çözümdür. Bu strateji ile alt statüde yer alan grubun statüsü değişmeyecektir. *Bireysel hareketlilik* daha çok iç-grubuyla özdeşleşemeyen, iç-grup üyelerine olan öznel bağlılığı düşük olan kişilerin kullandığı bir stratejidir. Grup çıkarlarına karşı sessizleşen bireyler grup statüsünün değişimi için kolektif eyleme yönelmezler.

Grubu terk etme önüne kurulmuş bariyerlerin katı ve değişmez algılandığı ve gruplararası geçirgenliğin mümkün olmadığına dair inançların olduğu durumlarda olumsuz sosyal kimlik algısı *sosyal yaratıcılığı* ya da *sosyal rekabeti* tetikleyebilir.

2.1.4.2. Sosyal yaratıcılık (Social Creativity): Statükoya karşı bilişsel alternatiflerin geliştirilemediği ve mevcut sistem haricinde başka bir sistemin hayal edilemediği durumlarda *sosyal yaratıcılık* stratejisine başvurulur. Bireyler gruplarını diğer gruplardan pozitif olarak ayrışmasını istediklerinde iç-gruplarını dış-gruplarla kıyaslayarak yeni bir boyut üzerinden tekrar tanımlayabilirler. Kıyaslamalar sonucunda daha önceden olumsuz olarak algılanan boyutlar olumlu olarak algılanmaya başlar. Böylece yüksek statüdeki dış-grubun özellikleri ile alt statüdeki iç-grubun özellikleri kıyaslanmaktan vazgeçilerek grup üyeleri arasındaki hoşnutsuzluk azaltılmış olur. Özgüven diğer alt statülü gruplarla kıyaslamalara gidilerek artırılabilir. Bir grup stratejisi olan *sosyal yaratıcılık* grubun gerçek sosyal konumunu ya da dış gruba kıyasla objektif kaynaklara erişimini değiştirmez.

2.1.4.3. Sosyal rekabet (Social Competition): Bu strateji içinde bulunulan sistemin kalıcı olmadığı ve değişebilir şekilde algılandığında ve başka sisteme dair bilişsel alternatiflerin bulunduğu inanıldığında kullanılır. Dezavantajlı grup üyelerince statükonun meşruluğu sorgulanmaya başlanarak alternatif sosyal düzenlemelerin neler olabileceği üzerine odaklanılır. Bu stratejide dış-grup ile doğrudan rekabet söz konusudur. Rekabet sonucunda ‘gerçek’ sosyal değişim elde edilerek ikincil grup daha fazla dominant grup altında kalmayacağı bir konuma gelecektir. Sosyal rekabete 1960’lardaki Afroamerikan Sivil Haklar Hareketi, İran Devrimi ve Gandhi’nin pasif direnişi örnek olarak verilebilir (Hogg ve Abrams, 1998: 26).

2.1.5. Sosyal Kimlik ve Kolektif Eylem

Toplumdaki orantısız güç ilişkilerinden memnuniyetsizlik, eşitsizliğe karşı politik katılımı belirleyen önemli bir etkidir. Toplumsal hareketler içerisinde bulunmak sadece somut kazanımlar elde etmeye yaramaz; kişinin kolektif kimlik içerisinde bağlı olduğu gruba olan aidiyetini yükseltip motivasyonunu arttırarak grup çıkarlarını korumaya yönelik kolektif hareketler içerisinde daha fazla yer almasını sağlar. Grubun çıkarları için örgütlenmeye giden bireylerin sosyal sorumluluklarının daha yüksek olacağı öngörülebilir (Cole ve Steward, 1996: 132). Ancak, kolektif eylem adaletsizliğe karşı kolaylıkla üretilen ortak bir tepki değildir. Adaletsizliğe maruz kalan büyük kesimin yalnızca küçük bir kısmı protestoya yönelmektedir (Klandermans, 2002: 887).

Sosyal psikoloji literatürü kolektif eylemin özünün adaletsiz dünya algısı, yeterlilik ve kimlik kavramlarından oluştuğunu kabul etmektedir (Klandermans, 2002: 888). ‘Sosyal kimlik’ protesto davranışını yordayan önemli kavramlardan biridir.

Kadınların kolektif eyleme yönelimini belirleyen nedenlerin incelendiği çalışmalarda, cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan, muhafazakar tutumlardan uzak liberal politik görüşe sahip olan ve feminist ideolojileri benimseyen, kendisini feminist olarak tanımlayan, örgütlenerek daha adil dünyaya ulaşabileceğine dair inançlara sahip olan kadınların kolektif eyleme daha fazla yöneldikleri bulunmuştur (Duncan, 1999: 623-629; Liss ve ark., 2004: 774-775; Liss ve ark., 2001: 127-131; Stake ve ark., 1994: 23; Simon ve ark., 1998: 649-650). Duncan (1999: 623-629) ayrıca cinsiyete ilişkin güç ilişkilerinden hoşnutsuz olan ve eşitsizliklerin sebebini sistemde arayan kadınların kolektif hareketlere katılımının daha yüksek olduğunu iddia etmektedir.

Feminist kimlikle yüksek düzeyde özdeşleşen kişiler feminizme yönelik olumlu tutumlara/görüşlere sahip olarak kadın hareketlerini daha fazla desteklemektedir. Feminizm ve feminist tutumlarla özdeşleşmeyi etkileyen faktörleri Amerikan örneğinde inceleyen McCabe (2005: 494) yüksek düzeyde eğitim gören, kentsel bölgede yaşayan, liberal politik görüşe sahip olan ve kendilerini “demokrat” olarak adlandıran kadınların kendilerini “feminist” olarak adlandırma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Sosyal kimlik kuramının güncel yazarlarından Stryker ve arkadaşları (2000: akt; Liss ve ark., 2004: 771) sosyal kimlik ve aktivist olma arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada Stryker ve arkadaşları (2000) kimliklerin hiyerarşik bir düzen içerisinde organize olduklarını ve bireyler için kimliklerden hangisi en önemliyse sosyal değişim için bu kimlik ile özdeşleşen grup altında kolektif eyleme yöneleceğini öngörmektedir (akt., Liss ve ark., 2004: 771). Örneğin, Gezi Parkı direnişinin ilk günlerinde kadın-erkek, sol-sağ, farklı sosyal gruplara mensup olan kişiler/gruplar aynı çatı altında eylem sergilerken direnişin ilerleyen günlerinde feminist grupların iktidara karşı sloganlarda kullanılan cinsiyetçi söylemlere karşı eyleme geçtikleri gözlenmiştir. Bu örnekte, kadın kimliğinin ve cinsel yönelimi farklı olan kişilerin kimlik değerlerinin tehdit altında olduğu bağlamlarda hiyerarşik olarak düzenlenen kimliklerin üst basamağına 'feminist kimliğin' geçtiği söylenebilir. Ayrıca, grup kimlikleri baskın gruplar tarafından sürekli tehdit altında olan düşük statülü grup üyelerinin dış-grupları daha olumsuz değerlendirdikleri bilinmektedir (Leach ve ark., 2003: 933). Yaşamında kadın kimliğine yönelik tehdite maruz kalan kadınlar feminist bilince sahip olmaları ve feminizm ile özdeşleşmeleri durumunda kadın hareketlerine daha fazla yönelmektedirler (Duncan, 1999: 623-629).

Kolektif davranış türü olarak sosyal hareketlere katılım bireylerin grup üyeliği ve özdeşleşme düzeyi ile ilgilidir. Kolektif kimlik ile güçlü düzeyde özdeşleşen kişilerin iç-grup statülerini iyileştirme yönünde kolektif davranışlar sergilemesi daha yüksek olasılıktır (Tajfel ve Turner, 1986: 17). Diğer bir deyişle, kolektif hedefleri gerçekleştirmek adına sosyal hareketlerde yer almanın en güçlü belirleyicisi bireyin grup kimliği ile özdeşleşme düzeyinin yüksek olması ile ilgilidir (Kelly ve Breinlinger, 1995: 50; Simon ve ark., 1998: 656; Stürmer ve ark., 2003: 73-74). Ayrıca grup temelli öfke (*group-based anger*) dezavantajlı grup üyelerinin kolektif özdeşleşme düzeyini arttırarak sosyal hareketlere katılım motivasyonlarını yükseltmektedir (Stürmer ve Simon, 2009: 703).

Feminizme yönelik tutumları inceleyen çalışmaların birçoğu feminizm ile ilişkili hedef ve değerlerin kadınlar tarafından benimsenmesine rağmen kendilerini 'feminist' olarak adlandırmadıklarını ortaya koymuştur (Burn ve ark., 2000: 1086-1087; McCabe, 2005: 480-481; Liss, O'Connor, Morosky, ve Crawford, 2001: 132; Williams ve Wittig, 1997: 900). Feminizm hakkındaki olumsuz kalıpyargılara ve 'feminist' olarak adlandırılmaktan çekinen kadınların kolektif harekete katılımının düşmesine neden

olmaktadır. Örneğin Amerika’da yapılan çalışmalarda kullanılan terminolojinin feminizmi destekleme üzerinde önemli etkisi olduğunu bulunmuştur. Kadınların *feminizm* terimi yerine *kadın hareketleri* kavramının kullanılmasını daha sempatik gördükleri ortaya çıkmıştır (Bushman ve Lenart, 1996; akt.,Burn, Aboud ve Moyles; 2000: 1082). Türkiye’de de benzer eğilime rastlanılmıştır. Sakallı (2001: 8), genç kadın ve erkeklerin ‘kadın hakları-kadın hakları savunucuları’ terimlerini ‘feminist-feministler’ terimlerine göre daha olumlu algıladıkları sonucuna varmıştır. Kadınların toplumsal konumunu iyileştirme amaçlı çalışan birçok kadın örgütü de bu nedenle kendilerini feminist etiketinden uzak tutmaya çalışarak kadınların desteğini almaya çalışmaktadır (Burn, Aboud ve Moyles; 2000: 1082).

2.1.6. Cinsiyetin Sosyal Davranış Üzerindeki Etkisi

Kadınlar statüleri (alt/üst) ya da toplumsal geri bildirimler (rekabetçi/uzlaşmacı) ne olursa olsun erkeklere kıyasla daha fazla uzlaşmacı davranışlarda bulunmaktadır. Bunun da geleneksel cinsiyet toplumsallaşması sürecinde kadınların uzlaşmacı ve komünal (*communality*) olmalarına dair kalıpyargılar içeren yetiştirilme tarzına daha fazla maruz kaldıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Garza ve Borchert, 1990: 687-688).

Sosyopolitik bağlam insanların kolektif eyleme katılma eğilimini etkilemektedir. Sosyal kimlik kuramı makro düzeydeki faktörlerin bireylerin öznel değerlendirmeleri üzerindeki etkilerini inceleyerek kolektif davranışa iten nedenleri açıklamıştır. Kuramın ilk dönemlerinde gruplararası davranışlara ilişkin değişkenleri laboratuvar ortamında manipüle etmek suretiyle yapılan çalışmalardan çıkan sonuçlar geniş kitlelerin sosyal ve politik süreçlerinin incelenmesini hedefleyen sonraki çalışmalara ışık tutmuştur (Stekelenburg ve Klandermans, 2010: 9).

2.2.SOSYAL BASKINLIK KURAMI (SOCIAL DOMINANCE THEORY)

Sosyal baskınlık teorisi, insan topluluklarının grup temelli toplumsal hiyerarşik yapılar şeklinde organize olma eğiliminde olduğunu (Sidanius, 1993: 196); hiyerarşik sosyal yapı içerisinde hem üst statüye sahip baskın ve egemen sosyal grup/lar hem de düşük statülü grup/ların bulunduğunu (Sidanius ve Pratto, 1999: 31) iddia etmektedir.

Hiyerarşik toplumsal düzende baskın ve egemen gruplar orantısız dağıtılmış güç, otorite, zenginlik, üst sosyal statü, devlet tarafından korunma gibi pozitif sosyal değerlere sahipken; negatif sosyal değerler azınlıkta ya da dezavantajlı konumda olan gruplara orantısız ceza, etiketlenme, riskli işlerde çalışma olarak dağıtılmıştır. Sosyal baskınlık kuramı da grup temelli sosyal hiyerarşinin hangi mekanizmalar tarafından nasıl oluştuğunu, korunduğunu ve sürdürüldüğünü anlamak üzere oluşturulmuştur (Sidanius ve Pratto, 1999: 31-32; Pratto ve ark., 2006: 271-272). Bu kuram sosyal kimlik kuramı ya da kendini sınıflandırma kuramından farklı olarak önyargı ve ayrımcılığın oluşmasına ve sürdürülmesine neden olan sebepleri farklı sistemler dahilinde incelemektedir (Pratto ve ark., 2006: 271-272).

2.2.1. Grup ve Birey-Temelli Toplumsal Hiyerarşiler

Sidanius ve Pratto (1999: 32) birey-temelli ve grup-temelli toplumsal hiyerarşilerin birbirinden farklı kavramlar olduğunu öne sürmektedirler. Birey-temelli sosyal hiyerarşilerde, bireyler kendi karakteristik özelliklerini (liderlik yeteneği, politik yeterlilik vb.) kullanarak üst düzeydeki güç, prestij ve statüyü kullanmak isteyebilirler. Ancak grup-temelli hiyerarşilerde, bireyin ait olduğu grup üyeliği (ırk, cinsiyet, herhangi bir etnik, dini ve sosyal gruba mensubiyet vb.) dolayısıyla daha fazla toplumsal gücü, prestiji ve statüyü elinde bulundurma gözlenmektedir. Ancak bu iki tür hiyerarşik sistemin birbirinden tamamen bağımsız olduğu düşünülmemelidir. Karmaşık toplumsal sistemlerde bireysel kazanımlar/yetenekler ait olunan sosyal grubun niteliğine bağlı olarak değişim göstermektedir.

2.2.2. Grup-Temelli Sosyal Hiyerarşilerin Üçlü Küme Sistemi (The Trimorphic Structure of Group-Based Social Hierarchy)

Sosyal baskınlık kuramı insan toplumlarını yaş (*age*), cinsiyet (*gender*) ve keyfi olarak belirlenmiş sistemler (*arbitrary-set system*) olarak ele almaktadır. *Yaş sistemi*, yetişkinlerin ve yaşlıların çocuklar ve gençler üzerinde; *cinsiyet sistemi* ise erkeklerin kadınlar üzerinde orantısız şekilde toplumsal güce sahip olması anlamına gelirken; toplumsal olarak inşa edilen *keyfi olarak belirlenmiş sistemler* ise herhangi bir sosyal

grubun diğer bir sosyal gruba kıyasla daha fazla maddi ve/ya politikgücü elinde bulundurduğu anlamına gelmektedir. Irk, sosyal sınıf, din bu tür sistemlere örnek olarak verilebilir (Sidanius ve Pratto, 1999: 33). Bu üç sistemin farklı toplumlarda ve farklı tarihsel dönemlerde hiyerarşik düzenlenmesi farklılık gösterebilir. Örneğin kültürlerarasında cinsiyet eşitsizliğine bakış açısında önemli farklılıklar bulunabilir ya da toplumsal kategoriler arasındaki sınırların geçişkenliği dönemden döneme ya da toplumdan topluma değişkenlik gösterebilir. Ancak cinsiyete yönelik bakış açısı kültürel ve tarihsel arka plandan etkilenmesine rağmen kültürler arası perspektiften bakıldığında cinsiyet sisteminin genellikle erkeklerin kontrolünde olduğu görülmektedir (Pratto ve ark., 2006: 273-274).

Sidanius ve Pratto (1999: 33) yaş ve cinsiyet sistemleri, keyfi olarak düzenlenmiş sistemlere kıyasla daha fazla durağanlık, katılık ve değişmezlik içeren, durumsal ve bağlamsal faktörlerden daha az etkilenen yapıya sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Yaş ve cinsiyet sistemlerindeki toplumsal iç/dış-grup üyeliklerinin keyfi olarak düzenlenmiş sistemlere kıyasla daha fazla ayrıştırılabilir özelliklere sahip olduğunu savunmuşlardır. Ancak Foels ve Pappas (2004: 746) sosyal baskınlık kuramının cinsiyeti ayrı bir kategori olarak ele almasını eleştirerek önceki çalışmalardan farklı olarak cinsiyeti keyfi biçimde düzenlenmiş sistemler içerisinde değerlendirmişlerdir. Erkek ve kadınların keyfi olarak düzenlenmiş sistemler içerisinde sosyalleşme süreçlerini tamamladıkları için erkeklerin genelde baskın, kadınların ise boyun eğen bir konumda bulduklarını ileri sürmüşlerdir.

2.2.3. Grup-Temelli Toplumsal Hiyerarşinin Sürdürülmesinde Rol Oynayan Mekanizmalar

Sosyal baskınlık kuramı grup-temelli hiyerarşinin oluşturulmasında, sürdürülmesinde ve korunmasında kişisel, kişilerarası, gruplararası ve kurumsal mekanizmaların neler olduğu ile ilgilenmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 39). Grup temelli toplumsal ayrımcılık bireysel ve kurumsal yollarla; aynı zamanda yüksek ve düşük statülü grupların işbirliği aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu üç yolla uygulanan ayrımcılık meşrulaştırıcı mitler aracılığıyla baskın grubun lehine çevrilerek düşük statüdeki gruplara uygulanmaya devam etmektedir (Pratto ve ark., 2006: 275).

2.2.3.1. Bireysel ayrımcılık (*Aggregated individual discrimination*)

Bireysel ayrımcılık basit, sıradan ve bazen de örtük şekilde sergilenen ayrımcılığı içeren bireysel davranışlardır (Sidanius ve Pratto, 1999: 39-41). Bireyler bu tür ayrımcılığı düşük statüdeki gruplara yönelik sergilemektedirler. Binlerce insanın benzer şekilde ayrımcı davranışlarda bulunması zamanla grup temelli toplumsal eşitsizliğin sabitleşmesine yol açmaktadır. Örneğin cinsiyet rol farklılaşmaları cinsiyetlere orantısız sorumlulukların yüklenmesine sebep olmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 277).

2.2.3.2. Kurumsal ayrımcılık (*Aggregated institutional discrimination*)

Grup-temelli sosyal eşitsizlik bireysel yollarla uygulanan ayrımcılığı içeren davranışlarla değil aynı zamanda kurumların düzenlediği yasalar, kanunlar, yönetmelikler aracılığıyla da sürdürülmektedir. Toplumsal hiyerarşiyi sürdüren kurumlar (mahkemeler, okullar, hastaneler gibi) özel ya da kamuya ait olabilir. Kurumsal ayrımcılık çoğu zaman bilinçli, kasıtlı ve açık şekilde uygulanmaktadır. Karar verici mekanizmalar aracılığıyla pozitif ve negatif sosyal değerlerin dağılımı orantısız şekilde gruplara dağıtılabilir (Sidanius ve Pratto, 1999: 41).

2.2.3.3. Davranışsal asimetri (*Behavioral asymmetry*)

Grup temelli sosyal eşitsizlik baskın gruplar ile düşük statülü grupların işbirliği aracılığıyla da sürdürülmektedir. *Davranışsal asimetri (behavioural asymmetry)* olarak adlandırılan bu davranış biçimleri üst ve alt statülü grupların işbirliği ile baskın grubun lehine sonuçlar üretmektedir. Davranışsal asimetrinin asimetrik iç-grup yanlılığı (*asymmetrical ingroup bias*), dış-grup yanlılığı (*outgroup favoritism*), kendine zarar verme davranışları (*self-debilitation*) ve ideolojik asimetri (*ideological asymmetry*) olmak üzere dört formu bulunmaktadır. Asimetrik iç-grup yanlılığı özellikle güç ve prestij boyutlarında üst statülü grupların alt statüdekilere kıyasla daha fazla iç-grup yanlılığı gösterdikleri anlamına gelmektedir. Sosyal sistem ne kadar meşru algılanırsa baskın gruplar o denli daha fazla iç-grup yanlılığı sergilemektedirler. Dış-grup yanlılığı ise asimetrik iç-grup yanlılığının yüksek olduğu durumlarda düşük statülü grupların dominant ve baskın üst statülü grupları kayırma eğilimi göstermeleri ile ilişkilidir. Grup temelli hiyerarşinin sürdürülmesine aracı olan diğer bir form ise düşük statülü grupların kendine ve iç-grubuna

zarar verme davranışlarını (*self-debilitation*) daha fazla sergilemeleri ile ilgilidir. Bu zarar verme davranışları dahil olunan grubun statüsünü daha fazla düşürmektedir. Örneğin düşük statüdeki iç-grubu değersizleştiren kalıpyargılar grup temelli hiyerarşiyi arttırmaya sebep olmaktadır. Son olarak ideolojik asimetri (*ideological asymmetry*) olarak adlandırılan hiyerarşiyi sürdürme biçimi ise ırkçılık, cinsiyetçilik, sınıfçılık gibi hiyerarşik yapıyı meşrulaştıran ideolojilerin grup baskınlığını ve hiyerarşiyi sürdürmeye yaradığı anlamına gelmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 43-45; Pratto ve ark., 2006: 279-281).

2.2.4. Meşrulaştırıcı Mitler (*Legitimizing Myths*)

Sosyal baskınlık kuramı tarafından ileri sürülen, toplumların gruplar arası çatışmaları azaltmak için bazı grupların diğerlerine göre üstün olduğunu kabul eden ideolojiler ürettiği ve bu ideolojilerin toplumdaki farklı gruplar tarafından benimsendiği düşüncesi yukarıdaki bölümde bahsedilmişti (Pratto ve ark., 1994: 741). Grup temelli eşitsizliği sürdüren ya da teşvik eden ideolojiler aynı zamanda ayrımcılığı meşrulaştırmak için bir araç görevi görürler. Bu ideolojiler hiyerarşi arttırıcı mitler aracılığıyla toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilirler. Örneğin, cinsiyetçilik, bir cinsiyet grubunun diğerine göre daha üstün olduğunu kabul eden bir ideolojidir. Ataerki toplumlarda erkeklerin kadınlara kıyasla daha güçlü ve üst konumda olması gerektiği miti kadınlar da dahil olmak üzere toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilmektedir. Bu tür hiyerarşi arttırıcı mitler aracılığıyla cinsiyetler arası hiyerarşik yapılanma devam etmektedir. Cinsiyetçiliğin yanı sıra milliyetçilik, ırkçılık, muhafazakarlık, elitizm gibi ideolojiler de sosyal baskınlık yönelimi değerleri ile pozitif yönde ilişkilidir (Sidanius ve Pratto, 1999: 45-48; Pratto ve ark., 1994: 754; Heaven, 1999: 607; Pratto ve ark., 2006: 275).

Hiyerarşi arttırıcı mitler hem birey, grup ya da kurumların baskın gruba hizmet eden davranışları sürdürmesine hem de boyunduruk altındaki düşük statülü gruplar ile yüksek statülü grupların işbirliği aracılığıyla toplumsal hiyerarşinin sürdürülmesine neden olur (Pratto ve ark; 2006: 276). Hiyerarşi arttırıcı mitlere karşıt olarak toplumsal eşitliği savunan, grupları kategorilere ayırmak yerine bütünleştirmeye önem veren, hiyerarşik yapıyı reddeden hiyerarşi azaltıcı mitler bulunmaktadır (Pratto ve ark., 1994: 741). Feminizm, sosyal demokrasi, komünizm, sosyalizm gibi ideolojiler hiyerarşi azaltıcı söylemler kullanmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 276).

Hiyerarşi arttırıcı kurumlar ise baskın ve yüksek statülü olan gruplara daha fazla pozitif sosyal değer dağıtırken düşük statülü gruplara düşük kalitede sosyal değer dağıtmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 276). Hiyerarşi azaltıcı kurumlar (örn., insan hakları için çalışan sivil toplum örgütleri) hiyerarşi arttıran kurumların toplumda yarattığı etkiyi dengelemek üzere işlev göstermektedirler. Ancak bu iki türden kurumun birlikte işlevsellik göstererek dengeleyici özellikte olması hiyerarşinin sürdürülmesine sebep olmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 277).

2.2.5.Sosyal Baskınlık Yönelimi (Social Dominance Orientation)

Sosyal baskınlık yönelimi, grup temelli hiyerarşiyi ve toplumdaki yüksek statülü grupların düşük statülü gruplara hükmetmesini isteme ve hiyerarşik yapıyı destekleme, kişinin kendi grubunu üstün diğer grupları aşağı görme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Sidanius ve Pratto: 1999: 48). Sosyal baskınlık kuramı, sosyal baskınlık yöneliminin kültürel bağlamdan etkilendiğini, çünkü bireysel değişkenler ile sosyo-yapısal değişkenlerin dinamik bir ilişki içerisinde yapılandığını öne sürmektedir (Pratto ve ark., 1994: 757). Birey-toplum arasındaki karşılıklı etkileşime bağlı olarak, sosyal baskınlık yöneliminin sosyal eşitliğe ilişkin tutumları ve inançlarının toplumsal olarak öğrenilmesinin sonucunda oluştuğu düşünülmektedir (Caricati, 2007: 170).

Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin grup ilişkilerine ilişkin hangi politika ve ideolojileri destekleyip hangilerini desteklemediğini belirlemektedir. Örneğin, sosyal baskınlık yönelim düzeyi yüksek olan kişiler hiyerarşi arttırıcı mitleri ve politikaları daha çok benimserken, daha düşük düzeyde sosyal baskınlık yönelimine sahip olanların ise hiyerarşi azaltıcı ve eşitlik yanlısı mitleri kullanma eğiliminin daha fazla olduğu öne sürülmektedir (Pratto ve ark., 1994: 742). Yönelim değerleri yüksek olanların toplumsal programları, LGBTQ örgütlenmeleri, kadın hareketleri gibi eşitlik yanlısı oluşumları desteklemedikleri bulunmuştur (Pratto ve ark., 1994: 754). Bunun yanı sıra empati kurma ve başkaları için kendini feda etme özelliği olan, diğer insanlara karşı yakınlık hissedilen, komünallığe ve karşılıklı bağımlılığa önem veren kişilerin sosyal baskınlık yönelimi daha düşük olduğu bulunurken; yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip olanların diğer insanları daha az düşündükleri ortaya çıkarılmıştır (Pratto ve ark., 1994: 752).

Halabi ve arkadaşları (2008: 842) yardım etme davranışı ile sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bağımlılık yönelimli yardım (*dependency-oriented help*), kendi ihtiyaçlarını gideremeyecek kadar kendisini aciz hisseden ve yardım arayışında olan kişiye daha üst konumdaki kişi tarafından sunulan yardım biçimidir. Bu yardım türü üst statüdeki grubun statüsünü arttırırken alt statüdeki grubun statüsünün daha fazla zayıflamasına sebep olmaktadır. Özerklik yönelimli yardım (*autonomy-oriented help*), daha güçsüz olan grubun statüsünü iyileştirmek ve grup üyelerini bağımsız hale getirecek şekilde güçlendirmek için bir araçtır. Bireysel farklılıkların ve durumsal faktörlerin yardım etme davranışı üzerindeki etkilerinin incelendiği bu çalışmada sosyal baskınlık yönelimi fazla olan kişilerin grup statüsüne tehdit algılandığı zamanlarda dış-grup üyelerine daha az yardım ettikleri bulunmuştur. Sosyal baskınlık yönelim düzeyi yüksek olan kişilerin yardım ettiği durumlarda ise dış-grup üyelerine daha fazla bağımlılık yönelimli yardım edildiği bulunmuştur. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişilerin gruplararası tehdide daha duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır. İç-grup ve dış-grup üyelerine yönelik yardım etme davranışının dinamikleri farklı olduğu için iç-grup üyelerine yardım edildiği durumlarda özerk yönelimli yardım ile sosyal baskınlık yöneliminin ilişkili olduğu bulunmuştur. Bulgular gözden geçirildiğinde avantajlı grup için yardım etme davranışı hem koruma hem de baskın olan grubun daha da güçlenmesine yarayan bir araç olduğu sonucuna varılmaktadır (Halabi ve ark., 2008: 850-857).

Sosyal baskınlık yöneliminde cinsiyetler arası farklılıklar görülmektedir. Yapılan çalışmalar erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğunu göstermektedir (Pratto ve ark., 1994: 754; Heaven, 1999: 609; Damburn ve ark., 2004: 291). Erkekler toplumsal düzende kendi üst konumlarını sürdürmek için cinsiyet ayrımcılığını meşrulaştıran mitleri daha fazla kullanmaktadırlar. Böylece sosyal baskınlık yönelimleri kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde bulunmaktadır. Ancak hiyerarşi azaltıcı söylemlerde kadın-erkek arasında cinsiyet farklılığı bulunmamaktadır (Foels ve Pappas, 2004: 748).

Önceki bölümde Sosyal Baskınlık Kuramı'nda cinsiyetin ayrı bir kategori olarak ele alındığı belirtilmişti. Foels ve Pappas (2004: 755) ise önceki çalışmalardan farklı olarak cinsiyeti keyfi olarak düzenlenmiş sistemler içerisinde değerlendirerek kadın ve erkeklerin farklı sosyalleşme süreçleri içerisinde farklılaştıkları iddia etmişlerdir. Toplumda erkekler daha üst statü ve sosyal baskınlık yönelimi içerisinde sosyalleşirken; kadınlar erkeklere

kıyasla daha düşük statü ve sosyal baskınlık yönelimi içerisinde sosyalleşmektedirler. Cinsiyet farklılıklarındaki sosyal baskınlık yönelimi değerlerinin doğal olarak getirilen özellikler olmadığı, aksine toplumsallaşma sürecinde inşa edilen özellikler olduğu üzerine odaklanan bu katkının literatüre önemli bir yön verdiği düşünülmektedir.

Değerler de toplumsal olarak paylaşılan bir tür meşrulaştırıcı mitlerdir. Caricati (2007: 168-169) çalışmasında değerler kontrol edildikten sonra cinsiyetler arası sosyal baskınlık yönelim değerlerinde anlamlı farklılıklar bulunmadığı ortaya çıkarılmıştır. Ancak sosyal baskınlık yönelimi kontrol edildiğinde cinsiyetin güç ve yardımseverlik değerleri üzerindeki etkisi kaybolmamıştır. Cinsiyete dayalı baskınlığın (*gender-based dominance*) erkekler için başarı ve güç değerleriyle oldukça ilişkili olduğu bulunurken kadınlar için güçlü bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Alt statüde olan grubun (örneğin kadınlar) eşitliğe karşı çıkması benlik değerini (*self-worth*) olumsuz etkilerken, baskın olan grup için bu geçerli değildir. Bu bulgu sonraki bölümde ayrıntılarıyla açıklanacak olan Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın varsayımları ile örtüşmektedir.

Sosyal baskınlık yönelimi grup içi değil gruplar arası süreçlere odaklanır. Güç ve başarı kişilerarası ilişkilere karşılık geldiği için sosyal baskınlık yönelimi ile zayıf ilişkilidir. Sosyal baskınlık yönelimi hümanizm, evrenselcilik ile ilişkili bulunmasına rağmen yardımseverlik ile ilişkili bulunmamıştır. Sosyal baskınlık yönelimi güç aralığı-hümanizm ideolojik boyutları içerisinde kavranmalıdır (Caricati, 2007: 168-170).

Quist ve Resendez (2002: 289-290) kuramın savlarıyla doğru orantılı olarak yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimi olanların daha fazla meşrulaştırıcı mit kullanma eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir. Bireyler sosyal baskınlığa yönelik bir tehdit algıladıklarında meşrulaştırıcı mitler mevcut hiyerarşik düzenin sürdürülmesine yaramaktadırlar. Politik etki tehdidi (*threat of political influence*) ile meşrulaştırıcı mitler arasında ilişki bulunmuştur. Algılanan tehdit ile meşrulaştırıcı mitler arasındaki korelasyon yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimi olanlarda daha fazladır. Eşitlik karşıtı inançlara sahip olan bireylerin gruplararası bir tehdit gördüklerinde daha fazla stereotipik inançlara ve önyargısal tutumlara sahip oldukları bulunmuştur. Düşük statülü grubun toplumsal hiyerarşide daha aşağıda yer alması gerektiğine inananlar yüksek baskınlık yönelimine sahiptir. Güçlü hiyerarşi arttırıcı mitler eşitlik karşıtı inançları meşrulaştırmaktadır.

Dezavantajlı grubun sistemi meşrulaştırma eğilimlerinden vazgeçmesi durumunda neler olacaktır? Feminizm grup temelli hiyerarşik yapılanmalara karşı duran eşitlik yanlısı bir ideolojidir. Bu nedenle feminist inançların sosyal baskınlık yönelimi değerleriyle negatif ilişkili olması beklenmektedir. Feminist kimliğin sosyal baskınlık yönelimi ile olan ilişkisinin incelendiği çalışmada kadınların feminist kimlik edindikçe sosyal baskınlık değerlerinde de düşme olduğu bulunmuştur. Bu bulgu cinsiyetin keyfi olarak oluşturulan sistemler içerisinde olduğuna ilişkin bir diğer kanıttır (Foels ve Pappas, 2004: 755).

Sosyal baskınlık yönelimi ve politik grup kimlikleri kadın haklarını destekleme düzeyi ile ilişkilidir. Avustralyalı öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada (Heaven, 1999: 609-610) erkeklerin kapitalist politik kimliğe, kadınların ise sosyalist kimliğe daha fazla sahip olduğu bulunmuştur. Sosyal baskınlık yönelimi fazla olan katılımcıların ise kadın hakları için mücadeleye daha az destek verdikleri bulunmuştur. Ayrıca ideolojik asimetri kavramını destekleyecek şekilde sosyal baskınlık yönelimi ve politik tutumlar arasındaki ilişkinin erkeklerde kadınlara kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur. Kadınlarda kadın haklarına yönelik tutumlar sosyalist kimlik ile ilişkili bulunmazken, erkeklerde kadın haklarını savunanların sosyalist kimliğe sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Dambrun ve arkadaşları (2004: 291-294) sosyal kimlik kuramının cinsiyet ile özdeşleşme ve cinsiyetin sosyal baskınlık yönelimi üzerinde etkisinde aracı rolü olduğunu; sosyal baskınlık kuramının ise sosyal baskınlık yöneliminin cinsiyetin cinsiyetle özdeşleşme üzerinde etkisinde aracı rolü olduğunu öne sürmektedir. Erkeklerin grup-temelli baskınlık eğiliminin neden daha yüksek olduğunu araştırıldığı bu çalışmanın sonucuna göre sosyal kimlik kuramının iddialarının desteklendiği görülmüştür. Yani grupla özdeşleşmenin cinsiyetin sosyal baskınlık yönelimi üzerinde aracı rolü bulunmaktadır. Ancak sosyal baskınlık yönelimive iç-grup özdeşleşmesi arasındaki ilişki grubun statüsüne göre değişmektedir. Baskın gruplarda iki değişken pozitif ilişkili iken; düşük statülü gruplarda negatif olarak ilişkilidir (Pratto ve ark.,2006: 279-281). Sonuç olarak, baskın grupla (erkeklerle) daha yüksek düzeyde özdeşleşen kişiler grup temelli hiyerarşik yapılanmayı daha çok desteklemektedir. Baskın olmayan grupla (kadınlar) daha fazla özdeşleşen kişilerin ise eşitlik yanlısı sistemi daha çok destekledikleri sonucuna varılabilir (Dambrun ve ark., 2004: 294).

Pratto ve arkadaşları (1994: 758), dış gruba yönelik düşmanlığın sosyal kimlik kuramı için olumlu sosyal kimlik algısını devam ettirmek amacıyla kullanılan bir araç olduğunu öne sürerken; sosyal baskınlık kuramında toplumda üst statüye sahip olan grupların devamlılığını sağlamak amacıyla kullanıldığını belirtmektedir. İç-grupla özdeşleşme ve sosyal baskınlık yönelimi iki ayrı bağımsız değişken değildirler. Aynı anda hem iç-grupla özdeşleşme hem de sosyal baskınlık yönelimi düzeyi yüksek olan kişilerin ayrımcı ve ötekileştirici tutumlara ve davranışlara sahip olma olasılığı daha yüksektir (Pratto ve ark., 1994: 757). Üst statüdeki gruplar alt statüdeki gruplara göre daha fazla iç-gruba hizmet etme eğilimindedirler. Böylece üst statüdeki gruplar dış-gruplara yönelik hiyerarşik yapıyı destekleme amacıyla daha fazla ayrımcı davranış ve tutum sergileme eğilimindedirler (Pratto ve ark., 1994: 758).

2.3. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI (SYSTEM JUSTIFICATION THEORY)

Sistemi meşrulaştırma kuramı dezavantajlı grup üyelerinin sistemi doğrulayan ve sistem yandaşlığını içeren ideolojiler kurguladığını, kendilerinin ve gruplarının çıkarlarıyla örtüşmese bile eşitsizliği ussallaştırdığını iddia etmektedir (Jost ve Banaji, 1994:2). Sistemi meşrulaştırma kavramı mevcut sistem içindeki statü ve güç hiyerarşilerinin, kaynakların dağılımının ya da toplumsal rollerin paylaşımının açıklanmasında kullanılmaktadır. Mevcut sistemi karakterize eden stereotipler de sistemin meşru olarak algılanması ya da açıklanması sürecinde önemli rol oynamaktadır (Jost ve Banaji, 1994:3). Sistemi meşrulaştırma eğilimi sosyal ve ekonomik eşitsizliğin olduğu ülkelerde daha fazla düzeydedir (Jost ve Banaji, 2004: 910).

Sistemi meşrulaştırma kuramı dezavantajlı grup üyelerinin birbiriyle çatışma ve çelişme potansiyeli olan üç farklı meşrulaştırma eğilimi olduğunu öne sürmektedir. *Ego meşrulaştırması* birey olarak olumlu benlik imajını sürdürme ve koruma eğilimidir. *Grup meşrulaştırması* kişinin kendi grubunun olumlu imajını sürdürme ve geliştirme isteği, iç-grup üyelerinin eylemlerini meşrulaştırma ve koruma eğilimidir. *Sistemi meşrulaştırma* ise sistemi ve statükoyu adil, iyi, doğal, arzu edilir ve kaçınılmaz olarak görme eğilimidir (Jost ve Banaji, 1994: 3-11; Jost ve ark., 2004: 887). Sistemi meşrulaştırma, kişisel ya da kolektif egonun korunduğu ego ve grup meşrulaştırmasından farklı olarak, dezavantajlı grup üyelerinin sistemden belirgin bir şekilde zarar görmeleri durumunda bile mevcut

sosyal düzenlemeleri devam ettirme eğilimini içermektedir (Jost ve Banaji, 1994: 10). Sosyal kimlik kuramı tüm sosyal davranışların kişiler arası ve gruplararası yelpazede yer aldığını öne sürdüğü için sadece ego ve grup meşrulaştırma güduları hakkında bakış açısı sunmaktadır. Sosyal baskınlık kuramı ise grup ve sistem meşrulaştırma güduları üzerine vurgu yapmıştır (Jost ve Banaji, 2004: 887-888).

Ego, grup ve sistem meşrulaştırma güduları arasındaki çatışmanın sosyal dönüşümün yolunu kapattığı düşünülmektedir. Hem bireylerde bilişsel uyumsuzluğa hem de grup dayanışmasının azalmasına sebep olmaktadır. Sonuç olarak, bireylerin toplumsal eşitsizliklere karşı net ve doğrudan bir eylem planı geliştirmesini engellemektedir (Jost ve Banaji, 2004: 906).

Düşük statülü grup üyeleri yüksek statülü grup üyelerine kıyasla sistemi meşrulaştırdıkça kendi gruplarına yönelik daha yüksek düzeyde kararsızlık yaşamaktadırlar. Sistemi meşrulaştırma avantajlı gruplar için öz güvenin artmasıyla ilişkili iken dezavantajlı gruplar için düşük benlik saygısıyla ilişkilidir (Jost ve Banaji, 2004: 907; Jost ve Burgess, 2000: 300).

2.3.1. Statükonun Ussallaştırılması

Sistemi meşrulaştırma kuramı insanların statükoyu arzu ettikleri şekilde meşrulaştırdıklarını öne sürmektedir. Bireyler, kalıpyargılar aracılığıyla gruplar arasındaki sosyal ve ekonomik statü farklılıklarını meşrulaştırma eğilimindedirler. Böylece aynı hedef grubun düşük ya da üst statüde algılanmasına bağlı olarak kalıpyargıların oluşumunda farklılıklar bulunmaktadır. Toplumsal sisteme yönelik bir tehdit algılandığında insanlar tehdiye yönelik bir tepki olarak düşük ve yüksek statülü gruplar arasındaki meşrulaştırıcı kalıpyargıları daha fazla kullanma eğilimindedirler. Gruplar arası statü ya da güç ayrılığına ilişkin açıklamalar yaparken farklılıkları ussallaştıran kalıpyargıların kullanımı artacaktır ve dezavantajlı grup üyelerin durumlarını daha olumlu duygularla ifade edeceklerdir. Dezavantajlı grubun üyelerini güçsüzlükleriyle ilgili açıklamaları daha yanlı bir şekilde meşru olarak algılayacaklardır (Jost ve Banaji, 2004: 889-890).

İnsanlar sadece diğer insanların statü ya da toplumsal konumuna bakarak aralarındaki konumsal farklılıkları meşrulaştırmak için kalıpyargısal söylemler kullanma

eğilimindedirler (Jost ve Banaji, 1994: 12). Kalıpyargıların erkek ve kadınların farklı toplumsal rollere sahip olma nedenlerini açıklama ve meşrulaştırma ihtiyacından türemiş olabileceği düşünülmektedir (Jost ve Banaji, 1994: 12). Bilişsel muhafazakarlık ya da eylem yerine eylemsizliği tercih etmenin de sistemin meşrulaştırılmasına sebep olması mümkündür; çünkü mevcut sistemdeki sosyal düzenlemeler korunurken tutum ve davranış değişikliğinin güçleşeceği tahmin edilmektedir (Jost ve Banaji, 1994: 15). Sistemi meşrulaştırma kuramına göre farklı kültürlerdeki gruplar kendi toplumlarında aynı statüyü paylaşıyorlarsa benzer kalıpyargılara sahip olması beklenmektedir (Jost ve Banaji, 1994: 18).

2.3.2.Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Dış-Grup Yanlılığı

Dış-grup yanlılığı (*outgroup favoritism*), ait olunmayan bir dış-gruba yakınlık hissetme ve dış-grubu seçtiğine dair söylemlerde bulunma anlamına gelmektedir (Jost ve Banaji, 2004: 891). Jost ve Banaji (2004: 891) dış-grup yanlılığını da sosyal eşitsizliği meşrulaştırmanın bir örneği olarak sunmuştur. Sosyal kimlik kuramında yer aldığı gibi dış-grubu kayırmak özel bir motivasyondan kaynaklanmamaktadır. Sistemi meşrulaştırma kuramında dış-grup yanlılığı sistemdeki eşitsizliklerin içselleştirilmesi ve sürdürülmesinin bir formudur.

Düşük statülü grup üyeleri dış-grup yanlılığı açık uçlu, nitel ölçüm araçlarında ya da örtük, bilinçli olmayan bilişsel, duygusal ve davranışsal ölçüm araçlarında bile ortaya çıkabilir (Jost ve Banaji, 2004: 893).

2.3.3.Gruplararası Yanlılığın Moderatörü Olarak Politik İdeoloji

Sistemin algılanan meşruluğu arttıkça yüksek statülü grup üyeleri iç-grubu daha fazla kayırırken, düşük statülü grup üyeleri dış-grubu kayırma eğilimindedirler (Jost ve Banaji, 2004: 901). Sosyal kimlik kuramında statü ilişkilerinin meşru algılanmadığı durumlarda iç-grup yanlılığı gösterme ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Turner ve Brown, 1978: 210).

Politik muhafazakarlık arttıkça yüksek statülü grup üyeleri iç-grubunu kayırırken, düşük statülü grup üyeleri dış-grup yanlılığı gösterme eğilimindedirler (Jost ve Banaji, 2004: 901). Sağ kanat muhafazakarlık birçok farklı bağlamlarda sosyal eşitsizliği kabul etme ile ilişkili bulunmuştur (Jost ve Banaji, 2004: 904).

Jost and Burgess (2000:303) kadınların ve diğer düşük statülü grupların kendi iç-grup üyelerine karşı çelişik duygular beslediğini öne sürmüşlerdir. Çünkü bir yandan kendi gruplarına sadık kalmaya, diğer yandan ise sosyal sistemin bir parçası olarak eşitsizliği barındıran sistem içerisinde kalmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle sistemi meşrulaştırma eğilimi dezavantajlı grup üyelerine psikolojik yarar sağladığı kadar zarar da vermektedir.

Jost ve Burgess aynı çalışmasında (2000: 296) sosyal statünün ve sistemi meşrulaştırmanın iç-grup ve dış-gruba yönelik tutumlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu araştırmada iç-gruba yönelik çelişikliğin alt statü üyelerinde daha fazla olacağı ve sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin alt statüdeki üyelerin gruplarına yönelik çelişik (*ambivalent*) duygularını arttırırken üst statüde bulunan üyelerin çelişikliğini azaltacağı beklenmektedir. Analiz sonuçlarına göre; üst statü grubu üyeleri alt statü grubu üyelerine kıyasla gruplararası sosyoekonomik farklılıkları daha adil, meşru ve doğru algılamışlardır. Aynı şekilde kendi gruplarına yönelik çelişik duygular alt statü üyeleri arasında daha yaygın olarak bulunmuştur. Ayrıca, alt grup üyeleri statü ile ilişkili değerleri değerlendirirken dış grup tarafgirliği, statüyle ilişkisiz değerleri değerlendirirken ise iç-grup yanlılığı göstermişlerdir. Üst grup üyeleri ise hem statü ilişkili hem de ilişkisiz değerleri değerlendirirken iç-grup yanlılığı sergilemişlerdir.

Cinsiyetler arasında çelişik duygulara sahip olma düzeyinde farklılıklar bulunmaktadır. Jost ve Burgess (2000: 301-302) katılımcılara, haksızlığa ve cinsiyetine yönelik ayrımcılığa uğrayan bir kadın öğrencinin üniversiteden şikayetçi olma sürecini içeren senaryo vermiştir. Kadın davacıya yönelik çelişik duygular erkeklere kıyasla kadınlarda daha fazla bulunmuştur. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kadınlar dezavantajlı konumda olan kadına yönelik daha fazla çelişik duygular barındırmaktadır. Sisteme karşı çelişik duygular kadınlarda erkeklere kıyasla daha fazla bulunmaktadır. Sonuçlardan yola çıkılarak kadın ve erkeklerin sistem ve grup meşrulaştırma güdülerinde bazı farklar olduğu söylenebilir.

2.3.4. Tamamlayıcı Stereotipler, Cinsiyete İlişkin Stereotipler ve Sistemi Meşrulaştırma Eğilimleri

Tamamlayıcı stereotiplerin kullanımı sistemi meşrulaştırma düzeyini arttırmaktadır. Örneğin, ‘fakir ama mutlu’, ‘zengin ama mutlu değil’ gibi dengeleyici ve tamamlayıcı kalıpyargılar statükonun adil ve meşru olduğuna dair algıların artmasına sebep olmaktadır. Ancak, tamamlayıcı olmayan sıfat ikililerine (örneğin ‘fakir ve mutsuz’, ‘zengin ve mutlu’ gibi) maruz kalmak sistemin meşru olmadığına dair algıları güçlendirmektedir (Kay ve Jost, 2003: 828). Ayrıca korumacı ve tamamlayıcı cinsiyet kalıpyargılarına maruz kalmak özellikle kadınlar arasında sistemi meşrulaştırma eğilimlerini ve geleneksel cinsiyet rollerini devam ettirmeye sebep olmaktadır (Jost ve Banaji, 2004: 911).

Jost ve arkadaşlarının (2003: 19-21) Latin Amerikalı ve Avrupa kökenli Amerikalı gruplarla yaptıkları çalışmada dezavantajlı grup üyelerinin ideolojik uyumsuzluğu mevcut sosyal eşitsizliği barındıran sistemi sürdürme yararına azaltacağını bekledikleri çalışmada alt statülü grupların özgürlüklerini kısıtlamak pahasına sistemi daha fazla koruduklarını bulunmuştur. Sosyoekonomik olarak dezavantajlı olan grupların ekonomik alanda hükümetin uygulamalarının her grup için eşit olanaklar sunduğunu kabul ettikleri ayrıca gruplararası güç ayrılıklarının dezavantajlı grubu teşvik etmek adına yararlı bir uygulama olduğunu kabul etmektedirler.

Cinsiyet grupları ise cinsiyete dayalı kurumsallaşmış eşitsizliklere ve ataerkil sisteme yönelik sistemi meşrulaştırma tutumlarının belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır (Jost ve ark., 2003: 29).

Sistemi meşrulaştırma kuramı Marksist-feminist ideolojiyle paralel olarak sosyal ve kültürel sistemlerin gerektirdiklerini göz önünde bulundurmaktadır (Jost ve ark., 2003: 31). Sistemi meşrulaştırma süreçleri kolektif eyleme yönelimin psikolojik sınırlarını açıklama ve rasyonelleştirmenin bireysel ve kolektif formları ile mücadele edebilecek seviyede bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır (Jost ve ark., 2003:32).

Gervais ve arkadaşlarının (2010: 471) ilişki yönelimi (*relationship orientation*) ve önyargıya karşı durma arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada komünal yönelim arttıkça, özellikle kadınlarda olmak üzere, her iki cinste de cinsiyetçiliğe karşı durma davranışları artmaktadır. Kadınların karşı durma davranışı sık gözlenebilen bir durum olmamasına rağmen komünal ilişkilere daha yatkın olmaları bakımından kendilerini hemcinsleriyle

özdeşleştirerek cinsiyetçiliğe karşı gelebilmektedirler. Buna ek olarak, sosyal sorumluluğu yüksek kişilerin cinsiyetçiliğe karşı çıkma ihtimali daha yüksek olarak bulunmuştur. İlişki yönelimi hem yardım etme davranışını etkilemekte, hem de olumsuz streotiplere maruz kalan kişilere yardım etmeye yönelik gruplararası eylemi belirlemektedir.

2.3.4.1. Sistemi meşrulaştırma eğilimi ve çelişik duygulu cinsiyetçilik (Ambivalent sexism)

Sosyal psikoloji araştırmaları erkek egemen zihniyetin öncelendiği ataerkil toplumlarda cinsiyete dayalı ayrımcılık olgusunun tutumları, düşünüş ve davranış biçimlerini nasıl etkilediği üzerine odaklanmaktadır. Erkeklerin 'öteki' cinse yönelik olumsuz bakış açısı kadınların sosyal, kültürel, politik, ekonomik alanlarda ayrımcılığa maruz kalmasına sebep olmaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2008: 2). Nerdeyse her kültürde dezavantajlı grup olan kadınlar cinsiyetçiliğin farklı biçimlerine farklı düzeylerde maruz kalabilmektedir. Kadınların, erkeklerin açık şekilde gözlemlenebilen kendilerine yönelik düşmanca, saldırgan, zarar verici davranışlarını ya da ötekileyici düşünme biçimlerini toplumsal iyileşme adına karşı çıkmaları ya da durdurmaya çalışmaları beklenmektedir. Ancak, bireysel ya da kolektif anlamda cinsiyete dayalı ayrımcılığa karşı çıkma sık rastlanan bir durum değildir. Siyasal ve sosyal eşitliği benimseyen ülkelerde bile korumacı cinsiyetçilik adı verilen örtük cinsiyetçilik biçimleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir (Glick ve ark., 2000: 773). Diğer bir deyişle; kadın-erkek ilişkilerinde erkekler ve kadınlar birbirlerine karşı çelişik tutumlar sergileyebilmektedirler. Örneğin, kadınların erkeklerin hiyerarşik düzen kurmaya çalışmalarını düşmanca algılamalarına rağmen yakın ilişkilerinde onlara bağımlı olmaları nedeniyle korumacı tutumlar geliştirebilirler (Glick ve Fiske, 1999: 491-492).

Glick ve Fiske (1996: 491-496) cinsiyetçiliğin çok yönlü ve boyutlu yapısını açıklamak, erkeklerin kadınlara yönelik çelişik duygularının teorik yapısını ve empirik analizini sunmak ve çelişik duyguları ölçmek amaçlı ölçek geliştirmek amacıyla toplam 2250 katılımcıdan topladıkları verilerle çalışma yürütmüşlerdir. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliği paternalizm (baskıcı ya da korumacı), cinsiyet farklılaşması (rekabetçi ya da tamamlayıcı) ve heteroseksüellik (düşmanca ya da yakın ilişki) boyutları oluşturmaktadır. Düşmanca cinsiyetçilik alt ölçeği baskıcı paternalizm, rekabetçi cinsiyet farklılaşması ve

düşmanca heteroseksüelliği içeren maddelerden oluşurken; korumacı cinsiyetçilik korumacı paternalizm, tamamlayıcı cinsiyet farklılaşması ve yakın ilişkili heteroseksüelliği (*intimate heterosexuality*) içeren maddelerden oluşmaktadır. Düşmanca cinsiyetçilik kadınlara yönelik olumsuz tutumlar ve kalıpyargıları kapsarken; korumacı cinsiyetçilik kadınlara yönelik olumlu tutumları ve pozitif imajı içermektedir (Glick ve Fiske, 1996: 507). Ancak, cinsiyetçilik kültürel aktarımla kadınlara da geçmektedir. Kadınların cinsiyetçi tutumları ve inançları benimsemesi kültürel normları kabul etme ve sürdürme isteğinin sonucu olabilir. Bu şekilde kadınlar da hemcinslerine yönelik ataerkillik normlar içerisinde sistemi devam ettiren yargılamalarda bulunabilir. Geleneksel cinsiyet rollerinin devam etmesine sebep olan hemcinsler arasındaki olumsuz yargılamalar ve erkek egemen sisteme hizmet eden tutumlar düşmanca tutumlar altında değerlendirerek kadınlar tarafından reddedilmesinin yanı sıra örtük görünüme sahip korumacı tutumları da reddedilmesine yönelik duyarlılık kazanabilir (Glick ve Fiske, 1996: 507).

Glick ve Fiske (2001: 109) tarafından öne sürülen bu kuram toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair çelişkili bakış açılarını ‘Düşmanca Cinsiyetçilik’ ve ‘Korumacı Cinsiyetçilik’ alt faktörleri olmak üzere iki boyutta incelemektedir. Düşmanca cinsiyetçilik (*hostile sexism*) cinsellik ya da cinsiyetçi ideolojiler aracılığıyla erkeklerin kadınları kontrol etme arayışında olduğu ile ilgilidir. Korumacı cinsiyetçilik ise erkeğin kadınları korunmaya muhtaç, desteklenmesi gereken ve erkeği tamamlayan bir varlık olarak görmesi şeklinde kendisini gösterir. Böylece kadınlar bir yandan erkekler tarafından düşmanca tutumlara maruz kalırken bir yandan da korunması gereken zayıf ve kırılğan varlıklar olarak algılanmaktadır. Bu iki cinsiyetçilik türü birbirini tamamlayarak kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı direncinin zayıflamasına sebep olmaktadır.

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik biçimleri tüm kültürlerde bulunuyor olmasına rağmen düzeyleri kültürden kültüre çeşitlilik göstermektedir. 19 ülkede yapılan kültürler arası çalışmada Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (*Ambivalent Sexism Scale*) kadın ve erkeklerden oluşan 15.000 katılımcı tarafından doldurulmuştur. Ayrıca 12 ülkedeki katılımcılardan kadınlarla ilişkili 10 özellik belirtip 7’li Likert tipi ölçekte ne kadar olumlu olduğunu değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçlar kadınlara yönelik hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçilik eğilimlerinin yaygın olduğunu göstermektedir. Erkekler düşmanca cinsiyetçilik boyutunda daha yüksek değerler alırken, kadınlar ise korumacı cinsiyetçilik boyutunda daha yüksek değerler almaktadır. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik boyutları

pozitif korelasyon göstermesine rağmen cinsiyete yönelik pozitif kalıpyargılar korumacı cinsiyetçilikle, negatif kalıpyargılar ise düşmanca cinsiyetçilikle ilişkili olarak bulunmuştur. Kültürlerarası kıyaslamalar kadınların erkeklere kıyasla düşmanca cinsiyetçiliği korumacı cinsiyetçiliğe göre daha fazla ret ettiğini göstermektedir. Cinsiyetçiliğin iki boyutu arasındaki korelasyon Botswana, Küba, İngiltere, İtalya, Japonya, Hollanda, Portekiz, Güney Kore, İspanya ve Türkiye’de kadınlarda daha yüksektir. Düşmanca cinsiyetçilikte kadın ve erkeklerin verdiği değerler bütün ülkelerde farklılaşırken; Belçika, Şili, Kolombiya, İngiltere, Almanya, İtalya, Portekiz ve Türkiye’de erkeklerin ve kadınların korumacı cinsiyetçiliğe verdiği değerler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar sistemi meşrulaştırma kuramının öne sürdüğü dezavantajlı grupların dış-grup yanlılığında bulunarak baskın grupları güçlendirecek ideolojileri kabul ettiklerini desteklemektedir. Kültürlerarası farklılıklar da erkeklerin daha cinsiyetçi olduğu ülkelerde kadınların ataerkil ve cinsiyetçi ideolojileri daha fazla desteklediklerini göstermektedir (Glick ve ark., 2000: 766-772).

Korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik birbirleriyle pozitif korelasyon göstermesine rağmen kolektif eyleme katılım üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır. Becker ve Wright’ın (2011: 6) korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik biçimlerine maruz kalan kadınların kolektif eyleme katılım üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında korumacı cinsiyetçiliğin kolektif eylem niyetini olumsuz etkilediği ancak düşmanca cinsiyetçiliğin kolektif eyleme katılımı tetiklediği bulunmuştur.

2.4. KÜLTÜR

Kültür, sosyal bilimlerin ve sosyal politikanın psikolojik süreçlerdeki insan çeşitliliğini açıklamak için önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Kültürün psikolojik süreçlerdeki rolü toplumsal olaylara doğrudan uygulanabilecek şekilde incelenmeye başlamıştır (Cooper ve Denner, 1998: 560).

Benlik, kültürel ve kültürlerarası çalışmalarda çoğunlukla bireycilik ve kolektivizm boyutları açısından incelenirken 1990lar ile birlikte Markus ve Kitayama’nın (1991) girişimleriyle kültürel düzeydeki bireycilik-kolektivizm boyutları birey düzeyindeki

bağımsız-karşılıklı bağımlı benlik yapılarına dönüştürülerek incelenmeye başlamıştır (Kağıtçıbaşı, 2013: 226).

Harry Triandis, Hazel Markus ve Shinobo Kitayama gibi sosyal psikologlar kültürü psikolojiye kazandırmışlardır. Sosyal grupların paylaştıkları değerlerin bireylerin bilişsel, duygusal ve sosyal işlevselliğinde önemli rolü olduğunu vurgulamışlardır (Cooper ve Denner, 1998: 564). Triandis (1995: 43) kültürel sendromu paylaşılan değerler, inançlar, tutumlar, roller ve normlar tarafından karakterize edilen ve belli bir tarih sürecinde belirli bir coğrafik bölgede bulunan bir örüntü olarak açıklamıştır. Bireycilik ve toplulukçuluğun da birer kültürel sendrom olduğunu ileri sürmüştür. Bu iki boyutun birey düzeyinde görülen daha küçük kültürel sendromların birleşiminden meydana geldiğini eklemiştir. Kültür ve benliğin incelenmesi psikolojinin benlik ve kimlik kavramlarını yorumlama ve davranışı analiz etme boyutunu genişletmiştir. Ayrıca kültür ve benliğin çalışılması insanlar ve onları kuşatan sosyokültürel arka plan arasında sıkı bir bağ olduğunu, birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri fikirlerini psikoloji literatürüne kazandırmıştır (Markus ve Kitayama, 2010: 421).

Psikolojik süreçler örtük ya da açık bir şekilde içinde bulunulan dünyayı, bağlamları ve sosyokültürel sistemleri etkiler. Benlik beyin, vücut ve psikolojik eğilimlerden; sosyokültürel bağlamlar ise idealar, pratikler, kurumlar gibi kültürel ürünlerden oluşarak birbirini karşılıklı olarak inşa ederler. Kültürel bağlam değiştikçe benlik de değişime uğrar. Diğer bir deyişle kültür bireyden, birey de kültürden bağımsız değildir. Sosyokültürel bağlam bireylerin düşünüş biçimlerini, duygularını, tutumlarını ve davranışlarını etkileme özelliğine sahiptir. Bunun sonucu olarak da kültür ve bireyin dinamik özelliği ön plana çıkmaktadır (Markus ve Kitayama, 2010: 422).

2.4.1. Bireycilik-Kolektivizm

Kültürlerarası çalışmalarda bireycilik-kolektivizm kavramları davranışta gözlemlenen kültürel benzerlikleri ve farklılıkları sınıflandırmak amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle Hofstede (1980)'nin kültürel değerleri tanımlayan geniş çaplı kültürlerarası çalışmasında ortaya çıkan bireycilik-kolektivizm boyutu sonrasında sosyal psikologlar ilgisini kültür kavramına yöneltmiştir (Triandis, 2001: 35).

Batı dünyasının dünya görüşü ile karakterize edilen bireycilik genellikle rekabet, iç-grup üyeleriyle duygusal mesafe, hazcılık ile ilişkilidir (Triandis, 2001: 38). Hofstede (1980) bireyciliği görevlerden ziyade bireysel haklara (*rights*) odaklanma, bireyin öncelikle kendisini ve en yakın ilişki kurduğu çekirdek aile üyelerini düşünme, özerklik ve kendini gerçekleştirmeyi ön planda bulundurma özellikleri ile ilişkilendirmiştir (akt., Oyserman ve ark., 2002: 4). Bireyci toplumlar genellikle çekirdek aile yapısına sahiptir, iç-grupları daha dardır, iç-gruplarıyla kurdukları ilişkiler mesafeli ve bağımsızdır. Kolektivist toplumlarda ise birey kendisini ait olduğu grubun bir parçası olarak görmektedir. Genelde geniş aile yapısına sahip olan bu toplumların iç-grupları bireyci kültürlerdekilere göre daha geniştir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler iç içe geçmiş durumdadır. Bu tür toplumlarda karşılıklı bağımlılığa ve itaate oldukça önem verilmektedir (Triandis, 2001: 38-39).

Triandis (2009: 212) kolektivistlerin iç-grup üyeleri kendilerinden hoşnut kalmasalar bile yine de kendi iç-grupları içerisinde kalmayı tercih ettiklerini öne sürmüştür. Çünkü kolektivistler iç-grup üyeleriyle hiçbir koşul olmaksızın ilişkiyi sürdürmek gerektiğine inanırken; bireyciler ise mantıkdışı ya da kendilerine zararı dokunan bir durumla karşılaştıklarında ilişki kurduğu kişilerden uzaklaşmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle kolektivistler için iç-grup ile uyumlu bir şekilde yaşamak ön plandadır.

Kağıtçıbaşı (2010: 141) normatif ve ilişkisel olmak üzere iki tür bireycilik-toplulukçuluk önermektedir. Normatif toplulukçulukta grubun bütünlüğü ve grup üyeleri arasındaki dayanışma ön plandayken; normatif bireycilikte ise bireyin kişisel çıkarları ve hakları vurgulanmaktadır. İlişkisel bireycilik-toplulukçuluk ise kişilerarası ilişkilerin nasıl kurulduğu (ayrık ya da geçirgen sınırlara sahip) ile ilişkilidir.

Bireycilik ve kolektivizm *ayrıklık kültürü* ve *ilişkisel kültürü* olarak da adlandırılabilir. Davranışta gözlemlenen farklılıklar kültür boyutunda incelendiği için bu boyutlar kültür düzeyine karşılık gelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012b: 123). Benliğin ilişkisel ya da ayrık olmasının ise birey düzeyinde açıklamalar olarak kabul edilen karşılıklı bağımlılık/bağımsızlık boyutuna denk gelmektedir. Bireyci kültürlerde daha çok ayrık benlik yapısı görülürken; kolektivist kültürler de ise ilişkisel benlik yapısına daha çok rastlanmaktadır. Kültürel ve bireysel düzeydeki açıklamalarda yakın bir paralellik bulunmaktadır (bkz. Şekil 1) (Kağıtçıbaşı, 2012b: 128)

Tekrar edilecek olursa, bireycilikte, diğer bir deyişle ayrıklık kültüründe ilişki içerisinde olunan kişilerden ve gruplardan kesin sınırlarla ayrılmış bir benlik yapısı görülmektedir. Kolektivizmde, yani ilişkisellik kültüründe ise keskin sınırlara sahip olunmayan, birbiri içine geçmiş, karşılıklı olarak birbirine bağımlı ve geçişken benlik yapılarına daha çok rastlanmaktadır. Her birey benliğin ayrıklık-ilişkisellik boyutu üzerinde ‘ayrık’ ve ‘ilişkiyel’ uçları arasında farklı bir noktada yer alabilir (Kağıtçıbaşı, 2012b: 129).

Şekil 1. Analiz düzeyleri arasındaki bağlantılar (Kağıtçıbaşı, 2010: 148)

KÜLTÜR DÜZEYİ	Ayrıklık Kültürü (İlişkiyel Bireycilik)	İlişkisellik Kültürü (İlişkiyel Bağlılık)
	↓	↓
BİREY DÜZEYİ	Ayrık Benlik (Bağımsızlık)	İlişkiyel Benlik (Karşılıklı Bağlılık)

2.4.2. İlişkiyel ve Ayrık Benlik Üzerine Yapılan Çalışmalar

Markus ve Kitayama (2010: 423-425) bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik yapısını öne sürmüştür. Bağımsız benlik yapısına sahip kişiler içinde buldukları çevreyi kendi duyguları, düşünceleri ve davranışlarına göre düzenlemektedirler. Diğer insanlardan ve sosyal bağlamdan ayrışık ve bağımsızdırlar. İç-grup ve dış-grup arasındaki geçişler daha kolaydır ve esnektir. Karşılıklı bağımlı benlik yapısında olanlar ise duygu, düşünce ve eylemlerini ilişki içerisinde buldukları insanlarla birlikte düzenlemektedirler. Diğerleriyle olan etkileşimi ilişkiyel ve diğerleriyle karşılıklı bağımlı ilişki kurmaktadır. Diğer bir deyişle benlik (*self*) diğer insanları da içermektedir. İç-grup ve dış-grup keskin bir sınırla çizilmiştir ve gruplararası geçişkenlik kolay değildir. İç-grup ve dış-grup

üyelerine davranışlar farklılaşmaktadır. Genelde bireyci kültürlerde bireyci (ayrık) benliğin, kolektivist kültürlerde ise kolektif (ilişkisel) benliğin daha sık görüldüğü kabul edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010: 209). Triandis (1989: 509) Amerika ve Yunanistan arasında karşılaştırma yaptığı kültürler arası bir çalışmada bireyci kültürlerde yetişenlerin grubun hedeflerinden ziyade kişisel hedeflere; kolektivistlerin ise kişisel ve kolektif hedefler arasında ayırım yaptıklarında kendi hedeflerini arka planda tutup grubun çıkarlarına ve amaçlarına ağırlık verdikleri sonucuna varmıştır.

Ancak yeni çalışmalar benliğin çok boyutlu, dinamik ve değişken yapısı olduğuna ilişkin bulgular ortaya koymaktadır. İkili bağımsız/karşılıklı bağımlı benlik yapılarının yanı sıra benliğin kişisel, ilişkisel ve kolektif boyutları şeklinde de farklılaştığı kabul edilmektedir (Brewer ve Gardner, 1996: 91; Kashima ve ark., 1995: 932). Bu benlik boyutları hem kolektivist hem de bireyci kültürlerde yaşayan bireylerde görülebilir. Farklı bağlamlarda farklı şekillerde aktive olarak değer ve tutumlarda değişiklikler üretebilir (Kashima ve ark., 1995: 932; Li, 2002: 101). Bu nedenle kültürlerin aynı formda, sabit ve değişmez benlik kurguları olduğundan bahsetmek mümkün değildir (Gardner, Gabriel ve Lee, 1999: 325).

Bireycilik ve kolektivist eğilimler akrabalık bağı olan ve olmayan iç-gruplar için farklılaşmaktadır. Rhee ve arkadaşlarının (1996: 1039-1044) çalışmasında anne-baba, çocuklar ve akrabalar akrabalık bağı bulunan; arkadaşlar, komşular, partner vb. ise akrabalık bağı bulunmayan iç-gruplardır olarak ele alınmıştır. Yapılan kültürlerarası kıyaslama sonucunda akrabalık bağı olan ve olmayan gruplar arasındaki ayrımların kültürden kültüre değişkenlik gösterdiği bulunmuştur. Örneğin; akrabalık bağı bulunan iç-gruplar söz konusuken Koreliler Avrupalılara kıyasla kolektivist eğilimleri daha fazla sergilemektedirler; ancak kan bağı bulunmadığı durumlarda ise Koreliler Avrupalılardan daha yüksek düzeyde bireycilik eğilimleri göstermektedir. Böylece kolektivizm ve bireyciliğin çok boyutlu yapısının ortaya çıkarıldığı bu çalışmada farklı kültür örüntüsüne sahip kişilerin akrabalık bağı olan/olmayan gruplara olan yönelimlerinin farklılaştığı görülmektedir (Rhee ve ark., 1996: 1042-1048). Bireycilik, kolektivizm ve ailecilik (*familism*: çekirdek ya da geniş aile üyelerinin yararını düşünme, öne çıkarma eğilimi) birbirinden farklı kültürel değerlerdir. Bu üç yapı birbirinden ayrışık boyutlar olmasına rağmen kolektivizm ve ailecilik birbiriyle pozitif olarak ilişkilidir (Gaines ve ark., 1997: 1471-1472).

Brewer ve Gardner (1996: 83) ise sosyal benliği iki farklı düzeye ayırarak bu düzeylerden birinin kişilerarası ilişkilere diğerinin ise daha büyük kolektif grup üyeliğine dayandığını ileri sürmüşlerdir. Yakın kişilerarası ilişkiler arkadaşlık, duygusal partnerlik, aile üyeleri ilişkileri biçiminde yüz yüze ilişkiyi barındırırken; kolektif sosyal ilişkiler herhangi bir sosyal grup üyeliği şeklinde görülmektedir. Kişisel, ilişkisel ve kolektif benlik tanımlama düzeyleri benlik sunumunun farklı formlarıdır. Farklı benlik sistemleri ise birbirleriyle dinamik ilişki içerisindedir. Benlik sınıflandırması diğer insanların ve grupların nasıl algılandığını etkilemektedir. Örneğin; kolektif benliğin belirgin olduğu zamanlarda diğer insanların değerlendirilmesi iç/dış-grup kategorilerini ön plana çıkartmaktadır (Brewer ve Gardner, 1996: 91).

Üskül ve arkadaşlarının (2004: 180-184) çalışmasında ise Türkler ve Kanadalıların diğer bireylere yakınlığı açısından farklı eğilimler gösterdiği iddia edilmiştir. Türkler Kanadalılara göre diğer insanlarla daha yakın ilişkiler kurma eğilimi göstermektedir. Ancak her tür ilişkide bu tür eğilim bulunmamıştır. Örneğin, Türklerin romantik ilişki içerisinde oldukları partnerlerine yönelik yakınlıkları ile Kanadalılarınki arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır. Öte yandan Türkler Kanadalılara kıyasla aile üyelerine ve tanıdıklara yakın olmak istemektedirler.

Bireyci, kolektif ve ilişkisel benlik boyutları birbirinden ayrışık boyutlardır. Kültürel farklılıklar benliğin bireyci ya da kolektivist boyutlarında görülürken cinsiyet farklılıkları ise benliğin ilişkisel boyutu ile ilişkilidir (Kashima ve ark., 1995: 932). Li (2002: 97-99) Anglo-Kanadalıların aile üyeleriyle olan ilişkilerinde Çinlilere göre daha bağımsız olduklarını bulmuştur. Ancak, bu farklılıklar kültürel düzeydedir. Cinsiyet düzeyinde kültürlerarası farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular bireyci ve kolektivistler arasındaki kültürel farklılıkların kadın ve erkeklerin benlik kurguları arasındaki cinsiyet farklılıkları ile örtüşmediğini göstermektedir (Kashima ve ark., 1995: 932; Li, 2002: 101; Uskul, Hynie ve Lalonde, 2004: 183). Arkadaşlık ilişkilerinde ise Kanadalı kadınlar Kanadalı erkeklere göre; Çinli erkekler ise Çinli kadınlara kıyasla arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurmaktadır (Li, 2002: 99).

Avustralyalı, Amerikalı, Hawaiiili, Japon ve Koreli katılımcıların yer aldığı çalışmada genel olarak erkeklerin kadınlara kıyasla arkadaşlarına daha fazla bağlılık hissettiği ve grup bütünlüğüne daha fazla önem verdiği bulunmuştur. Aslında ilişkisel benliği güçlü

olanların grup üyeleriyle daha sıkı bağlar kurarak grup bütünlüğüne daha fazla önem vermesi beklenir. Ancak kadınlar erkeklere kıyasla ilişkiselliğe daha fazla önem verdiklerini belirtmelerine rağmen arkadaş ilişkilerinde erkekler kadar bağlılık içeren ilişki biçimlerine sahip olmadıkları bulunmuştur (Kashima ve ark., 1995: 934). Bireyci ve kolektivist benlik yapılarına sahip olan kişilerin iç-gruplarına bağlılıklarında ve yakınlıklarında farklılıklar görülmektedir. Avrupa ve Asya kökenli Amerikalıların, Türklerin, Japonların ve Hollandalıların katıldığı çalışmada aile üyeleri, akrabalar ve arkadaşlara olan yakınlık düzeyleri değerlendirilmiştir. Sonuçlar Türklerin kan bağı olan iç-gruplarına (aile ve akrabalar) olan yakınlığı ve bağlılığının Avrupa kökenli Amerikalılar ve Hollandalılardan daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Genel olarak ise arkadaş gruplarına yönelik saygıya dayalı yakınlık (*reputational closeness*) aile ve akraba gruplarına kıyasla daha yüksektir. İkinci olarak arkadaşlarla harmoni diğer iç-gruplara göre daha yüksek düzeydedir. Destekleyici tipteki yakınlık ise aile üyelerine diğer iç-gruplara kıyasla daha fazladır. Türkler kendilerini aile üyelerine daha yakın hissetmektedirler. Asya kökenli Amerikalılar aile üyeleriyle yakınlığın en düşük olduğu, Japonlar ise kan bağı olduğu kişilere farklı yollarla bağlandığı bulunmuştur. Bu sonuçlar aile üyeleriyle ilişkilerin arkadaş ve ilişkilerine kıyasla daha fazla kültürler arası ayrışma sergilediğinin göstergesidir (Uleman ve ark., 2000: 12-13).

Kurman (2001: 1705) bağımsız benlik kurgusuna sahip olanların özerk özellikler içeren bir özgenişletim (*self-enhancement*); karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip olanların ise toplumsal özellikleri (*communal traits*) kapsayan bir özgenişletim göstermekte olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular özgenişletimin yalnızca bireyci kültürlerle ya da bağımsız benlik kurgusuna sahip olanlara özgü olmadığına işaret etmektedir.

Kashima ve arkadaşlarının (2011: 752) sosyal bağlamların, kültür ve cinsiyetin benlik üzerindeki etkilerini araştırdığı deneysel çalışmada ilişki bağlamların aktive edildiği durumlarda kolektivist kültür üyelerinin (Asyalılar) ve kadınların benlik tanımlamaları daha fazla etkilenirken; kolektif (dış-grup) bağlam aktive edildiğinde ise bireyci kültür üyelerinin (Avustralya) ve erkeklerin benlik tanımlamalarının yüksek düzeyde etkilendiği bulunmuştur. Cinsiyet özelinde bakıldığında, özetle, kadınların benlik tanımlamaları ilişki bağlamdan; erkeklerinki ise kolektif bağlamdan daha çok etkilenmektedir.

Yuval-Davis (1997: 17) kadınlığın ilişkisel bir kategori olduğunu ileri sürmektedir. Cinsiyet rolü yönelimi ve benlik kurgularının sosyal kaygı üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada cinsiyet farklılıkları gözlenmiştir. Erkekler karşılıklı bağımlılığın olduğu durumlarda daha yüksek düzeyde sosyal kaygı gösterirken kadınların ise ters eğilim gösterdiği bulunmuştur. Kadınlar sosyal kaygı düzeyleri bağımsızlık söz konusu olduğunda artarken; karşılıklı bağımlılığın olduğu durumlarda ise sosyal kaygı düzeyinde azalma görülmektedir (Moscovitch, Hofman ve Litz, 2005: 664-667).

İlişkiseliliğin ve ayrıklığın insan ilişkileri ve davranışları üzerindeki yansımalarının incelendiği bu bölümün ardından kültür ve kolektif hareketler arasındaki ilişkiler incelenecektir.

2.4.3. Kültür ve Kolektif Hareketler

Toplumsal hareketler bir kültür içerisindeki azınlık grubun biz-öteki arasındaki ayrımı belirginleştirerek statükonun değiştirilmesi ve dönüştürülmesi için mücadele verme girişimini içermektedir (Deaux ve Reid, 2000: 174).

İnsanların diğer insanlar ve gruplarla olan ilişkisi kültür düzeyinde görülen bireycilik-kolektivizm boyutları ile yakından ilişkilidir. Kolektivizmin birey ve kültür/toplum düzeyinde incelenmesinin yanı sıra sosyal kimlik/sosyal hareketler arasındaki bağlantının açıklanması için grup düzeyinde de incelenmesi gerekmektedir (Deaux ve Reid, 2000: 172-173). Kolektivizm hem kültür düzeyinde hem de birey düzeyinde analizlere tabi tutulabilir. Ancak kolektivizmin birey ve kültür boyutları arasında bir yerde bulunan ‘grup’ kavramı üzerinden analiz edilmesi sosyal psikologlar için daha cazip görünmektedir. Bu tür analiz düzeyinde kolektif hareketler ‘koordineli grup hareketleri’ olarak düşünülmelidir. Sosyal hareketler küçük ölçekli grup hareketlerinden başlayarak daha geniş ölçekli grup ilişkilerine doğru yayılarak bireyin kültürel bağlam ile ilişkisini arttırmaktadır (Deaux ve Reid, 2000: 176-177).

Kolektivizm ve sosyal hareketler arasındaki ilişkiyi kültür, grup ve birey düzeyinde incelemenin mümkün olduğu belirtilmiştir. Kültür düzeyinden ele alındığında, kolektivist kültürlerin sosyal hiyerarşiyi desteklediği, katı normlara ve kurallara sahip olduğu, bireyin değil çoğunluğun iyiliğini gözettiği için kolektif eyleme katılımın düşük olduğu kabul

edilmektedir. Grup düzeyinde değerlendirildiğinde; sosyal hareketlere katılım oranı ait olunan grubun kolektivist değerleri benimseme düzeyi ve grup bütünlüğü düzeyi ile pozitif ilişki içerisindedir. Kolektif gruplarda grup üyeleri sosyal hareketlere katılım konusunda diğer grup üyelerini cesaretlendirmeleri beklenmektedir. Birey düzeyinde görülen kolektivizm ise içsel bir yatkınlık olarak görülmelidir. Kolektivist bireylerin yüz yüze, yakın ilişkilerinde ilişkiselliğe daha çok önem verdiği, özellikle iç-grup üyeleriyle (çoğunlukla aile üyeleri) daha fazla özdeşleşme yaşayarak benlik tanımlamalarını dış-gruptan ziyade iç-grup üyelerini kapsayacak şekilde düzenledikleri görülmektedir (Deaux ve Reid, 2000: 186-187).

Kolektivizm kavramı grup üyelikleri temelinde ele alındığında dinamik ve bağlama duyarlı bir tablo karşımıza çıkmaktadır (Deaux ve Reid, 2000: 180). Kolektif eğilimlere sahip olanların her sosyal grupta aynı/yüksek düzeyde özdeşleşeceği düşünülmemelidir. Bu kişiler bazı gruplarla yüksek düzeyde özdeşleşirken diğer gruplarla benzer eğilim göstermeyebilir. Aynı şekilde aynı kültürde yaşayan bireyler farklı gruplarla farklı düzeyde özdeşleşme gösterebileceği unutulmamalıdır (Deaux ve Reid, 2000: 182). Bu nedenle kolektivizmi değerlendirirken hangi grubun göz önüne alındığı çok önemlidir. Kolektivistler grup bütünlüğüne üst düzeyde önem vermekte, grup üyelerinin benzer kaderi paylaştıklarına inanmakta ve kendi grubunu diğer gruplardan ayırtmaktadırlar. Kolektivist yönelimleri yüksek olan kişilerin iç-grup yararına hareket etme olasılığı daha yüksektir (Deaux ve Reid, 2000: 186).

Sonraki bölümde bu çalışmanın ana hedeflerinden biri olan ve önemli bir iç-grup örneği sayılabilecek aile yapısına ve aile üyeleri arasındaki ilişkilere ilişkin Aile Değişimi Kuramı incelenecektir.

2.4.4. Aile Değişimi Kuramı

Birey-aile-toplum birbiriyle oldukça ilişkili yapılardır. Aile sistemini anlamak için aile yapısını, işleyişini ve değerlerini etkileyen ve dönüştüren makro düzeydeki sosyal, politik, ekonomik sistemleri anlamak ve ailenin sözü edilen sistemlerle olan ilişkisini kavramak önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2012b: 145). Aile sistemine bağlamsal yaklaşım ailenin ve bireyin tarihsel ve kültürel bağlamda değişim ve dönüşümünü beraberinde getirdiği

kabul edilerek *Aile Değişimi Kuramı*'nın oluşmasına fırsat vermiştir (Mayer ve ark., 2012: 64). Aile Değişimi Kuramı, aile gelişiminin farklı düzeylerde olduğunu kabul etmektedir. Bunlardan birincisi kültürel yönelim (bireycilik/toplulukçuluk vb.) ve yaşam koşullarından (köy/şehir, gelir düzeyi vb.) oluşmaktadır. Bu kültürel ve sosyoekonomik faktörler aile yapısını (çekirdek/geniş aile yapısı, doğurganlık düzeyi vb.) etkileyerek ikinci düzeyi oluşturmaktadır. Son olarak ise bu iki yapısal faktörler birleşerek 'aile sistemi'nin oluşmasını oluşturmaktadır. Aile sistemi ebeveynlerin ve çocukların sosyalleşme süreçlerini, çocuk yetiştirme pratiklerini, çocuğa verilen değerini kapsamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007; akt., Mayer ve ark., 2012).

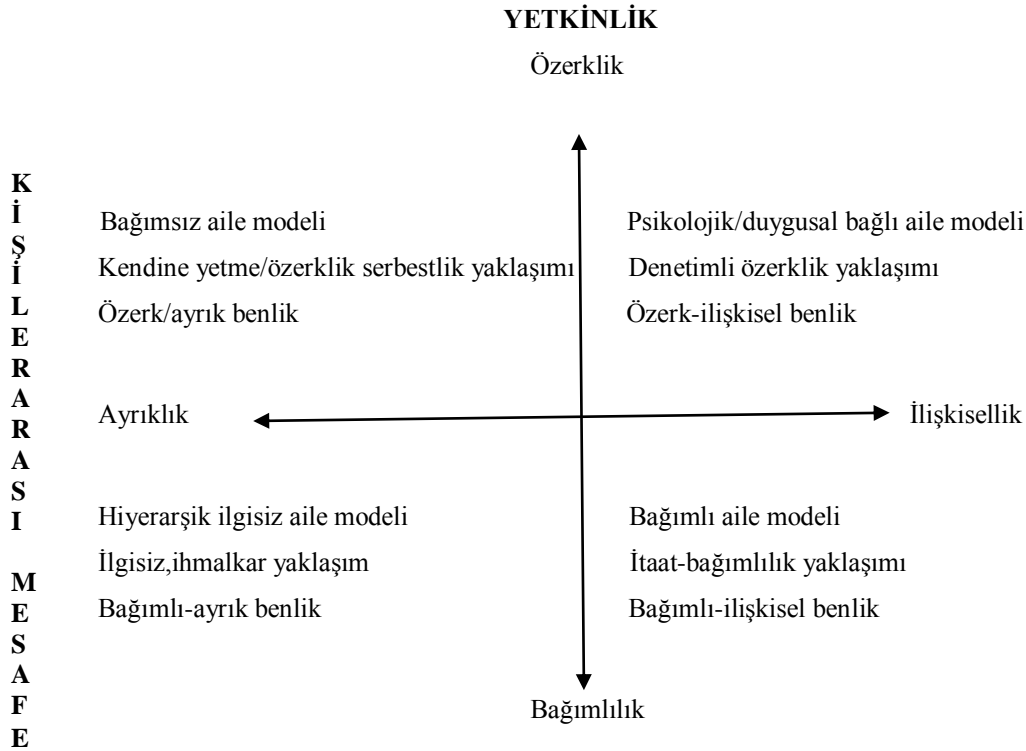
Gelişimsel açıdan ele alındığında ailenin sosyokültürel bağlam ve benlik gelişimi arasında aracı role sahip olduğu düşünülmektedir. Kağıtçıbaşı tarafından öne sürülen Aile Değişimi Kuramı'nda aile hem sosyal hem de psikolojik yönleriyle incelenmektedir. Bu kuramda üç farklı aile modelinden söz edilmektedir. Aile modellerindeki farklılaşmalar ailenin içinde bulunduğu kültürel ve ekonomik koşullar nedeniyle oluşmaktadır (2012b: 152-153).

Klasik aile modellerinden *karşılıklı bağımlı aile yapısı* daha çok kolektivist kültürlerde, ataerkil, geleneksel, kırsal ve geniş aile yapısına sahip toplumlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu tür aile modelinde aile üyeleri arasındaki ilişkiler iç içe geçmiştir. Ebeveynler çocuktan hem maddi hemde psikolojik anlamda diğer aile üyelerine katkı sunması beklenilmektedir. Büyümekte ve gelişmekte olan çocuğun (gençlik döneminde) süreçle edindiği bağımsızlık aile tarafından tehlike olarak görülmektedir. Çünkü bu tür aile yapısında aile hayatının devamlılığı için nesiller arası bağımlılık çok önemlidir. Aile üyeleri arasında itaate ve deneyime dayalı yakın ilişkiler bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012b: 155-157).

İkinci tür aile yapısı ise daha çok gelişmiş ekonomiye sahip, sanayileşmiş, kentli toplumlarda görülen *bağımsız aile yapısıdır*. Bağımsız aile modelinde nesiller birbirinden ayrılmıştır. Aile üyeleri arasında bağımsız ve sınırları belli ilişki biçimi görülmektedir. Birey ve diğer aile üyeleri arasındaki ilişkiler birbiriyle örtüşmemektedir. Denetim yoluyla çocuk yetiştirme pratikleri uygulanmaz; aksine çocuğun kendine yetecek şekilde desteklendiği serbest yetiştirme pratikleri kullanılmaktadır. Kuşaklar arası ilişkiler hem maddi hem de psikolojik anlamda bağımsızlığı içermektedir. (Kağıtçıbaşı, 2013: 227-228).

Ancak modernleşme ile birlikte aile modeli karşılıklı bağımlılıktan bağımsızlığa doğru dönüşüm göstermektedir. Yukarıda açıklanan iki aile modeli dönüşümü ve değişimi açıklamada yetersiz kaldığı düşünülerek iki modelin sentezlenmesiyle *psikolojik/duygusal bağlılık* aile modeli olarak adlandırılan üçüncü model oluşturulmuştur. Duygusal bağlılık aile üyeleri ile yakın ilişkiler kurma ve onlarla ilişkili olma ihtiyacı olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde kuşaklararası bağımlılık maddiyata dayalı nedenlerle değil psikolojik ihtiyaçların karşılanmasıyla amacıyla sürdürülür. Hem bireysel hem de aile (grup) bağlılığının birlikte görüldüğü bu aile modelinde çocuk yetiştirme denetimli özerkliğe dayanmaktadır. Bu model daha çok ilişkiselliğin ön plana çıktığı kolektivist kültürlerde ama aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Türkiye bu tip aile modelinin yaygın olarak görüldüğü ülkelerden birisidir (Kağıtçıbaşı, 2013: 227-228; Kağıtçıbaşı 2012b: 162-165).

Şekil 2. Yetkinlik, kişilerarası mesafe, benlik ve aile çeşitleri (Kağıtçıbaşı, 2005: 412)

2.4.4.1.Özerk-İlişkisel benlik

Kültürel bağlam içerisinde birey, aile ve kültür ile dinamik etkileşim içerisinde. Birey özerklik ve ilişkisellik boyutları arasında yer alan sosyal bir yapıdır. Bu iki boyut bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılaması açısından önemlidir. Batı literatüründe özerklik ve ilişkisellik birbirinden farklı iki uç boyut olarak tanımlanmıştır. Oysa Kağıtçıbaşı özerk/ilişkisel benliği yetkinlik ve kişilerarası mesafe boyutları arasında çeşitlenen ve birbiriyle çatışmayan kavramlar olarak ele alarak *Özerk-İlişkisel benlik* yapısını öne sürmüştür. Böylece özerk-ilişkisel benlik yapısı hem ilişkisellik hem de özerk olarak iki yöndeki temel psikolojik ihtiyaçları giderme adına önemli katkı sunmuştur (Kağıtçıbaşı, 2012a: 6; 2013: 223-225).

Kişilerarası mesafe boyutu ayrıklık ve ilişkisellik çizgisinde konumlanan bireyin diğerleriyle olan ilişkisini ve bağlantı düzeyini açıklamaktadır. Ayrık benlik yapısındaki kişiler diğer bireylerden belirgin sınırlarla ayrılarak konumlanırken; ilişkisellik benlik yapısında olan kişiler ise sosyal ilişkiler içerisine gömülmüş durumdadırlar (Kağıtçıbaşı, 2005: 409).

Kağıtçıbaşı (1996: 38) özerkliği bireyci değil de kişilerarası bakış açısından ele almıştır. Böylece özerkliği ayrılmışlıkla eşitleyerek kişinin aynı zamanda hem özerk hem de bağlanma ihtiyaçlarını giderecek şekilde ilişkisellik olabileceğini öne sürmüştür. Bu iki karşıt ihtiyacın aynı anda bulunması ‘Özerk-İlişkisel Benlik’ yapısının olduğunu gösterir.

III.BÖLÜM

3.UYGULAMA

Güncel sosyal olgular incelendiğinde protesto davranışı sergileyen ve kolektif hareketlerde yer alanların genelde toplumun azınlığı temsil eden ya da dezavantajlı konumda bulunan grup üyelerini kapsadığı görülmektedir. Toplum içerisinde statü ve prestij sahibi olan grupların ancak grup kimliklerine tehdit geldiğinde ya da sahip oldukları statüyü kaybedeceklerine dair korkuya kapıldıklarında kolektif davranışa yöneldikleri gözlenmektedir. Teorik arka planda da açıklandığı gibi, toplumsal cinsiyet kavramı statik bir kavram olarak ele alınmamalıdır. Kadın ve erkeklerin sosyal yaşantıdaki konumu kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Bu nedenle toplum içerisinde ikincilleştirilen kadınların kolektif eyleme yönelimine kültür kavramını göz ardı ederek açıklamalar getirmek meselenin altında yatan sebebin eksik açıklanmasına sebep olabilir.

Sosyal psikoloji literatüründe kolektif eylem ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında yapılan çalışmalar genellikle Batı bakış açısını yansıtmaktadır. Son dönemlerde kültürel ve kültürlerarası araştırmalar bireyci ve kolektivist kültürleri karşılaştırma fırsatı sunmuştur. Ancak, bu çalışmada kullanılanlar da dahil olmak üzere, çoğu araştırmacının kuramsal ve metodolojik çerçevesinin Batı dünyasının önemli katkılarıyla oluşturulduğu bilinmektedir. Bu çalışmanın birinci amacı sosyal psikolojinin en popüler kuramlarından olan Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın kadınların kolektif hareketlere katılımının yordayıcılarına ilişkin varsayımlarını Türkiyeli örneklem aracılığıyla sınamaktır.

Sosyal Kimlik Kuramı bireylerin olumlu sosyal benlik algısına sahip olmak için kendilerini bir ya da birden fazla sosyal gruba ait hissetme, dahil oldukları grup ile özdeşleşme ihtiyacı içerisinde olduğunu öne sürmektedir. Toplumsal yaşantıda sırf cinsiyet kimlikleri nedeniyle temel insan haklarından mahrum kaldıklarını, ayrımcılığa ve ötekileştirilmeye uğradıklarını ve sosyal hayatı erkeklerle eşit şekilde yaşamadıklarını fark eden kadınların olumlu sosyal benlik saygısına erişebilmek için kendi konumunu ve/ya kadın grubunun statüsünü yükseltmek adına eyleme geçmesi beklenmektedir. Ancak bilindiği üzere kadınların çok küçük bir oranı ayrımcılığın önlenmesinde radikal ve köklü

değişimleri arzulamakta ve dezavantajlı konumda olan grubunun konumunu iyileştirmek için dahil olduğu grubun diğer üyeleriyle birleşerek kolektif hareketlere yönelmektedir. Bu kurama göre, toplumsal hareketlere katılmamanın en önemli nedenlerinden biri grup kimliği ile düşük düzeyde özdeşleşmedir. Kuramın da varsayımıyla örtüşecek şekilde araştırmanın ilk denencesi şu şekilde oluşturulmuştur:

D-1) Katılımcıların kadın grubuyla özdeşleşme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylemde bulunma sıklığı arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar vardır.

Sosyal Baskınlık Kuramı cinsiyeti ayrı küme sistemi içerisinde değerlendirerek erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğunu bulgularla da desteklemiştir. Erkeklerin genelde toplumdaki baskın ve egemen konumlarını muhafaza etmek ve sahip oldukları statülerini korumak ve sürdürmek adına hiyerarşi yanlısı meşrulaştırıcı mitleri kadınlara kıyasla daha fazla kullandıkları kabul edilmektedir. Çalışmalar çoğunlukla kadın ve erkeklerin sosyal baskınlık yönelimleri arasındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Ancak, bu çalışmanın örneklemini sadece kadınlardan oluşmaktadır. Kadınlar arasındaki sosyal baskınlık yönelimindeki farklılıkların bazı kadınların kolektif eyleme yönelirken bazılarının neden yönelmediğini açıklayacağı düşünülmektedir. Diğer bir deyişle sosyal baskınlık yönelimi daha yüksek olan kadınların toplumsaki hiyerarşik yapılanmayı daha fazla destekleyeceği ve erkeklerin toplumdaki baskın ve egemen konumundan rahatsızlık duymayacakları için kadınların konumlarını değiştirmek için kolektif eyleme yönelmeyecekleri beklenilmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda ikinci denence şu şekilde oluşturulmuştur:

D-2) Sosyal baskınlık yönelimi ile kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylemde bulunma sıklığı arasında negatif ve anlamlı korelasyonlar vardır.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, sistemin meşrulaştırılması olgusundan hareket ederek kuramın geliştirildiği ve farklı gruplara uygulandığı sonraki dönemlerde toplumdaki diğer mevcut sistemler üzerine odaklanarak bireylerin sistemi ne kadar meşru gördüklerini açıklamaya çalışmıştır. Toplumsal cinsiyete ilişkin sistem de mevcut sistemlerden biri olarak belirlenmiştir. Kolektif eylemin yolunun tıkayan en önemli nedenlerden birinin toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşru görmek, hukuksal düzenlemeleri ve uygulamaları

yeterli ya da uygun olarak değerlendirmek ve kadın-erkek arasındaki ilişkilerin olması gerektiği gibi olduğuna inanmak şeklindeki bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Aksi takdirde, kadınların, kadın-erkek arasındaki eşitsizliği fark ettiklerinde ve sistemik eleştiriye gittiklerinde kendilerini huzursuz ve mutsuz hissetme olasılıkları da yükselmektedir. Üçüncü denence şu şekilde düzenlenmiştir:

D-3) Katılımcıların toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşru görme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylemde bulunma sıklığı arasında negatif ve anlamlı korelasyonlar vardır.

Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırmanın bir diğer göstergesi ise erkeklere yönelik çelişik duygulara sahip olmaktır. Kadına yönelik her türlü şiddetin ve ayrımcılığın sürdürülmesinde kadınların da rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Kadınlar bir yandan erkeklerin kendilerine yönelik düşmanca tutum ve davranışlarından rahatsız iken diğer yandan erkeklerin kendilerini korumalarından memnun kalmaktadır. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olarak adlandırılan bu iki tür cinsiyetçilik çeşidi bir araya geldiğinde kadına yönelik her türlü şiddetin kısır döngüye dönüştürülmesine sebep olduğu ve toplumsal dönüşüm için harekete geçmenin önünü kapattığı düşünülmektedir. Literatürde bu iki cinsiyetçilik türünün birbiriyle pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur (Glick ve ark., 2000: 766-772). Bu temayla ilgili denenceler şunlardır:

D-4) Düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon vardır.

D-5) Erkeğe ilişkin çelişik duygulara sahip olma düzeyi arttıkça kadın hakları temelli kolektif eyleme katılım yönelimi ve kolektif eylem davranışları sergileme sıklığı azalacaktır.

Yukarıda sıralanan denenceler toplumsal cinsiyetçilik kavramının ve kolektif eyleme katılımın açıklanmasında yaygın olarak kullanılan sosyal psikolojik kuramları Türkiye'deki genç kadınlar açısından incelenmesi ve sınanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu çalışma diğer çalışmalardan farklı olarak özerklik ve ilişkisellik bağlamında genç kadınların ilişki içerisinde bulunduğu kişilere (aile/arkadaş/partner/akraba/komşu vb.)

yönelik belirttiği tanımlamalar ile kolektif eyleme yönelim arasındaki ilişkiyi incelemektir. Türkiye’de hem birey hem de kültür düzeyinde ilişkiselliğin yaygın olması hem de modernleşme ve sanayileşme ile birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinin yaşanması nedeniyle çocuğun aile üyelerinden maddi anlamda bağımsızlaşırken aile üyeleri arasındaki duygusal bağlılığın devam ettiği kültürel yapıyı taşıdığı Kağıtçıbaşı (2012b: 198-199) tarafından öne sürülmüştür. Kağıtçıbaşı’ya göre Türkiye toplumu, salt özerk ya da ilişki benliklerden çok, ‘özerk-ilişkisel’ benlik yapısının güçlendiği bir dönemde bulunmaktadır. Batı ülkelerinde yaygın olarak görülen, ilişkisellikten uzak, diğerlerinden bağımsız ilişki biçimine sahip özerk benlik yapısına Türkiye’de rastlanmasının çok mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışma özerk benlik yapısından ziyade özerk-ilişkisel ve ilişki benlik yapılarına sahip olan kişilerin kolektif eyleme yönelimini açıklamayı hedeflemektedir.

Literatürde bireyciliğin yüksek olduğu durumlarda grup adına hareket etme düzeyinin azalacağı, kolektivist eğilimlere sahip olanların ise grubun çıkarlarını gözeterek şekilde eyleme geçtikleri vurgulanmaktadır (Deaux ve Reid, 2000: 182). Ancak belli bir grupla yüksek düzeyde özdeşleşmenin grup adına kolektif eyleme katılım motivasyonunu olumlu etkileyip etkilemeyeceği tam olarak bilinmemektedir. Türkiyeliler gibi birey ve grup düzeyinde kolektivist yönelime sahip kişilerin kendi iç-gruplarını koruma, onları karşıt konuma yerleştirmeme ve onlarla birlikte hareket etme eğilimlerinin daha yüksek olacağı fikrinden yola çıkılarak kimlerin içgrup üyesi olarak algılandığı ve içgrup üyelerine bağlılık düzeyinin ne olduğu soruları yanıtlanmaya çalışılacaktır. Kültürel bağlamdan nispeten bağımsız olarak kadınların erkeklerden daha fazla komünal ve ilişki benlik olduğu, kolektif hareket etmektense yakın ilişkileri doğrultusunda yaşamını biçimlendirdikleri savının araştırmalarla desteklendiği önceki bölümlerde belirtilmişti. Ancak, aile içerisindeki erkekler de dahil olmak üzere, ‘erkek’ grubunu karşıt konuma yerleştirerek kadın grubuyla özdeşleşmesi ve örgütlenilmesinin aynı kültür içerisinde yetişen her kadın için mümkün olmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın en önemli sorularından biri diğeri de dış-grup tarafgirliğinin ailenin erkek üyelerine yönelik algılardan etkilenip etkilenmeyeceği üzerinedir. Bu sorularla ilişkili denenceler aşağıdaki gibidir:

D-6) Kadınların aile içindeki erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluğu arttıkça toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimleri de artacaktır.

D-7) Kadınların duygu, düşünce ve davranışlarını önemli derecede etkileyen erkek aile üyelerinin sayısı arttıkça toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimleri de artacaktır.

D-8) Kadınların aile içindeki erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluğu ile ilişki benlik puanları arasında pozitif, ilişki/özerk ve özerk benlik puanları ile negatif korelasyon beklenilmektedir.

D-9) Özerk/ilişki ve özerk benlik puanlarının kadın grubuyla özdeşleşme puanlarıyla, ilişki benlik puanlarının ise sosyal baskınlık yönelimi ve toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimi puanlarıyla pozitif ve anlamlı korelasyonları olacaktır.

Ayrıca bu çalışmada kültürel benlik kurgularının kadın grubuyla özdeşleşme, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğiliminin kolektif eylem yönelim arasındaki ilişkide aracı rolü olup olmadığının incelenmek istenmektedir. Türkiye gibi iç-grup bağıtlılığın yüksek olduğu, güç hiyerarşisinin kabul gördüğü, statükonun ussallaştırıldığı ülkelerde kadın örgütlenmelerinin sayıca da az olmasının benlik kurgularından bağımsız olduğu düşünülmemektedir. Ancak Batı'da kadın hareketlerine ilişkin yapılan çalışmalarda yer alan kadınların özerk benlik yapısına sahip olduğu varsayımından hareket ederek kolektivist yönelimlerin yaygın olduğu ülkelerde ilişkisellik ve bağıllık faktörünün örtük olarak kolektif hareketlere katılımı düşüreceği düşünülmemektedir. Denenceler şu şekilde sonlandırılmaktadır:

D-10) İlişki benlik puanları arttıkça kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylemde bulunma sıklığı azalacaktır.

Yukarıdaki denencelere ek olarak genç kadınların aile tanımlamaları aracılığıyla geleneksel olarak kabul gören çekirdek ve geniş aile yapılarının nasıl algılandığının betimsel tarzda incelenmesi hedeflenmektedir.

3.1.YÖNTEM

3.1.1. Katılımcılar

Bu araştırmaya Uludağ Üniversitesi (UÜ), Boğaziçi Üniversitesi (BOUN), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU) ve Sakarya Üniversitesi (SAÜ)'nin çeşitli bölümlerinde halen okumakta olan 358 kadın üniversite öğrencisi katılmıştır (UÜ = % 19.80; BOUN = % 29.00; ODTU = % 31.50; SAÜ = % 19.50). Katılımcılar 18-33 yaş aralığında yer almaktadır (M = 21.13; SD = 2.41). Katılımcıların üniversitede eğitim gördükleri yıl sınıf düzeyi değişkenlik göstermektedir (1.sınıf, %28.70; 2. sınıf, %40.50; 3.sınıf, %7.20; 4.sınıf, %14.20; 5.sınıf, %2.60; yüksek lisans, %5.80, doktora, %2.80). Katılımcılar yetişme çağlarında (7-19 yaşları arasında) köyde (% 5.80), bucakta (%1.40), ilçede (% 17.80) ve şehirde (% 74.70) yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aile üyelerinden babalarının eğitim durumu (M = 2.80; SS = 1.20) annelerin eğitim durumuna (M = 2.27; SS = 1.32) göre daha yüksektir. Katılımcıların ailenin tüm fertlerinin katkılarına göz önünde bulundurarak aylık gelirleri 300 ile 25.000 TL arasında değişmektedir (M = 3072.20; SS = 2582.31). Aile üyeleri ise 2-10 kişi arasında değişmektedir (M = 3.90; SS = 1.12).

Katılımcıların % 45.70'i kadın sorunlarını ele alan herhangi bir derse, seminere ya da panele katıldıklarını belirtirken; % 53.80'i ise bu tür eğitimlere katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kadınların yalnızca % 3.60'ı herhangi bir kadın kuruluşuna üye olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kuruluşlar/topluluklar arasında üniversite bünyesindeki kadın toplulukları, siyasi partilerin kadın kolları, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Mor Çatı, Uçan Süpürge, Mor Salkım, ODTU KIPS (Kadınlar Israrla Politik Sahada Platformu), Kırmızı Şemsiye bulunmaktadır. Katılımcılar bu kuruluşlara 2 ay- 5 yıl arası değişen sürelerle gönüllülük temelli katkı sunduklarını ifade etmişlerdir.

Demografik özelliklerin sıklık ve yüzde değerleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Demografik Değişkenler	Sıklık	%
Üniversite		
Uludağ Üniversitesi	71	19.80
Boğaziçi Üniversitesi	104	29.00
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	113	31.50
Sakarya Üniversitesi	70	19.50
Sınıf Düzeyi		
1 sınıf	103	28.70
2 sınıf	145	40.50
3 sınıf	26	7.20
4 sınıf	51	14.20
5 sınıf	2	0.60
Yüksek Lisans	21	5.80
Doktora	10	2.80
Yerleşim Birimi		
Köy	21	5.80
Bucak	5	1.40
İlçe	64	17.80
İl	268	74.70
Anne Eğitim Düzeyi		
Hiç Eğitim Yok	14	3.90
İlkokul	143	39.80
Ortaokul	21	5.80
Lise	91	25.30
Üniversite	89	24.80
Baba Eğitim Düzeyi		
Hiç Eğitim Yok	5	1.40
İlkokul	75	20.90
Ortaokul	44	12.30
Lise	95	26.50
Üniversite	139	38.70
Ders/Seminer/Kongre Katılım		
Evet	164	45.70
Hayır	193	53.80
Kadın Örgütüne Üyelik		
Üye Olan	13	3.60
Üye Olmayan	344	95.80

Tablo 2. Üniversitelere Göre Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Uludağ			Boğaziçi			ODTU			Sakarya		
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS
Kolektif Davranış	71	2.39	.55	104	2.60	.66	113	2.43	.63	70	2.17	.77
Kolektif Eylem Yönelimi	70	3.56	.78	104	3.74	.71	113	3.62	.80	70	3.44	.86
Grupla Özdeşleşme	71	3.84	.72	104	3.79	.70	113	3.78	.65	69	3.77	.82
Sistemi Meşrulaştırma	71	2.66	.72	104	2.34	.79	113	2.35	.82	70	2.88	.84
Korumacı Cinsiyetçilik	70	3.48	1.02	104	2.72	1.01	113	2.75	1.04	70	3.51	1.02
Düşmanca Cinsiyetçilik	70	4.71	.70	104	4.12	.93	113	4.22	.96	70	4.54	.86
Sosyal Baskınlık	71	2.64	.88	104	2.19	.85	113	2.36	1.05	70	2.80	1.07
Dindarlık	66	2.89	.71	104	2.39	1.04	112	2.46	1.01	69	2.97	.87
İlişkisel Benlik	71	3.64	.57	104	3.94	.46	113	3.69	.64	70	3.56	.55
Özerk Benlik	71	2.83	.47	104	2.94	.53	113	3.03	.64	70	2.96	.61
Özerk-İlişkisel Benlik	71	3.85	.56	104	4.27	.45	113	4.15	.53	70	3.78	.62
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkeklerle Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu												
Aile İçi Kadın	64	1.12	.88	100	1.08	.96	111	.81	1.08	63	1.28	.90
Aile İçi Erkek	63	.56	1.35	100	.69	1.15	110	.17	1.24	63	1.05	.84
Aile Dışı Kadın	62	.13	1.23	99	.01	1.30	108	-.04	1.16	61	.08	1.26
Aile Dışı Erkek	61	-.07	1.36	98	-.43	1.25	108	-.31	1.38	59	-.06	1.27

3.1.2. Veri Toplama Araçları

Anket başlıca 10 bölümden oluşmaktadır.

3.1.2.1. Demografik bilgi formu

Bu form genel sosyo-demografik özellikleri değerlendirmek amacıyla cinsiyet, yaş, üniversite, bölüm, sınıf düzeyi, yetişme çağında en uzun süre bulunulan yerleşim birimi, anne ve babanın eğitim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, ailedeki üye sayısını belirlemeye yönelik soruları içermektedir.

3.1.2.2. Sosyal kimlik envanteri

Katılımcıların sosyal çevrelerinde bulunan kadınları ve erkekleri algılayış biçimlerini ölçmek amacıyla Zavalloni (1973, 1975; akt., Bilgin, 1995:69) tarafından geliştirilen ve Bilgin (1995)'in Türkçe'ye uyarlamış olduğu sosyal kimlik envanterinden faydalanılmıştır. Bu envanter aracılığıyla kadın/erkek ve aile içi/aile dışı üyelerinin algılanma biçimi hem

nitel hem de nicel yöntemle ölçülmüştür. Bu çalışmada Sosyal Kimlik Envanteri üç temel bölümden oluşmaktadır:

1.Katılımcılar kendi aile üyeleri arasındaki kadınların ve erkeklerin 3'er temel özelliğini belirterek yazdıkları her bir özelliğin kendileri için ne kadar değer taşıdığını 5li Likert tipi ölçeği kullanarak belirtmişlerdir (-2 = Çok Olumsuz; -1 = Olumsuz; 0 = Ne olumlu, ne olumsuz; +1 = Olumlu; +2 = Çok Olumlu).

2.Katılımcılar aile üyeleri dışındaki kadınların ve erkeklerin 3'er temel özelliğini belirterek yazdıkları her bir özelliğin kendileri için ne kadar değer taşıdığını 5'li Likert tipi ölçeği kullanarak belirtmişlerdir (-2 = Çok Olumsuz; -1 = Olumsuz; 0 = Ne olumlu, ne olumsuz; +1 = Olumlu; +2 = Çok Olumlu).

3.Katılımcılar aile üyeleri arasında ve dışında düşüncelerini/kararlarını ve/ya düşüncelerini etkileyen üçer kişiyi etki derecesine göre sıralamışlardır.

Bu ölçek kullanılarak katılımcıların kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlarında semantik ayrım olup olmadığı; aile içindeki kadın/erkek tanımlamaları ile aile dışındaki kadın/erkek tanımlamaları arasında olumluluk açısından farklılık bulunup bulunmadığı, aile içindeki erkeklere verilen olumlu değerlerin kolektif eyleme yönelimi olumsuz etkileyip etkilemediği ve düşünceleri/kararları/davranışları etkileyen kişilerde erkeklerin yer alıp almadığı değerlendirilmiştir.

3.1.2.3.Dindarlık ölçeği

Bu ölçek aracılığıyla katılımcılar kendilerini ne kadar dindar olarak gördüklerini 5'li Likert tipi ölçekte belirtmişlerdir (1 = Hiç dindar değilim; 2 = Pek dindar değilim; 3 = Dindar sayılırım; 4 = Oldukça dindar sayılırım; 5 = Çok dindarım).

3.1.2.4.Kadın örgütlerine katılım durumu

Bu bölümde katılımcıların kadın sorunlarını ele alan herhangi bir ders, seminer, panel, kongre vb. aktiviteye katılıp katılmadıkları, kadın hakları için mücadele eden herhangi bir sivil toplum kuruluşuna ya da öğrenci topluluğuna üye olup olmadıklarını içeren sorular bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılardan kadın örgütlerine katılma ya da katılmama nedenlerini açık uçlu soru aracılığıyla açıklamaları istenmiştir. Kadın öğrenciler örgütlü olduklarını bildirdikleri takdirde hangi kuruluş ya da toplulukta yer aldıkları, ne

kadar süredir örgütlenmenin içinde bulduklarını ve kuruluşa/topluluğa nasıl katkı sağladıkları bilgileri de istenmiştir.

3.1.2.5. Kolektif davranış ölçeği

Kadınların örgütlenme sürecinde sergilemesi muhtemel görünen kolektif davranışların yer aldığı bu ölçeğin maddelerinin oluşturulmasında Kelly ve Breinlinger (1995: 49)'in öne sürdüğü kadınların kolektif davranış biçimlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca bazı maddeler (örn., kadınların işlettiği mağazalardan alışveriş yapmak, kadın örgütlerine bağış yapmak vb.) Lalonde ve Cameron (1993: 74)'un dezavantajlı grup olan göçmenlerin kolektif kültürleşme stratejilerini araştıran çalışmasında kullandığı Kolektif Kültürleşme Yönelimi Ölçeği'nin (*collective acculturation orientation scale*) kadın örgütlenmesine uyarlanması sonucu oluşturulmuştur.

Bu ölçekte toplam 10 kolektif davranış yer almaktadır (kadın hakları için yürüyüşlere katılmak, kadınların işlettiği mağazalardan alışveriş yapmak, kadın örgütlerine bağış yapmak vb.). Katılımcılardan bu davranışları ne sıklıkla sergiledikleri 5'li Likert tipi ölçeği kullanarak işaretlemeleri istenmiştir (1 = Hiçbir zaman; 2 = Nadiren; 3 = Bazen; 4 = Sık sık; 5 = Her zaman). Yapılan faktör analizi sonucunda maddelerin tek boyut altında toplandığı ve bu boyutun toplam varyansın %39.59'unu açıkladığı bulunmuştur. Güvenirlilik katsayısı ise .83 olarak rapor edilmiştir.

3.1.2.6. Grupla özdeşleşme ölçeği

Bu ölçek katılımcıların bir içgrup olarak kadın grubuyla ne denli özdeşleştiklerini, kendilerini kadın grubuna ne kadar benzer algıladıklarını, kadın grubunun kendileri için önemini ve grup tarafından ne denli kabul gördüklerini ölçmektedir. Kirchler, Palmonari ve Pombeni (1994) tarafından oluşturulan bu ölçek toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Grupla özdeşleşme ölçeğinin Cronbach alfası .79'dur. Hortaçsu (2000:738) bu ölçeği Türkçeye uyarlamıştır. Başörtülü/başörtüsüz öğrencilerle yapılan çalışmada kullanılan bu ölçeğin alfa katsayısı 0.83 ve .91 olarak bulunmuştur.

Bu ölçek aracılığıyla katılımcıların kadın grubuna verdikleri değer, gruba yakınlık dereceleri, grup değerleriyle örtüşme düzeyleri, grupla benzerlik algıları vb. ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcılar maddeleri 5'li Likert tipi ölçekte kendilerine uygun olan

değerlerle eşleştirmişlerdir (1 = Düşünceme tamamen uygun, 2 = Düşünceme uygun, 3 = Ne uygun ne de uygun değil, 4 = Düşünceme uygun değil, 5 = Düşünceme tamamen karşı). Yüksek değerler grupla daha fazla özdeşleşmenin olduğunu göstermektedir. Ölçekte “Grubum benim için önemlidir”, “Kendimi grubuma yakın hissedirim”, “Grubum beni olduğum gibi kabul eder” gibi maddeler bulunmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda bu ölçeğin orijinal ölçek ile tutarlı olacak şekilde tek faktör yapısı ortaya çıkmıştır. Tek boyut toplam varyansın % 58.09’ unu açıklamaktadır. Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .92 olarak bulunmuştur.

3.1.2.7. Toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ölçeği

Kay ve Jost (2003) tarafından geliştirilen Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (*general system justification scale*) toplumsal cinsiyet bağlamına uyarlanarak toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rollerinin meşrulaştırılmasını değerlendirme amacıyla Jost ve Kay (2005) Toplumsal Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (*gender-specific system justification scale*) oluşturulmuştur. Ölçeğin orijinali 9’lu Likert tipi ölçek formatında düzenlenmiş olup 8 maddeden oluşmaktadır. 1., 2., 4., 5., 6. ve 8. maddeler olumlu ifadeler içermekteyken; 3. ve 7. maddeler ise olumsuz ifadeler içermektedir. Yüksek değerler toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğiliminin daha fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılığı .65’tir. (Jost ve Kay, 2005: 501).

Bu ölçek Ruşen Işık tarafından 7li Likert tipi ölçek formatına çevrilerek Türkçeye uyarlanmıştır (Ercan, 2009: 52). Bu çalışmada 9lu Likert tipi ölçek yerine 6lı tepki kategorisi kullanılmıştır. Katılımcılardan her bir ifadeye ne derecede katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir (1 = Hiç katılmıyorum; 2 = Oldukça Katılmıyorum, 3 = Biraz katılmıyorum; 4 = Biraz katılıyorum; 5 = Oldukça katılıyorum; 6 = Çok katılıyorum). Ölçekte “Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir”, “Ailelerdeki iş bölümü genellikle olması gerektiği gibidir”, “Geleneksel kadın-erkek rollerinin tümüyle yapılandırılması gerekir” gibi maddeler bulunmaktadır. Yapılan faktör analizi neticesinde tek faktör yapısına ulaşılmıştır ve tek boyut varyansın toplam % 32.91’ini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .71 olarak bulunmuştur.

3.1.2.8. Erkeklere ilişkin çelişik duygular ölçeği (EÇDÖ)

Glick ve Fiske (1999: 522) tarafından kadınların erkeklere ilişkin çelişik tutumlarını ölçmek amacıyla oluşturulan EÇDÖ, Erkeğe İlişkin Düşmanca Tutumlar (EDT) ve Erkeklere İlişkin Korumacı Tutumlar (EKT) olmak üzere iki alt faktöre ayrılmaktadır. EDT, erkeklerin kadınlar tarafından avantajlı ve güçlü konumda oluşlarını olumsuz biçimde algılanmalarını içermektedir. Ataerkilliğe İçerleme, Cinsiyetler Arası Ödünleyici Farklılaştırma ve Heteroseksüel Düşmanlık bu faktörün alt boyutlarıdır. EKT ise kadınların toplumsal cinsiyet sistemindeki eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini meşrulaştırma çabasını ve korumacılığını içermektedir. Bu alt ölçek ise Anaerkillik, Cinsiyetler Arası Tamamlayıcı Farklılaştırma ve Heteroseksüel Yakınlık boyutlarından oluşmaktadır. Orijinal çalışmada EÇDÖ için Cronbach alfa katsayıları .83 ve .87 arasında değişirken; EDT alt ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .81-.86 ve EKT alt ölçeğin ise .79- .83 arasında değişmektedir (Glick ve Fiske, 1999: 526).

Sakallı-Uğurlu (2008: 8) tarafından Türkçeye uyarlanan EÇDÖ toplam 19 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar ölçekteki ifadeler ne derecede katıldıklarını 6'lı Likert tipi ölçek yardımıyla belirtmişlerdir (1 = Hiç Katılmıyorum, 2 = Katılmıyorum, 3 = Biraz Katılmıyorum, 4 = Biraz Katılıyorum, 5 = Katılıyorum, 6 = Tamamen Katılıyorum). Yeterli düzeyde geçerliliğe sahip olan bu ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı .82 iken test-tekrar test güvenirliği ise .80 değerindedir. EDT alt ölçeğinin Cronbach alfa katsayısı .82 iken; EKT'nin Cronbach alfa katsayısı .83 olarak bulunmuştur. EDT toplam 10 maddeden oluşurken (örn., “Çoğu erkek kadınlar için eşitliği sözde savunur ama bir kadını kendilerine eşit olarak görmeyi kaldıramazlar”, “Erkekler toplumda kadınlardan daha fazla kontrole sahip olmak için her zaman çabalarlar”); EKT ise toplam 9 maddeden oluşmaktadır (örn., “Her kadının kendisini el üstünde tutacak bir erkeğe ihtiyacı vardır” ve “Kadınlar erkeksiz eksiktirler”). 2., 3., 7., 8., 10., 13., 16., ve 18. maddeler EDT alt ölçeğine ait maddeler iken; 1., 4., 6., 9., 11., 12., 15., 17., ve 19. maddeler ise EKT ölçeği altında yer almaktadır. Ölçeklerden elde edilen yüksek puanlar erkeklere ilişkin düşmanca ve korumacı tutumların yüksek olduğunu göstermektedir. Bu ölçeğin faktör yapısı orijinaliyle tutarlılık göstermektedir. Toplam 2 boyuttan oluşan bu ölçeğe maddeler korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik faktörlerine doğru şekilde dağılmışlardır. İlk boyut toplam varyansın % 23.13, ikinci boyut % 22.20'sini açıklamakta olup bu iki

boyut toplam varyansın % 45.32'sini açıklamaktadır. Düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik alt ölçeklerinin güvenirlik katsayıları sırasıyla .85 ve .86 olarak bulunmuştur.

3.1.2.9.Sosyal baskınlık yönelimi ölçeği (Social dominance orientation scale)

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ) toplumdaki bazı grupların diğer gruplardan daha üstün olmasını diğer bir deyişle toplumsal hiyerarşik yapının kaçınılmaz olduğunu kabul etme eğilimini ölçmektedir. Ölçek toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur (Sidanius ve ark., 1994: 745).

SBYÖ, Karaçanta (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuştur. 7li Likert tipi olan SBYÖ toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ilk sekiz maddesi toplumsal hiyerarşi arttırıcı yapıyı destekleyen ifadelerden oluşurken diğer sekiz maddesi (ters kodlanan maddeler) ise hiyerarşi azaltıcı yapıyı destekleyen ifadelerden oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir ifadeye katılıp katılmama düzeylerini ifadelerin yanında verilen 0'dan 6'ya kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek göstermeleri istenmiştir (0 = Çok yanlış/Hiç katılmıyorum, 6 = Çok doğru/Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten alınan yüksek puanlar sosyal baskınlık yöneliminin yüksek, düşük puanlar ise sosyal baskınlık yöneliminin düşük olduğunu göstermektedir. 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. ve 16. maddeler ters kodlanmıştır. Faktör analizi sonucunda tek boyutta toplanan maddeler toplam varyansın % 35.72'sini açıkladığı bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin güvenirlik katsayısı .88 olarak belirlenmiştir.

3.1.2.10.Özerklik/ilişkisellik ölçekleri

Kağıtçıbaşı, Baydar ve Cemalcılar (2010) tarafından geliştirilen ve Türkiye'deki üniversiteli genç popülasyon üzerinde güvenirlik ve geçerliliği yapılan Özerk-İlişkisellik Benlik Ölçeği 27 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek özerkliği, ilişkiselliği ve özerk-ilişkiselliği ölçen 3 alt ölçeğe sahiptir. Alt ölçeklerin her biri 9 maddeden oluşmaktadır. Özerk Benlik Ölçeği'nin Cronbach alfa katsayısı.74 olarak bulunmuştur. 2., 4.,7.,8.,12.,16., 19., 23. ve 27. maddeler Özerk Benlik Ölçeği'nin maddeleridir. Bunlardan 8., 12., 16., 19., 23. ve 27. maddeler ters kodlanmıştır. Bu ölçekte "Kararlarımda yakınlarımda etkisi çok

azdır”, “Çok yakın hissettiğim bir kişinin hayatıma karışmasından hoşlanmam” gibi ifadeler yer almaktadır. İlişkisel Benlik Ölçeği’nin Cronbach alfa katsayısı ise .78 olarak bulunmuştur. 1.,5.,10.,14.,17.,20.,22.,24. ve 25. maddeler İlişkisel Benlik Ölçeği’nin maddeleridir. Bunlardan 5.,10.,20. ve 25. maddeler ters kodlanmıştır. “Kendimi çok yakın hissettiğim insanların desteğine ihtiyaç duyarım” ve “Kişiliğimin oluşmasında yakınlarımın etkisi büyüktür” gibi ifadeler yer almaktadır. Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği’nin ise Cronbach alfa katsayısı .84 olarak bulunmuştur. 3.,6.,9.,11.,13.,15.,18.,21. ve 26. maddeler bu ölçeğin maddelerini oluşturmaktadır. Bunlardan 9.,13.,15. ve 21. maddeler ters kodlanmıştır. Ölçekte “Hem yakın ilişkileri olmak hem de özerk olmak önemlidir”, “İnsan çok yakınlarının fikirlerine karşı çıkabilmelidir” gibi ifadeler yer almaktadır.

Bu çalışmada Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel ölçekler farklı benlik yapılarının kolektif eyleme yönelim üzerinde etkisi olup olmadığını açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Katılımcılar ölçekteki ifadelerle ne derecede katıldıklarını 5’li Likert tipi ölçek aracılığıyla belirtmişlerdir (1 = Hiç Katılmıyorum, 2 = Katılmıyorum, 3 = Ne katılıyorum, Ne Katılmıyorum, 4 = Katılıyorum, 5 = Tamamen Katılıyorum). Yapılan faktör analizi neticesinde Özerk Benlik, İlişkisel Benlik ve Özerk-İlişkisel Benlik ölçeklerinin kendi içlerinde tek boyutta toplandıkları ve bu boyutların sırasıyla toplam varyasyonun % 36.14, %32.54 ve %33.11’ini açıkladığı bulunmuştur. Ölçeklerin sırasıyla güvenirlik katsayıları .77, .73 ve .74 olarak bulunmuştur. Tablo 3’te orijinal çalışma ve şimdiki çalışmadan elde edilen faktör yükleri yer almaktadır. İlk sütun bu çalışmanın faktör yüklerini gösterirken; ikinci sütun orijinal çalışmaya ait faktör yüklerini içermektedir.

Tablo 3. Özerk,İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Ölçeklerinin Karşılaştırmalı Faktör Yükleri

	Bu Çalışma	Orijinal Çalışma
Özerk Benlik Ölçeği		
1. Kararlarımda yakınlarımdan etkisi çok azdır.	.57	.56
2. Bana çok yakın olsa bile bir kişinin hayatıma karışmasından hoşlanmam.	.44	.55
3. Kendimi yakınlarımdan bağımsız hissedirim. (T)	.46	.54
4. Hayatımı kendimi çok yakın hissettiğim kişilerin düşüncelerine göre yönlendiririm.(T)	.63	.65
5. Kendimle ilgili bir konuda bana çok yakın olan kişilerin fikirleri beni etkiler. (T)	.70	.59
6. Kararlarımı alırken yakınlarıma danışırım.(T)	.65	.58
7. Kendimle ilgili bir konuda bana çok yakın kişilerin aldığı kararları kabul ederim. (T)	.65	.57
8. Genellikle kendime çok yakın hissettiğim kişilerin isteklerine uymaya çalışırım. (T)	.69	.68
9. Kararlarımı yakınlarımdan isteklerine göre kolayca değiştirebilirim. (T)	.57	.63
% Açıklanan Varyans	36	36
Cronbach alpha	.77	.77
İlişkisel Benlik Ölçeği		
1. Kendimi çok yakın hissettiğim insanların desteğine ihtiyaç duyarım.	.62	.74
2. Yakın ilişkilerimde belirli bir mesafeyi korumak isterim. (T)	.60	.57
3. Genelde kişisel şeyleri kendime saklarım. (T)	.40	.51
4. Kişiliğimin oluşmasında bana yakın olan insanların etkisi büyüktür.	.41	.58
5. Kendimi çok yakın hissettiğim kimseler sık sık aklıma gelir.	.69	.62
6. Bana yakınsalar bile, insanların benim hakkımda ne düşündüğünü önemsemem. (T)	.51	.62
7. Yakınlarım hayatımda ilk önceliğimdir.	.57	.46
8. Yakınlarımla aramdaki bağ, kendimi huzur ve güven içinde hissetmemi sağlar.	.68	.67
9. Özel hayatımı çok yakınım olan birisiyle bile paylaşmam. (T)	.59	.51
% Açıklanan Varyans	32	35
Cronbach alpha	.73	.75
Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği		
1. Hem yakın ilişkileri olmak hem de özerk olmak önemlidir.	.53	.55

2. Planlar yaparken yakınların önerileri dikkate alınsa bile, son karar kişiye ait olmalıdır.	.48	.70
3. Çok yakın ilişkiler içindeki kişi, kendi kararlarını veremez. (T).	.48	.57
4. İnsan çok yakınlarının fikirlerine karşı çıkabilmelidir.	.44	.63
5. Yakınlarının düşüncelerine önem vermem, kendi düşüncelerimi göz ardı etmem anlamına gelir. (T)	.70	.70
6. Bir kişiye çok yakın olmak bağımsız olmayı engeller. (T)	.52	.59
7. Bir kimse kendini hem yakınlarına bağlı hem de özerk hissedebilir.	.61	.66
8. Özerk olabilmek için yakın ilişkiler kurmamak gerekir. (T)	.73	.60
9. Bir kimse hem yakınlarına bağlı olabilir, hem de fikirleri ayrı olduğunda fikrine saygı duyulmasını isteyebilir.	.62	.69
% Açıklanan Varyans	33	40
Cronbach alpha	.74	.81

3.1.2.11. Kolektif eyleme yönelim ölçeği

Bu ölçek Lalonde ve Cameron (1993)'un Kolektif Kültürleşme Yönelimi Ölçeği (*collective acculturation orientation scale*)'nden uyarlanarak hazırlanmıştır. Ölçeğin orijinali Kanada'da yaşayan göçmenlerin kültürleşme sürecinde iç-gruplarının (ait oldukları etnik grupların) ülkede sosyal konumunu iyileştirme amaçlı kolektif stratejileri kullanma yönelimini ölçmek amaçlı hazırlanmıştır (Lalonde ve Cameron, 1993: 64). Orijinal çalışmadaki ölçeğin güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada ise dezavantajlı grup olan kadınların Türkiye'de kadın olarak daha iyi bir sosyal konuma gelmeleri için kolektif stratejileri kullanma yöneliminin nasıl olduğuna dair açıklama getirme amaçlı bu ölçek kullanılmıştır. Orijinal ölçeğin maddeleri İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. 'Kanada' ifadeleri 'Türkiye'; 'iç-grup' ifadeleri ise 'kadın' olarak değiştirilmiştir. Ayrıca ifadeler Türkiye'deki kadın olgusuna göre uyarlanmıştır. Ölçek toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların her bir ifade ile ne derece hemfikir olduklarını 5'li Likert tipi ölçek aracılığıyla belirtmeleri istenmiştir (1 = Hiç katılmıyorum; 2 = Katılmıyorum; 3 = Ne katılıyorum, ne de katılmıyorum; 4 = Katılıyorum; 5 = Tamamen katılıyorum). Ölçekte "Türkiye'de bir kadın olarak ilerlemek için diğer kadınlarla bir araya gelerek mücadele etmek benim için önemlidir", " Kadınlar örgütlenerek ve birlikte çalışarak daha iyi sosyal statüye gelebilirler", "Politik alanda kadın

grubunu güçlü şekilde temsil edecek kadınlar olmalıdır” gibi ifadeler bulunmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda bu ölçeğin tek boyuta sahip olduğu ve toplam varyansın % 51.35’inin bu boyut tarafından açıklandığı bulunmuştur. Bu ölçek de orijinal ölçeğin faktör yapısıyla örtüşmektedir. Güvenirlik katsayısı ise .93 olarak bulunmuştur.

Tablo 4 bu çalışmada kullanılan tüm ölçeklere ilişkin madde sayılarını ve güvenirlik katsayılarını içermektedir.

Tablo 4. Çalışmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Katsayıları

ÖLÇEKLER	Madde Sayısı	Cronbach Alpha	Açıklanan Varyans
1.Kolektif Davranış Ölçeği	10	.83	%39.59
2.Grupla Özdeşleşme Ölçeği	10	.92	%58.09
3. Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği	8	.71	%32.91
4.Erkeğe İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği			
Düşmanca Cinsiyetçilik	10	.85	%22.20
Korumacı Cinsiyetçilik	9	.86	%23.13
5.Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	16	.88	%35.72
6.Özerklik/İlişkisellik Ölçekleri			
Özerk Benlik Ölçeği	9	.77	%36.14
İlişkisel Benlik Ölçeği	9	.73	%32.54
Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği	9	.74	%33.11
9.Kolektif Eylem Yönelimi Ölçeği	15	.93	%51.35

3.2. İŞLEM

Bu çalışma Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmalarının arttığı ve kadın hareketinin tekrar canlandığı dönemde (2013 yılının Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık ayları) yürütülmüştür. Üniversitelerin sosyal alanlarını kullanan (yurt, kafeterya, kütüphane) kadın öğrencilerden tesadüfiseçim yoluyla veriler toplanmıştır. Anketler kadın araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Araştırmacı, kadınların toplumsal hayata dair bakış açılarını anlamaya yönelik araştırma yürüttüğünü dile getirmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak

katılmak isteyen kadın öğrencilere anket dağıtılmıştır. Anketi cevaplandırma yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

3.3. VERİ ANALİZİ

Veriler SPSS 17 kullanılarak analiz edilmiştir.

IV.BÖLÜM

4.BULGULAR

Analizlere başlanmadan önce, veri setinin eksik verileri incelenmiştir. Mevcut verinin kaybolmasını engellemek için *Listwise* yöntemi kullanılarak katılımcıların eksik cevapları göz önünde bulundurulmadan analizler yapılmıştır.

4.1. BETİMLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARI

4.1.1.Katılımcıların İdeal Aile Tanımlamaları

Katılımcıların “*Aile fikri kişiden kişiye değişebilir. Sizce aile kimlerden oluşmalıdır?*” sorusuna verdikleri yanıtlar çekirdek aile, geniş aile, işlevsel-geniş aile, tek ebeveynli ve homoseksüel aile, belirsizlik içeren aile yapılarına göre gruplandırılmıştır.

‘Çekirdek aile’ kategorisine anne, baba ve çocuk(lar)dan oluşan aile yapısına karşılık gelen tanımlamalar yerleştirilmiştir. Tablo 5’te tanımlamalardan bir takım örnekler sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Çekirdek Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler

-
1. ‘Anne, baba’
  2. ‘Anne, baba, çocuk (lar)’
  3. ‘Anne, baba, kardeşler’
  4. ‘Anne, baba kesin üyelerdir. Çocuğu şart olarak görmüyorum.’
  5. ‘Aile bilinçli bir anne, sorumluluk sahibi bir baba ve onların iyi şekilde yetiştirdiği çocuklardan oluşmalıdır.’
-

Geniş aile kategorisine ise anne, baba, çocuklara ek olarak iç gruba/ev hanesine akrabaların da dahil olduğu aile yapısına karşılık gelen tanımlamalar yerleştirilmiştir. Tablo 6’da katılımcıların geniş aile kategorisine giren tanımlamalarının bir kısmı yer almaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların Geniş Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler

1. *'Anne, baba ve birinci dereceden akrabalar'*
2. *'Anne, baba, çocuklar ve kendilerine çok yakın hissettikleri herhangi bir akrabaları'*
3. *'Anne, baba, çocukları ve yakın akrabalar'*
4. *'Anne, baba ve kardeşlerin yanısıra aile büyükleri (anneanne, dede, babaanne) ve teyze, amca gibi aile sıcaklığını hissettiğin kişilerden oluşur.'*
5. *'Anne, baba, kardeşler, büyükanne, dede, halalar, amcalar, kuzenler'*

İşlevsel geniş aile ise yapısal olarak çekirdek aile görünümüne sahip olsa bile yakın akrabalar ile çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi aile işlevlerinin paylaşıldığı için geniş aile gibidirler. Bu tür aile yapısında nesiller arası bağımlılık görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012b: 155-156). Tablo 7'de işlevsel geniş aile yapısına karşılık gelen aile tanımlamaları bulunmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların İşlevsel-Geniş Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler

1. *'Çekirdek aile tercihimdir. Ama büyükler de zorda kalırsa yalnız bırakılmamalı. Geniş aile olmalı.'*
2. *'Anne, baba, bekar çocuklar. Bakıma muhtaçsa dede ve nine aileye dahil edilebilir.'*
3. *'Anne, baba, çocuklar ve bakıma ihtiyaç duyan büyük ebeveynler'*

Geleneksel çekirdek ve ya geniş aile modelinden ziyade tek ebeveynli ya da homoseksüel aile tipine atıfta bulunan katılımcıların tanımlamaları ise 'Diğer' olarak kategorize edilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Tek Ebeveynli ya da Homoseksüel Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler

1. *'Anne ve babadan ikisinin de olması gerekmektedir. Sadece anne ya da baba olabilir. Ayrıca homoseksüel ilişkiler de aile oluşturur. Mutlaka bir kadın ve bir erkek olmak zorunda değildir.'*
2. *'Anne, baba (ya da herhangi bir partner) ve çocuk(lar)'*
3. *'Anne, çocuk'*

Bazı katılımcılar ise kan bağı şartı olmaksızın sevgi, saygı çerçevesinde birbirleriyle anlaşabilen, karşılıklı güven duygusuna sahip bireylerden oluşan aile yapısını öne sürmüşlerdir. Duygu ve değer temelli bu aile yapısına arkadaşlar, tanıdıklar, sevilen kişiler gibi gruplar dahil edilmiştir. Ancak bu tür aile modeli belirgin sınırlara sahip olmayan yapı içerdiği için 'Belirsiz' aile modeli altında katılımcıların cevapları gruplandırılmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların Belirsiz Aile Kategorisine Giren Aile Tanımlamalarından Örnekler

1. *'Bana göre aile kan bağıının bulunduğu kişilerin yanı sıra kişilerin birbirini kendilerine yakın hissettiği bir kurumdur oluşur. Bu iki kişi de olabilir daha fazla da. Hatta aile bağlılığın bulunduğu her yerdedir.'*
2. *'İnsanlar duygusal bağ ile bağlı oldukları insanları da ailesi olarak kabul edebilir. Böyle bir durumda aramda kan bağıı olmadığı halde arkadaşımı da ailemden sayarım.'*
3. *'Sadece iyi gününde değil kötü gününde de yanında olan insanlardan oluşmalıdır. Kan bağıına inanmıyorum. Benim ailem annem, kardeşim, anneannem ve dedemden oluşuyor mesela ama aile fertleri kişiden kişiye değişir.'*
4. *'Birbine bağlı ve birlikte yaşamaktan memnun ve mutlu olan insanlardan oluşmalıdır.'*
5. *'Aile bütün hayatımız boyunca yanımızda olacağını bildiğimiz ve şartsız güven duyduğumuz insanlardan oluşur.'*

Yapılan frekans analizi sonucunda katılımcıların % 71.80'i çekirdek aile, % 12.90'ı geniş aile, %2.90'ı işlevsel geniş aile, % 1.1'inin homoseksüel ya da tek ebeveynli aile, %10.60'mın ise 'Belirsiz' olarak gruplandırılan değer ve duygu odaklı aile yapısının ideal aile modeli olduğunu öne sürmüşlerdir. Sonuç olarak bu çalışmada yer alan kadınların çoğunluğu çekirdek aile yapısına sahip aile modelinin en ideal olduğunu düşünmektedirler.

4.1.2. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkek Tanımlamaları Üzerindeki Etkisi

Bu bölümde kolektif eylem yönelimi düşük ve yüksek olan kadınların aile içi/dışı erkek ve kadın tanımlamalarında farklılaşma olup olmadığı incelenecektir.

Tablo 10'da katılımcıların aile içi/dışı kadın ve erkekler için en sık kullandıkları özellikler yer almaktadır. Bu tablodaki en sık kullanılan özellikler incelendiğinde aile içindeki kadın ve erkeklerin aile dışındakilerden daha olumlu algılandığı görülmektedir. Tablo incelendiğinde, kadınların aile içindeki hemcinslerini karşı cinslere göre daha olumlu özelliklerle tanımladıkları dikkati çekmektedir. Öte yandan bir iç-grup örneği olarak ailedeki bireyler için sunulan özelliklerin dış-gruptaki üyelere göre daha olumlu değerlendirildiği gözle çarpılmaktadır. Söz konusu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını incelemek de mümkündür.

Katılımcıların aile içi/dışı kadın ve erkek tanımlamalarının olumluluğu açısından farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla *Tekrarlı Ölçümlerde Tek Yönlü Varyans Analizi*'ne başvurulmuştur. Mauchly's testi döngüsellik/küresellik varsayımının karşılanmadığını göstermiştir ($X^2(5) = .71, p < .05$). Küresellik varsayımı karşılanmadığı için Greenhouse-Geisser değerlerine başvurulmuştur ($\epsilon = .81$). Sonuçlar kadınların aile içi/dışı erkek ve kadın tanımlamalarının olumluluğunun birbirlerinden anlamlı biçimde

farklılaştığını göstermektedir ($F_{(2.4, 779.60)} = 95.86, p < .05$). Post hoc analizi sonuçlarına göre ise aile içi kadın ($M = 1.03, SS = .99$), aile içi erkek ($M = .56, SS = 1.20$), aile dışı kadın ($M = .04, SS = 1.24$) ve aile dışı erkeklere ($M = -.25, SS = 1.32$) yönelik tanımlamalarının olumluluğu birbirlerinden anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu bulgulardan yola çıkarak aile içinde kadınların aile içindeki erkeklerden; aile içindeki üyelerin ise aile dışındaki üyelerden daha olumlu tanımlandığı sonucuna varılabilir.

Tablo 10. Kadınlara Göre Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkeklerle Yönelik Tanımlamalarının Olumluluk Ortalamaları

	Aile İçi Kadın	Aile İçi Erkek	Aile Dışı Kadın	Aile Dışı Erkek
1	Çalışkan	Çalışkan	Kıskanç	Bencil
2	Fedakar	Sinirli	Dedikoducu	Kaba
3	Duygusal	Fedakar	Çalışkan	Yardımsaver
4	Titiz	İnatçı	Fedakar	Çalışkan
5	Sorumluluk Sahibi	Koruyucu	Duygusal	Baskın
6	Sevecen	Anlayışlı	Hırslı	Sinirli
7	İnatçı	Sakin	Konuşkan	Umursamaz
8	Konuşkan	Sevecen	Meraklı	Hırslı
9	Güçlü	Yardımsaver	Sevecen	Otoriter
10	Yardımsaver	Otoriter	Bencil	Konuşkan
11	Merhametli	Sorumluluk Sahibi	Yardımsaver	Saygılı
12	Sabırlı	Bencil	Anaç	Sorumsuz
13	Zeki	Baskın	Bakımlı	Düşüncesiz
14	Baskın	Asabi	Geveze	Kıskanç
15	Becerikli	Duygusal	Alışverişkolik	Anlayışlı
16	Şefkatli	Düşünceli	Güçlü	Baskıcı
17	Sinirli	Korumacı	Titiz	Eğlenceli
18	Anaç	Sosyal	Anlayışlı	Koruyucu
19	Özverili	Güvenilir	Sorumluluk Sahibi	İnatçı
20	Anlayışlı	Tembel	Gezenti	Korumacı
Ortalama	1.03	.56	.04	-.25

Tablo 11 kolektif eyleme yönelimi yüksek olan kadınların aile içi/dışı erkek ve kadınları tanımlamaları ile düşük olanlar arasında ne tür farklılıklar olduğunu incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Tablodan görüleceği üzere düşük kolektif eylem yönelimi gösteren katılımcılar aile içindeki kadın ve erkekleri daha olumlu algılamakten (örn., fedakar çalışkan) aile dışındaki kadın ve erkekleri ise olumsuzluğa kayan özelliklerle (örn., kıskanç, kaba, dedikoducu) tanımlamaktadırlar. Kolektif eylem yönelimi yüksek olan katılımcılar ise (Tablo 11'in ilk satırı incelendiğinde) aile içindeki ve dışındaki kadınları daha olumlu olarak algıladıkları görülmektedir. Erkekleri ise olumsuz ifadelerle (sinirli, bencil vb.) tanımlama sıklığının en yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Kolektif eyleme yönelim düzeylerinin kadınların aile içi/dışı kadın ve erkek tanımlamalarının olumluluğu açısından farklılaşma olup olmadığını test etmek amacıyla tekrar *Tekrarlı Ölçümlerde Tek Yönlü Varyans Analizi*'ne başvurulmuştur. Kolektif eylem yönelimi düşük olan grup ile yapılan varyans analizi Mauchly's testi döngüsellik/küresellik varsayımının karşılanmadığını göstermiştir ($X^2(5) = .80, p < .05$). Küresellik varsayımı karşılanmadığı için Greenhouse-Geisser değerlerine başvurulmuştur ($\epsilon = .87$). Sonuçlar düşük kolektif eylem yönelimine sahip katılımcıların aile içi/dışı erkek ve kadın tanımlamalarının olumluluğunun birbirlerinden anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir ($F_{(2.61, 417.57)} = 37.13, p < .05$). Post hoc analizi sonuçları ise aile içi kadınların ($M = 1.00, SS = .92$) aile içi erkeklerden ($M = .66, SS = 1.16$), aile içi erkeklerin aile dışı kadın ($M = .05, SS = 1.18$) ve aile dışı erkeklerden ($M = -.05, SS = 1.23$) daha olumlu algılandığını gösterirken; aile dışı kadın ve erkeklere yönelik tanımlamaların olumluluğu arasında anlamlı farklılıklar olmadığını göstermektedir.

Tablo 11. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeyleri Açısından Kadınlara Göre Aile İçi/Dışı Kadın ve Erkeklerle Yönelik Tanımlamalarının Olumluluk Ortalamaları

Kolektif Eylem Yönelimi Düzeyi	Aile İçi Kadın Üyeler	Aile İçi Erkek Üyeler	Aile Dışı Kadın Üyeler	Aile Dışı Erkek Üyeler
DÜŞÜK	Fedakar	Çalışkan	Kıskanç	Kaba
	Çalışkan	Fedakar	Dedikoducu	Çalışkan
	Duygusal	Korumacı	Duygusal	Bencil
	Sorumluluk Sahibi	Sinirli	Çalışkan	Yardımsaver
	Titiz	Otoriter	Fedakar	Sinirli
	Yardımsaver	Sakin	Meraklı	Umursamaz
	Şefkatli	Yardımsaver	Hırslı	Hırslı
	Anaç	İnatçı	Konuşkan	Otoriter
	Merhametli	Anlayışlı	Alışverişkolik	Sakin
	Özverili	Babacan	Yardımsaver	Sorumsuz
	Sabırlı	Düşünceli	Bencil	Saygılı
	Sevecen	Sevecen	Sevecen	Anlayışsız
	Hamarat	Sorumluluk Sahibi	Anaç	Düşüncesiz
	Konuşkan	Sosyal	Hoşgörülü	Eğlenceli
	Sinirli	Cömert	Şefkatli	Kıskanç
	Becerikli	Sorumsuz	Titiz	Konuşkan
	İnatçı	Asabi	Arkadaş Canlısı	Anlayışlı
Ev İşlerinde Baskın	Bencil	Azimli	Esprili	
Neşeli	Duygusal	Bakımlı	Güçlü	
Anlayışlı	Evin Geçim Kaynağı	Geveze	İnatçı	
Ortalama	1.00	.66	.05	-.05
YÜKSEK	Çalışkan	Sinirli	Çalışkan	Bencil
	Fedakar	Çalışkan	Dedikoducu	Kaba
	Güçlü	Koruyucu	Fedakar	Yardımsaver
	Titiz	Sevecen	Kıskanç	Baskın
	İnatçı	Fedakar	Hırslı	Baskıcı
	Konuşkan	Baskın	Konuşkan	Çalışkan
	Sevecen	Bencil	Duygusal	Hırslı
	Zeki	Yardımsaver	Sevecen	Kıskanç
	Sorumluluk Sahibi	Anlayışlı	Bencil	Konuşkan
	Yardımsaver	İnatçı	Meraklı	Sinirli
	Duygusal	Tembel	Anlayışlı	Umursamaz
	Merhametli	Duygusal	Bakımlı	Anlayışlı
	Sabırlı	Güvenilir	Geveze	Düşüncesiz
	Becerikli	Sakin	Gezenti	İnatçı
	Baskın	Aile Perver	Güçlü	Korumacı
	Anlayışlı	Korumacı	İtaatkar	Koruyucu
	Eğitilmiş	Sorumluluk Sahibi	Özverili	Sapık
Güvenilir	Düşüncesiz	Süslü	Saygılı	
Sadık	Güçlü	Alıngan	Tembel	
Sosyal	Saygılı	Anaç	Eğlenceli	
Ortalama	1.07	.46	.02	-.45

Aynı Tekrarlı Ölçümlerde Tek Yönlü Varyans Analizi yüksek kolektif eylem yönelimi gösteren kadın grubuyla da tekrarlanmıştır. Mauchly's testi

döngüsellik/küresellik varsayımı karşılanmadığı için ($X^2(5) = .58, p < .05$, Greenhouse-Geisser değerlerine başvurulmuştur ($\epsilon = .72$). Yapılan analiz sonucunda yüksek kolektif eylem yönelimine sahip kadınların aile içi/dışı erkek ve kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğunda farklılaşma olduğu görülmüştür ($F_{(2.15, 348.64)} = 62.45, p < .05$). Post hoc analizi sonuçları incelendiğinde aile içi kadınların ($M = 1.07, SS = 1.05$), aile içi erkeklerden ($M = .46, SS = 1.23$); aile içi erkeklerin aile dışı kadınlardan ($M = -.02, SS = 1.29$); aile dışı kadınların ise aile dışı erkeklerden ($M = -.45, SS = 1.38$) anlamlı olarak daha pozitif algılandığı ve tanımlandığı saptanmıştır. Dolayısıyla kolektif eylem yönelimi yüksek olan kadınlar aile dışındaki kadınları aile dışı erkeklere göre daha olumlu algılamaktadırlar. Ancak düşük kolektif eylem yönelimi gösteren kadınlar aile dışı kadın ve erkekleri benzer düzeyde olumlu tanımlamaktadırlar.

4.2. KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI

Demografik değişkenler ve ana değişkenlerin birbiriyle ilişkileri olup olmadığını araştırmak amacıyla önce katılımcıların tüm değişkenlere verdikleri değerlerin ortalaması alınmıştır. Değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 12’de yer almaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyonu aracılığıyla analiz edilmiştir. Tablo 13, korelasyon analizi sonuçlarını içermektedir.

Tablo 12. Tüm Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Ort.	SS	Min-Max
Yaş	358	21.13	2.41	18-33
Gelir Düzeyi	350	3072.20	2582.31	300-25000
Aile Üye Sayısı	358	3.90	1.12	2-10
Dindarlık Düzeyi	351	2.62	.97	1.00-5.00
Ders/Seminer/Panel Katılım	357	1.54	.50	1.00-2.00
Kadın Örgütüne Katılım	357	1.96	.19	1.00-2.00
Kolektif Davranış	358	2.42	.67	1.00-5.00
Grupla Özdeşleşme	357	3.79	.71	1.00-5.00
Sistemi Mevrulaştırma	358	2.51	.83	1.00-5.25
Korumacı Cinsiyetçilik	357	3.03	1.09	1.00-5.44
Düşmanca Cinsiyetçilik	357	4.35	.91	1.30-6.00
Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	357	3.72	.82	1.16-5.53
Sosyal Baskınlık Yönelimi	358	2.45	.99	1.00-6.25
Kolektif Eyleme Yönelim	357	3.61	.79	1.00-5.00
İlişkisel Benlik	358	3.73	.57	1.00-5.00
Özerk Benlik	358	2.95	.57	1.00-4.89
Özerk-İlişkisel Benlik	358	4.05	.57	2.22-5.00
Aile içi-Kadın Değerlendirmeleri	338	1.04	.99	-2.00-2.00
Aile içi-Erkek Değerlendirmeleri	336	.56	1.20	-2.00-2.00
Aile dışı-Kadın Değerlendirmeleri	330	.03	1.23	-2.00-2.00
Aile dışı-Erkek Değerlendirmeleri	326	-.25	1.32	-2.00-2.00
Aile İçi Erkek Üye Sayısı	343	1.20	.56	0-3

4.2.1. Kadın Grubuyla Özdeşleşmenin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Bu çalışmanın bir amacı kadın grubuyla özdeşleşme ve kolektif eylem yönelimi ile kolektif davranış sergileme sıklığı arasında pozitif ve anlamlı ilişki olup olmadığını sınamaktır (*Denence 1*). Korelasyon analizi sonucunda beklenildiği gibi kadın grubuyla özdeşleşme ve kolektif eyleme yönelim ($r = .37, p < .05$) ile kadın grubunu güçlendirme amaçlı kolektif davranışta bulunma sıklığı ($r = .21, p < .05$) arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Ancak benlik yapılarının grupla özdeşleşme ile olan ilişkisi değişkenlik göstermektedir. Bulgular kadın grubuyla özdeşleşme özerk-ilişkisel benlik ($r = .11, p < .001$) ile pozitif yönde ilişkiliyken; ilişkisel benlik ($r = -.17, p < .05$) ile ise negatif yönde korelasyon gösterdiğini göstermektedir. Grupla özdeşleşme değişkeni özerk benlik ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığı için *Denence 9*'un kısmen desteklendiğine karar verilmiştir.

Grupla özdeşleşmenin aynı zamanda düşmanca cinsiyetçilik ($r = .15, p < .05$) ve çelişik duygulu cinsiyetçilik ($r = .13, p < .001$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu

bulunmuştur. Bu bulgu bir tür sistemi meşrulaştırma biçimi olan bu değişkenlerin kadın grubuyla özdeşleşme düzeyi arttıkça azalacağını göstermektedir. Katılımcılar kadın grubuyla daha fazla özdeşleştiğinde aile içindeki ($r = .20, p < .05$) ve dışındaki ($r = .18, p < .05$) kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğunu da artmaktadır.

4.2.2. Sosyal Baskınlık Yöneliminin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Korelasyon analizlerinin sonucunda *Denence 2*'nin doğrulandığı görülmüştür. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça kadınların kolektif eyleme yönelimi ($r = -.34, p < .05$) ve kolektif davranış sergileme sıklığı ($r = -.21, p < .05$) azalmaktadır. Sosyal baskınlık yönelimi ile özerk benlik ($r = -.18, p < .05$) ve özerk-ilişkisel benlik ($r = -.32, p < .05$) ile ters yönde korelasyon sergilemekle birlikte, ilişkisel benlik ile arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bu nedenle ilişkisel benlik puanları ile sosyal baskınlık yönelimi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin beklendiği *Denence 9* desteklenmemiştir.

Sosyal baskınlık yönelimi dindarlık ($r = .31, p < .05$), sistemi meşrulaştırma ($r = .34, p < .05$), çelişik duygulu cinsiyetçilik ($r = .30, p < .05$) ve korumacı cinsiyetçilik ($r = .43, p < .05$) puanlarıyla da pozitif ve anlamlı korelasyon göstermektedir.

Sosyal baskınlık yöneliminin demografik değişkenlerle de korelasyon gösterdiği görülmüştür. Örneğin bu değişken ailedeki kişi sayısı ($r = .12, p < .001$) ile pozitif ve anlamlı korelasyon gösterirken; yaş ($r = -.11, p < .001$) ile negatif yönde ilişki sergilemektedir. Bu sonuçların literatürdeki bulgular ile uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 13. Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu

	N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Yaş (1)	358	1.00	.09	-.06	.02	-.02	-.03	-.01	-.03	-.05	-.08	-.04	-.07	-.11*	-.01	.01	.11*	.07	-.03	.03	.13*	.11*	-.03
Gelir Düzeyi (2)	350		1.00	-.09	-.24**	-.02	.07	-.02	-.03	-.14*	-.15**	-.18**	-.20**	-.10	.00	.14**	.00	.15**	.03	.10	.01	-.03	.00
Aile Üye Sayısı (3)	358			1.00	.26**	.07	-.02	-.11*	.01	.14**	.17**	.07	.15**	.12*	-.06	-.12*	-.09	-.12*	-.08	.03	-.03	.01	.05
Dindarlık Düzeyi (4)	351				1.00	.06	.08	-.15**	.05	.41**	.47**	.17**	.39**	.31**	-.17**	.05	-.19**	-.16**	.07	.09	.07	.07	.01
Ders/Seminer/Panel Katılım (5)	357					1.00	.18**	-.29**	-.05	.14**	.16**	.08	.15**	.04	-.22**	.02	-.07	-.03	.05	-.02	.05	.10	.00
Kadın Örgütüne Katılım (6)	357						1.00	-.28**	-.05	.14**	.15**	-.01	.09	.14**	-.18**	.04	-.05	-.07	-.05	.05	.09	.11*	.00
Kolektif Davranış (7)	358							1.00	.21**	-.25**	-.19**	.07	-.08	-.21**	.51**	.05	.08	.15**	.06	-.05	.04	-.05	-.05
Grupla Özdeşleşme (8)	357								1.00	.05	.07	.15**	.13*	-.10	.37**	.15**	-.17**	.11*	.20**	.02	.18**	.10	-.07
Sistemi Meşrulaştırma (9)	358									1.00	.45**	-.07	.24**	.34**	-.25**	.02	-.22**	-.14**	.10	.21**	.17**	.16**	.05
Korumacı Cinsiyetçilik (10)	357										1.00	.36**	.84**	.43**	-.20**	.01	-.35**	-.29**	.10	.12*	.02	.18**	.05
Düşmanca Cinsiyetçilik (11)	357											1.00	.81**	.07	.12*	-.07	-.06	-.16**	.04	-.04	-.03	-.07	-.03
Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik (12)	357												1.00	.30**	-.05	-.03	-.26**	-.28**	.09	.05	.00	.07	.01
Sosyal Baskınlık Yönelimi (13)	358													1.00	-.34**	-.08	-.18**	-.32**	.06	.09	-.01	.06	.06
Kolektif Eyleme Yönelim (14)	357														1.00	.12*	-.02	.13*	.08	-.04	-.04	-.15**	-.11*

Tablo 13. Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu

	N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
İlişkisel Benlik (15)	358															1.00	-.56**	.43**	.16**	.06	.08	-.10	-.03
Özerk Benlik (16)	358																1.00	.12*	-.12*	-.07	-.06	-.02	-.06
Özerk-İlişkisel Benlik (17)	358																	1.00	.05	-.07	.05	-.11	-.09
Aileiçi-Kadın Değerlendirmeleri (18)	338																		1.00	.48**	.21**	.03	.04
Aileiçi-Erkek Değerlendirmeleri (19)	336																			1.00	.17**	.06	.09
Aile dışı-Kadın Değerlendirmeleri (20)	330																				1.00	.49**	.05
Aile dışı-Erkek Değerlendirmeleri (21)	326																					1.00	.10
Aile İçi Erkek Üye Sayısı (22)	343																						1.00

* p < .05, ** p < .001

4.2.3. Toplumsal Cinsiyete Yönelik Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Katılımcıların toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşru görme düzeyi ile kolektif eylem yönelimi ($r = -.25, p < .05$) ve kolektif eylemde bulunma sıklığı ($r = -.25, p < .05$) arasında negatif ve anlamlı korelasyonlar vardır. Bu bulgular *Denence 3*'ün desteklendiğini göstermektedir. *Denence 9*'da öne sürülen ilişkisel benlik puanlarının sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkili olacağı varsayımı desteklenmemiş olmasına rağmen, toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırma eğilimi özerk benlik ($r = -.22, p < .05$) ve özerk-ilişkisel benlik ($r = -.14, p < .05$) düzeyleriyle negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Analiz sonucunda ayrıca kadınların aile içindeki erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluğu arttıkça toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin de arttığı bulunmuştur ($r = .21, p < .05$). Böylece *Denence 6*'nın da desteklendiği görülmektedir. Sadece aile içindeki erkeklerin değil, aile dışındaki erkeklerin de olumlu tanımlanmasıyla sistemi meşru görme düzeyi arasında pozitif ve anlamlı korelasyonlar vardır ($r = .16, p < .05$).

Toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırma eğiliminin çelişik duygulu cinsiyetçilik ($r = .24, p < .05$), korumacı cinsiyetçilik ($r = .45, p < .05$), sosyal baskınlık yönelimi ($r = .34, p < .05$) ile de güçlü pozitif ve anlamlı ilişkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.4. Erkeğe İlişkin Çelişik Duygulara Sahip Olma Düzeyi ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Analiz sonuçlarında düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon bulunmuştur ($r = .34, p < .05$). Bu bulgu *Denence 4*'ün desteklendiğini göstermektedir. Ancak, erkeğe ilişkin çelişik duygulara sahip olma düzeyi ile kadın hakları temelli kolektif eyleme katılım yönelimi ve kolektif eylem davranışları sergileme sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı için *Denence 5*'in desteklenmediğine karar verilmiştir.

Erkeğe yönelik çelişik duygulara sahip olan kadınların aynı zamanda sosyal baskınlık yönelimi ($r = .30, p < .05$), sistemi meşrulaştırma eğilimi ($r = .24, p < .05$) ve dindarlık düzeylerinin de ($r = .39, p < .05$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Özerk benlik ($r = -.26, p < .05$) ve özerk-ilişkisel benlik ($r = -.28, p < .05$) değişkenleri erkeğe yönelik çelişik duygulara sahip olma düzeyi ile negatif yönde ilişkilidir.

Erkeğe yönelik çelişik duygulara sahip olma düzeyi demografik değişkenlerle de ilişkilidir. Örn; gelir seviyesi ($r = -.20, p < .05$) düştükçe erkeğe ilişkin çelişik duygulara sahip olma düzeyi de artmaktadır.

Korelasyon sonuçları erkeğe ilişkin çelişik duygular ölçeğinin alt boyutlarından olan düşmanca cinsiyetçilik kolektif eylem yönelimi ($r = .12, p < .05$) ile pozitif ve anlamlı ilişki içerisindeyken; korumacı cinsiyetçilik ise kolektif davranış sergileme sıklığı ($r = -.19, p < .001$) ve kolektif eylem yönelimi ($r = -.20, p < .001$) ile negatif ve anlamlı korelasyonlar sergilemektedir. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin kolektif eyleme katılım/yönelim üzerinde ters ilişki sergilemesi literatürdeki bulgularla desteklenmektedir (Becker ve Wright, 2011: 6).

4.2.5. Ailedeki Erkek Üye Sayısı ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Aile içinde katılımcıların duygu, düşünce ve davranışlarını önemli derecede etkileyen erkek üye sayıları 0-3 arasında değişen değerler verilerek kodlanmıştır. '0' aile içerisinde duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını etkileyen bir erkek üye olmadığı anlamına gelirken, '3' ailede kendilerini etkileyen başlıca kişilerin erkek olduğu anlamına gelmektedir. Korelasyon sonuçlarına göre aile içindeki erkek üye sayısı arttıkça kolektif eylem yönelimi azalmaktadır ($r = .12, p < .05$). Ancak, erkek aile üye sayısı ile toplumsal cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı için *Denence 7* desteklenmemiştir.

4.2.6. Aile İçindeki Erkeklerle Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu ve Benlik Türleri Arasındaki İlişkiler

Kadınların aile içindeki erkeklere yönelik tanımlamalarının olumluluk düzeyi ile ilişkisel benlik puanları arasında pozitif; ilişkisel-özerk ve özerk benlik puanları ile negatif korelasyonlar bulunması gerektiğini ileri süren *Denence 8* anlamlı bir korelasyon elde edilemediği için desteklenmemiştir.

4.2.7. Özerk Benlik, İlişkisel Benlik, Özerk-İlişkisel Benlik Değişkenleri ve Kolektif Davranış ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Korelasyonlar

Analizlere göre, özerk-ilişkisel benlik yapısına sahip olanların kolektif davranış sergileme sıklığının daha yüksek olduğu bulunmuştur ($r = .15, p < .001$). Ancak, benlik yapıları ile kolektif eylem yönelimi arasındaki ilişkilerde bazı tutarsızlıklara rastlanılmıştır. Hem ilişkisel benlik ($r = .12, p < .001$) hem de özerk-ilişkisel benlik ($r = .13, p < .05$) kolektif eyleme yönelim ile, beklenilenin aksine, pozitif ve anlamlı korelasyon göstermektedir. Bu bulgulara dayanılarak ilişkisel benlik puanları arttıkça kolektif eylem yönelimi ve kolektif eylemde bulunma sıklığının azalacağı öngörülen *Denence 10*'un desteklenmediğine karar verilmiştir.

4.2.8. Dindarlık Değişkeni ile Kolektif Davranış ve Kolektif Eylem Yönelimi Arasındaki Korelasyonlar

Analiz sonuçları dindarlık ile kolektif davranış ($r = -.15, p < .05$) ve kolektif eylem yönelimi ($r = -.17, p < .05$) arasında negatif ve anlamlı korelasyonlar olduğunu göstermektedir. Dindarlığın da sistemi meşrulaştırma eğilimi ve sosyal baskınlık yönelimi gibi kadınların kolektif eylem yönelimini olumsuz etkileyen bir değişken olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Ana Değişkenlerin Diğer Değişkenlerle Olan Korelasyonları

Ana Değişken	Diğer Değişkenler	Anlamlılık Seviyesi	Desteklendi/Desteklenmedi
Grupla Özdeşleşme	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (orta)	✓ Denence 1
	Kolektif Davranış	Pozitif (orta)	✓ Denence 1
	Özerk-İlişkisel Benlik	Pozitif (yüksek)	✓ Denence 9
	Özerk Benlik	Anlamsız	Denence 9
	İlişkisel Benlik	Negatif (orta)	
	Düşmanca Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	
	Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	Pozitif (yüksek)	
	Aile içi kadın olumluluk	Pozitif (orta)	
	Aile dışı kadın olumluluk	Pozitif (orta)	
Sosyal Baskınlık Yönelimi	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (orta)	✓ Denence 2
	Kolektif Davranış	Pozitif (orta)	✓ Denence 2
	Özerk Benlik	Negatif (orta)	
	Özerk-İlişkisel Benlik	Negatif (orta)	
	İlişkisel Benlik	Anlamsız	Denence 9
	Dindarlık	Pozitif (orta)	
	Sistemi Meşrulaştırma	Pozitif (orta)	
	Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	
	Korumacı Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	
	Ailedeki kişi sayısı	Pozitif (yüksek)	
	Yaş	Negatif (yüksek)	
Sistemi Meşrulaştırma	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (orta)	✓ Denence 3
	Kolektif Davranış	Pozitif (orta)	✓ Denence 3
	Özerk-İlişkisel Benlik	Negatif (orta)	
	Özerk Benlik	Negatif (orta)	
	İlişkisel Benlik	Anlamsız	Denence 9
	Aile içi erkek olumluluk	Pozitif (orta)	✓ Denence 6
	Aile dışı erkek olumluluk	Pozitif (orta)	
	Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	
	Korumacı Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	
	Sosyal Baskınlık Yönelimi	Pozitif (orta)	
	Dindarlık	Pozitif (orta)	
Düşmanca Cinsiyetçilik	Korumacı Cinsiyetçilik	Pozitif (orta)	✓ Denence 4
	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (orta)	
Korumacı Cinsiyetçilik	Kolektif Davranış	Negatif (yüksek)	
	Kolektif Eylem Yönelimi	Negatif (yüksek)	
Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	Kolektif Eylem Yönelimi	Anlamsız	Denence 5
	Kolektif Davranış	Anlamsız	Denence 5
	Sosyal Baskınlık Yönelimi	Pozitif (orta)	
	Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi	Pozitif (orta)	
	Dindarlık	Pozitif (orta)	
	Özerk-benlik	Negatif (orta)	
	Özerk-ilişkisel benlik	Negatif (orta)	
	Gelir seviyesi	Negatif (orta)	
Aile Erkek Üye Sayısı	Kolektif eylem yönelimi	Pozitif (orta)	
	Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi	Anlamsız	Denence 7
Aile içi erkek olumluluk	İlişkisel benlik	Anlamsız	Denence 8
	Özerk benlik	Anlamsız	Denence 8
	Özerk-ilişkisel benlik	Anlamsız	Denence 8
İlişkisel Benlik	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (yüksek)	Denence 10
Özerk-İlişkisel Benlik	Kolektif Eylem Yönelimi	Pozitif (orta)	
	Kolektif Davranış	Pozitif (yüksek)	
	Dindarlık	Negatif (orta)	
Dindarlık	Kolektif Davranış	Negatif (orta)	
	Kolektif Eylem Yönelimi	Negatif (orta)	

4.3.REGRESYON ANALİZLERİ

Kolektif davranış sıklığı, kolektif eylem yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin yordanmasında hangi değişkenlerin etkili olduğunu anlamak amacıyla *Çok Değişkenli Hiyerarşik Regresyon* analizi uygulanmıştır.

4.3.1.Kolektif Davranışı Yordayan Değişkenler

Kolektif davranış sıklığının yordanmasında hangi değişkenlerin etkili olduğunu incelemek amacıyla yaş değişkeni 1. basamakta, ilişkisel benlik 2. basamakta, özerk benlik 3. basamakta, özerk-ilişkisel benlik 4. basamakta, grupla özdeşleşme 5. basamakta, sistemi meşrulaştırma 6. basamakta, sosyal baskınlık 7. basamakta, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik 8. basamakta ve dindarlık 9. basamakta olmak üzere, “*enter*” yöntemi aracılığıyla çok değişkenli hiyerarşik regresyon analizine alınmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde, ilişkisel benliğin 3. basamakta ($\beta = .14, p < .05$) ve özerk benliğin 3. ($\beta = .17, p < .01$) ve 5. basamakta ($\beta = .16, p < .05$) kolektif davranış değişkenini giderek artan güçte yordadığını göstermektedir. Grupla özdeşleşme değişkeninin (β 'lar .22'den .20'ye kadar) 5. basamaktan 9. basamağa kadar kolektif davranış sıklığını yordadığı bulunmuştur. Benzer şekilde sistemi meşru görme düzeyinin (β 'lar -.23'den -.16'a kadar) 6. basamaktan 9. basamağa kadar artan negatif etkisi bulunmuştur. Özerk-ilişkisel benliğin, sosyal baskınlık yöneliminin, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin ve dindarlık düzeyinin kolektif davranışı yordamadığı görülmektedir. Regresyon analizi sonuçları Tablo 15'te yer almaktadır.

Bu sonuçlar ilişkisel ve özerk benlik değişkenlerinin etkisinin grupla özdeşleşme ve sistemi meşrulaştırma değişkenlerinin regresyon denklemine dahil olmasıyla kaybolduğunu göstermekte olup kolektif davranışta bulunup bulunmamanın en güçlü yordayıcılarının kadın grubuyla özdeşleşme ve toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırma değişkenleri olduğu anlaşılmaktadır. Tüm değişkenler kolektif davranışta bulunma sıklığını toplam varyansın % 11'ini açıklamaktadır.

Tablo 15. Kolektif Davranışı Yordayan Değişkenler

Kolektif Davranış	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9
Demografik Özellikler:									
Yaş	.02	-.02	-.04	-.04	-.03	-.03	-.04	-.04	-.04
İlişkisel Benlik:		.05	.14*	.07	.08	.05	.05	.05	.05
Özerk Benlik:			.17**	.12	.16*	.09	.08	.06	.06
Özerk-İlişkisel Benlik:				.10	.07	.06	.04	.04	.03
Grupla Özdeşleşme:					.22***	.22***	.21***	.20***	.20***
Sistemi Meşrulaştırma:						-.23***	-.21***	-.17**	-.16**
Sosyal Baskınlık:							-.08	-.07	-.06
Erkeğe Yönelik Çelişik Duygular:									
Korumacı Cinsiyetçilik								-.10	-.10
Düşmanca Cinsiyetçilik								.08	.08
Dindarlık									-.03
F Değeri:	.08	.46	2.50	2.39*	5.27***	7.88***	7.09***	5.86***	5.29***
R² toplam:	.00	.00	.01	.02	.06	.11	.11	.11	.11
R² farkı:	.00	.00	.01	.01	.04	.05	.00	.00	.00

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

B = Basamak.

4.3.2. Kolektif Eylem Yönelimini Yordayan Değişkenler

Yukarıda açıklanan 9 basamaklı desen kullanılarak kolektif eylem yöneliminin yordanmasında hangi değişkenlerin etkili olduğu incelenmiştir.

Kolektif eylem yönelimini ilişkisel benlik 2. ($\beta = .14$, $p < .05$) ve 3. basamakta ($\beta = .18$, $p < .01$) artan değerlerle yordarken; özerk benlik ve özerk-ilişkisel benliğin kolektif eylem yöneliminin açıklanmasında anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır. Grupla özdeşleşme değişkeninin (β 'lar .38'den .34'ye kadar) regresyona dahil edilmesiyle 5. basamaktan 9. basamağa kadar kolektif eylem yönelimini pozitif ve güçlü şekilde yordadığı bulunmuştur. Sistemi meşrulaştırma değişkeninin de (β 'lar -.27'den -.13'e kadar) 6. basamaktan 9. basamağa kadar gittikçe artan negatif etkisinin olduğu saptanmıştır. Sosyal baskınlık

yönelimi ise 7. basamaktan son basamağa kadar kolektif eylem yönelimini artan etkisiyle negatif yönde yordamaktadır.

Ayrıca aynı basamakta regresyon analizine dahil edilen korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik değişkenlerinin de kolektif eylem yöneliminin yordanmasında etkisi bulunmuştur. Korumacı cinsiyetçilik sadece 8. basamakta ($\beta = -.13, p < .05$) kolektif eylem yönelimini yordarken; düşmanca cinsiyetçilik hem 8. ($\beta = .12, p < .05$) hem de 9. basamakta ($\beta = .12, p < .05$) bu değişken üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Dindarlık değişkeninin kolektif eylem yöneliminin yordanmasında anlamlı bir etkisi yoktur. Regresyon analizi sonuçları Tablo 16'da yer almaktadır.

Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; kadın grubuyla özdeşleşme, sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık değişkenlerinin kolektif eylem yönelimi değişkenindeki varyans anlamlı biçimde şekilde açıkladığı görülmektedir. Son basamaktaki model kolektif eylem yöneliminin % 28'ini açıklamaktadır.

Tablo 16. Kolektif Eylem Yönelimini Yordayan Değişkenler

Kolektif Eylem Yönelimi	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9
Demografik Özellikler:									
Yaş	.01	-.01	-.02	-.02	-.02	-.02	-.04	-.04	-.03
İlişkisel Benlik:		.14*	.18**	.13	.14	.11	.10	.09	.10
Özerk Benlik:			.09	.05	.12	.04	.01	-.01	-.01
Özerk-İlişkisel Benlik:				.07	.02	.01	-.05	-.05	-.05
Grupla Özdeşleşme:					.38***	.38***	.35***	.34***	.34***
Sistemi Meşrulaştırma:						-.27***	-.19***	-.14**	-.13*
Sosyal Baskınlık:							-.26***	-.24***	-.23***
Erkeğe Yönelik Çelişik Duygular:									
Korumacı Cinsiyetçilik								-.13*	-.11
Düşmanca Cinsiyetçilik								.12*	.12*
Dindarlık									-.05
F Değeri:	.06	3.21*	2.72*	2.33	13.19***	16.82***	19.11***	15.84***	14.31***
R² toplam:	.00	.01	.02	.02	.15	.22	.27	.28	.28
R² farkı:	.00	.01	.01	.00	.13	.07	.05	.01	.00

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$
B = Basamak.

4.3.3. Sistemi Meşrulaştırma Eğilimini Yordayan Değişkenler

Toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşru görme düzeyini açıklayan değişkenleri incelemek amacıyla 1.basamakta yaş, 2.basamakta ilişkisel benlik, 3.basamakta özerk benlik, 4.basamakta özerk-ilişkisel benlik, 5.basamakta grupla özdeşleşme, 6.basamakta korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik, 7.basamakta sosyal baskınlık yönelimi ve 8.basamakta dindarlık değişkeni olmak üzere toplam 8 basamaklı hiyerarşik regresyon düzeneği hazırlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda 3.basamakta ($\beta = -.14$, $p < .001$) ilişkisel benliğin sistemi meşrulaştırma eğilimini negatif yönde yordadığı görülürken; özerk benliğin (β 'lar $-.31$ 'den $-.28$ 'e kadar) 3.basamaktan 6. basamağa gittikçe artan şekilde negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik değişkenleri de sistemi meşrulaştırma eğiliminin açıklayıcılarıdır. Korumacı

cinsiyetçilik (β 'lar .50'den .33'e kadar) 6.basamaktan son basamağa kadar pozitif yönde etkide bulunurken; düşmanca cinsiyetçilik değişkeninin (β 'lar -.26'dan -.24'e kadar) negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi yedinci ($\beta = .17, p < .001$)ve 8.basamakta ($\beta = .14, p < .05$); dindarlık değişkeni ise son basamakta ($\beta = .25, p < .001$) sistemi meşrulaştırma eğilimini pozitif yönde yordamaktadır. Analiz sonuçlarına Tablo 17'de yer verilmiştir.

Özetle, sistemi meşrulaştırma eğiliminin açıklanmasında korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin en önemli katkıyı sağladığı görülmektedir. Tüm değişkenler sistemi meşrulaştırma eğilimi değişkenindeki varyansın %31'ini yordamaktadır.

Tablo 17. Sistemi Meşrulaştırma Eğiliminin Yordayıcıları

Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8
Demografik Özellikler:								
Yaş	-.04	-.04	.00	.00	.00	.00	.01	.00
İlişkisel Benlik:		.03	-.14*	-.11	-.11	-.06	-.05	-.08
Özerk Benlik:			-.31***	-.29***	-.28***	-.10	-.09	-.10
Özerk-İlişkisel Benlik:				-.05	-.05	.00	.03	.05
Grupla Özdeşleşme:					.03	.06	.07	.06
Erkeğe Yönelik Çelişik Duygular:								
Korumacı Cinsiyetçilik						.50***	.43***	.33***
Düşmanca Cinsiyetçilik						-.26***	-.24***	-.24***
Sosyal Baskınlık:							.17***	.14**
Dindarlık								.25***
F Değeri:	.66	.51	8.44***	6.44***	5.20***	16.81***	16.47***	18.13***
R² toplam:	.00	.00	.06	.06	.06	.24	.26	.31
R² farkı:	.00	.00	.06	.00	.00	.18	.02	.05

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$
B = Basamak.

4.4. TEK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (ANOVA) SONUÇLARI

Kolektif eylem yönelimi ve benlik türlerinde düşük ve yüksek değerlere sahip olan katılımcıların diğer değişkenler üzerinde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır.

4.4.1. Kolektif Davranış Sergileme Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi

Daha sık kolektif davranış sergileyen kadınların kolektif eylem yönelimi ($F_{(1,356)} = 91.93, p < .001$), kadın grubuyla özdeşleşme ($F_{(1,356)} = 11.82, p < .001$) ve özerk-ilişkisel benlik düzeyi ($F_{(1,357)} = 8.87, p < .01$) daha yüksek düzeyde olduğu bulunurken; kolektif davranışta daha az bulunan katılımcıların ise sistemi daha fazla meşrulaştırdıkları ($F_{(1,357)} = 16.69, p < .001$), korumacı cinsiyetçilik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür ($F_{(1,356)} = 7.87, p < .01$).

Levene testi sonucu anlamlı olan sosyal baskınlık yönelimi değişkeni için varyansların homojenliği varsayımı sağlanamadığından Bağımsız İki Örnek T-Testi'nin (*independent samples t-test*) uygulanması uygun görülmüştür. Bu testin varyansların eşit olduğu varsayımına dayalı sonuçlarına göre, kolektif davranışı düşük düzeyde sergileyen katılımcıların ($M = 2.64, SS = 1.04$) daha sık sergileyenlere ($M = 2.56, SS = .90$) kıyasla sosyal baskınlık yöneliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir ($t(349.63) = 3.74, p < .001$). Analiz sonuçları Tablo 18'de yer almaktadır.

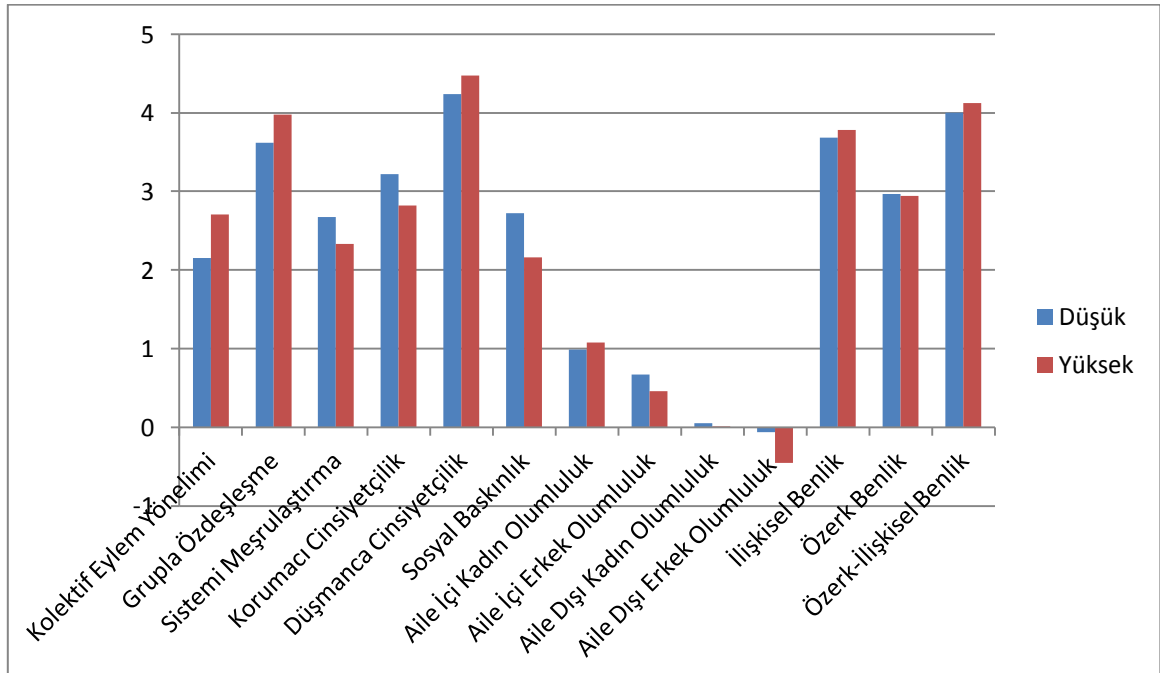
Kolektif davranış sergileme sıklığının düşük ya da yüksek olması düşmanca cinsiyetçilik, aile içi/dışı erkek ve kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğu, özerk ve ilişkisel benlik boyutları üzerinde farklılaşmaya neden olmamaktadır.

Tablo 18. Kolektif Davranış Sergileme Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Kolektif Davranış Sergileme Sıklığı Düşük Olan Kadımlar			Kolektif Davranış Sergileme Sıklığı Yüksek Olan Kadımlar			F
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	
Kolektif Eylem Yönelimi	179	3.25	.75	178	3.96	.65	91.03***
Grupla Özdeşleşme	179	3.67	.70	178	3.92	.61	11.82***
Sistemi Meşrulaştırma	180	2.68	.82	178	2.33	.79	16.69***
Korumacı Cinsiyetçilik	179	3.19	1.05	178	2.87	1.10	7.87**
Düşmanca Cinsiyetçilik	179	4.28	.90	178	4.42	.92	2.28
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkeklerle Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu							
Aile İçi Kadın	170	.99	.99	168	1.08	.99	.77
Aile İçi Erkek	170	.62	1.20	166	.51	1.21	.72
Aile Dışı Kadın	167	-.01	1.23	163	.08	1.23	.42
Aile Dışı Erkek	165	-.21	1.32	161	-.31	1.32	.47
Benlik Yapıları							
İlişkisel	180	3.69	.57	178	3.76	.58	1.44
Özerk	180	2.93	.57	178	2.97	.58	.55
Özerk-İlişkisel	180	3.97	.59	178	4.14	.54	8.87**

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Şekil 3. Kolektif Davranış Sergileme Sıklığı Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

4.4.2. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi

Kolektif eylem yönelimi düşük ve yüksek olanların kolektif davranış sergileme sıklığı, grupla özdeşleşme düzeyi, sistemi meşrulaştırma eğilimi, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik, sosyal baskınlık, aile içi/dışı erkek-kadın tanımlamalarının olumluluğu ve benlik türleri üzerinde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla *Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)* kullanılmıştır. Toplam kolektif eylem yönelimi puanları medyan puanından ayrılarak *Düşük Kolektif Eylem Yönelimi* ve *Yüksek Kolektif Eylem Yönelimi* olmak üzere iki gruba bölünmüştür. ANOVA sonuçları Tablo 19’ da ve iki grup ortalamaları arasındaki farklılaşmalar Şekil 4’de yer almaktadır.

Kolektif eylem yönelimi yüksek olan katılımcıların ($M = 3.98$, $SS = .66$) düşük olanlara göre ($M = 3.62$, $SS = .72$) kadın grubuyla daha yüksek düzeyde özdeşleştiği ($F_{(1,356)} = 23.10$; $p < .001$); sosyal baskınlık yöneliminin daha düşük olduğu ($F_{(1,357)} = 27.75$; $p < .001$); özerk-ilişkisel benlik puanlarının daha yüksek olduğu ($F_{(1,357)} = 4.21$; $p < .05$) ve aile dışındaki erkek üyelere yönelik tanımlamalarının olumluluk düzeyinin düştüğü ($F_{(1,325)} = 7.12$, $p < .01$) bulunmuştur.

Kolektif eylem yönelimi düşük olan kadınların yüksek olanlara göre ise toplumsal cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırma eğilimi daha yüksek olduğu ($F_{(1,357)} = 15.76$, $p < .001$) ve erkeklere yönelik daha fazla korumacı tutumlar sergilerken ($F_{(1,356)} = 12.62$, $p < .001$); düşmanca tutumları daha az kullandığı ($F_{(1,356)} = 5.96$, $p < .05$) görülmektedir.

Kolektif eylem yönelimi düşük ve yüksek olan katılımcıların aile içi kadın, aile içi erkek ve aile dışı kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğu üzerinde verdiği yanıtların farklılaşmadığı bulunmuştur. Sonuçlar ayrıca ilişkisel ve özerk benlik değerlerinin kolektif eylem yönelimi düzeyleri açısından da farklılaşmadığını göstermektedir.

Kolektif davranış sergileme sıklığı kolektif eylem yönelimi yüksek olan kadınlarda ($M = 2.71$, $SS = .65$) düşük yönelimli olan kadınlara göre ($M = 2.15$, $SS = .57$) daha yüksek düzeyde bulunmuştur ($F_{(1,357)} = 75.27$, $p < .001$). Ancak *Levene Testi* sonucu anlamlı olduğu için ANOVA analizinin temel varsayımı olan varyansların homojenliği sağlanamadığı göz önünde bulundurularak ayrı bir *t-test* yapılması uygun görülmüştür. Bu analizin varyansların eşitliği varsayımına dayalı olarak elde edilen sonuç kolektif eylem yönelimi düzeyleri ile kolektif davranış sergileme sıklığı arasında bir bağlantı olduğuna

işaret etmektedir: Kolektif eylem yönelimi yüksek olan kişilerin kolektif davranış sergileme sıklığı anlamlı olarak daha yüksektir ($t(344,14) = -8.65, p < .001$).

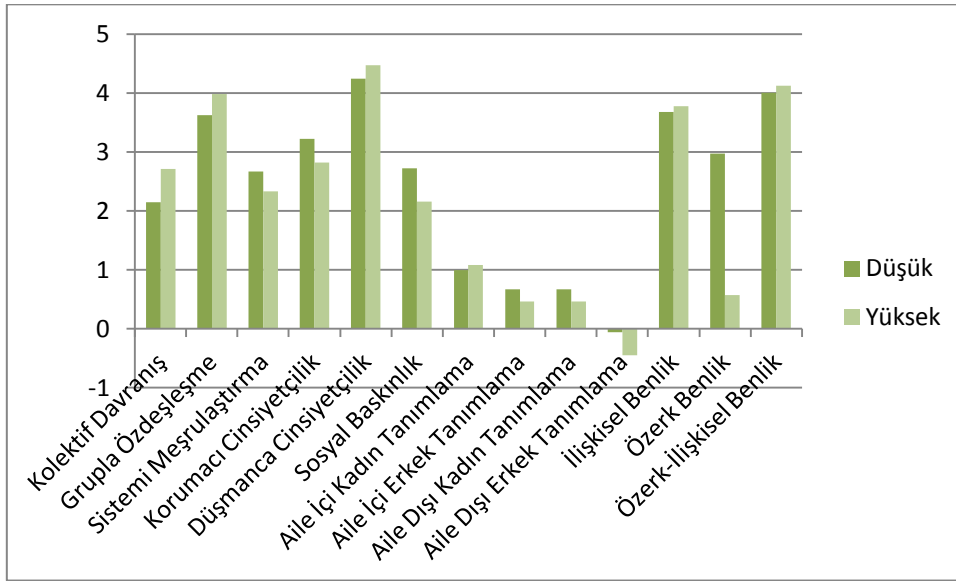
Kolektif eylem yönelimi düzeyleri açısından aile içi kadınlara yönelim tanımlamalar ile aile içi erkeklere yönelik tanımlamalarının ortalaması arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(1,335)} = 5.58, p < .01$). Düşük düzeyde kolektif eylem yönelimi gösteren grubun aile içindeki kadın ve erkekler arasındaki olumluluk farkı düşükken; yüksek düzeyde kolektif eylem yönelimi gösterenlerde ise fark pozitif yönde anlamlı olarak daha yüksektir. Bu bulgulara dayanılarak, kolektif eylem yönelimi yüksek olan katılımcıların aile içindeki kadınları daha olumlu algıladıkları sonucuna varılabilir.

Tablo 19. Kolektif Eylem Yönelimi Düzeylerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Kolektif Eylem Yönelimi Düşük Olan Kadınlar			Kolektif Eylem Yönelimi Yüksek Olan Kadınlar			F
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	
Kolektif Davranış	183	2.15	.57	174	2.71	.65	27.69***
Grupla Özdeşleşme	182	3.62	.72	174	3.98	.66	23.10***
Sistemi Meşrulaştırma	183	2.67	.85	174	2.33	.76	15.76***
Korumacı Cinsiyetçilik	183	3.22	1.03	173	2.82	1.11	12.62***
Düşmanca Cinsiyetçilik	183	4.24	.94	173	4.47	.87	5.96*
Sosyal Baskınlık	183	2.72	.98	174	2.16	.93	27.75***
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkeklerle Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu							
Aile İçi Kadın	170	.99	.93	167	1.08	1.05	.71
Aile İçi Erkek	169	.67	1.16	166	.46	1.25	.12
Aile Dışı Kadın	164	.05	1.18	165	.01	1.29	.10
Aile Dışı Erkek	161	-.06	1.23	164	-.45	1.37	7.12**
Aile İçi Kadın-Aile Dışı Kadın	164	.93	1.36	165	1.07	1.44	.76
Aile İçi Kadın-Aile İçi Erkek	170	.33	1.17	166	.62	1.08	5.58*
Aile İçi Erkek-Aile Dışı Erkek	161	.71	1.66	163	.90	1.79	.99
Benlik Yapıları							
İlişkisel	183	3.68	.62	174	3.78	.53	3.03
Özerk	183	2.97	.58	174	2.94	.57	.26
Özerk-İlişkisel	183	4.00	.58	174	4.12	.56	4.21*

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Şekil 4. Kolektif Eylem Yönelimi Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

4.4.3. İlişkisel Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi

Katılımcıların ilişkisel benlik ölçeğine verdikleri yanıtların toplamının medyan değeri temel alınarak ikiye bölünmüştür. Böylece *Düşük İlişkisel Benlik* ve *Yüksek İlişkisel Benlik* olmak üzere iki grup elde edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 20 ve Şekil 5'te yer almaktadır.

ANOVA sonuçları değerlendirildiğinde; yüksek ilişkisel benlik düzeyine sahip olanların ($M = 3.71$, $SS = .73$) düşük ilişkisel benlik düzeyine sahip olanlara göre daha fazla kolektif eylem yönelimine sahip oldukları bulunmuştur ($F_{(1,357)} = 5.71$; $p < .05$). Ancak, ilişkisel benlik düzeyleri kolektif davranış sergileme sıklığı açısından anlamlı olarak ayrışmamışlardır.

İlişkisel benlik değerleri yüksek olan kadınların kadın grubuyla daha yüksek düzeyde özdeşleştikleri ($F_{(1,357)} = 6.26$, $p < .01$) ve sosyal baskınlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu ($F_{(1,358)} = 3.93$, $p < .05$) saptanmıştır. Ayrıca, sonuçlar ilişkisel benlik puanları yüksek olan kadınların aile içindeki kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğunun arttığını göstermektedir ($F_{(1,338)} = 5.86$, $p < .05$).

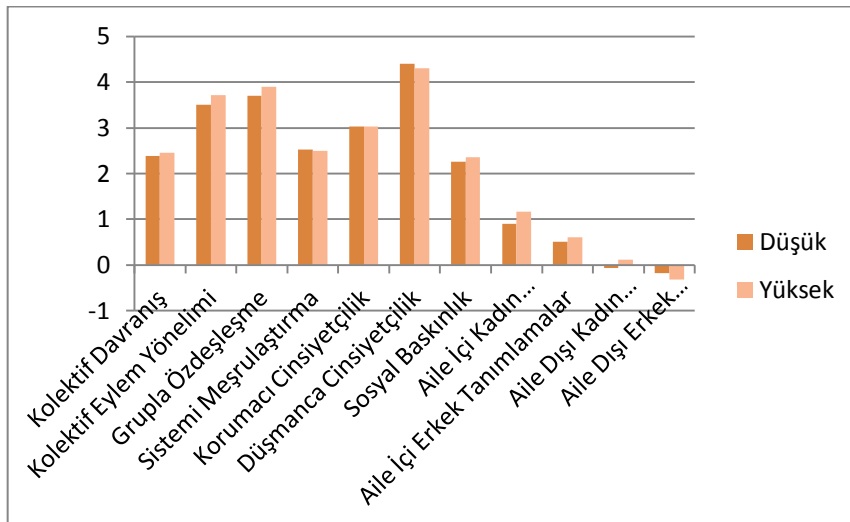
Öte yandan, ilişkişel benlik düzeyinin yüksek ya da düşük olmasının sistemi meşrulaştırma, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik, aile içindeki erkeklere, aile dışındaki kadınlara ve erkeklere yönelik tanımlamaların olumluluğu üzerinde bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır (bkz., Tablo 20).

Tablo 20. İlişkişel Benlik Düzeylerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri

Değişkenler	İlişkişel Benlik Değerleri Düşük Olan Kadınlar			İlişkişel Benlik Değerleri Yüksek Olan Kadınlar			F
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	
Kolektif Davranış	177	2.39	.73	181	2.45	.61	.86
Kolektif Eylem Yönelimi	177	3.51	.83	180	3.71	.73	5.71*
Grupla Özdeşleşme	176	3.70	.08	181	3.90	-.64	6.26**
Sistemi Meşrulaştırma	177	2.52	.82	181	2.50	.83	.05
Korumacı Cinsiyetçilik	177	3.03	1.10	180	3.03	1.08	.00
Düşmanca Cinsiyetçilik	177	4.40	.92	180	4.30	.90	.97
Sosyal Baskınlık	177	2.26	1.00	181	2.35	.97	3.93*
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkekler Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu							
Aile İçi Kadın	162	.90	1.10	176	1.16	.86	5.86*
Aile İçi Erkek	161	.51	1.23	175	.61	1.18	.49
Aile Dışı Kadın	156	-.06	1.28	174	.11	1.18	1.44
Aile Dışı Erkek	153	-.18	1.32	173	-.32	1.32	.88

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Şekil 5. İlişkişel Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

4.4.4. Özerk Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi

İlişkisel benliğin iki gruba ayrılmasında kullanılan yöntem özerk benlik değişkenin *Düşük Özerk Benlik* ve *Yüksek Özerk Benlik* olarak iki gruba ayrılmasında da kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 21’de ve Şekil 6’da yer verilmiştir.

ANOVA sonuçları yüksek düzeyde özerk benliğe sahip olan kadınların sistemi meşrulaştırma ($F_{(1,358)} = 19.43, p < .001$) ve korumacı cinsiyetçilik eğilimlerinin diğer gruba kıyasla daha düşük olduğunu ($F_{(1,357)} = 37.22, p < .001$) göstermektedir. Öte yandan, sosyal baskınlık yöneliminin düşük özerk benliğe sahip olan kadınlarda daha yüksek seviyede ($F_{(1,358)} = 13.44, p < .001$) olduğu saptanmıştır. Yüksek düzeyde özerk benliğe sahip olan kadınlar aile dışındaki erkekleri daha olumsuz tanımlamaktadırlar ($F_{(1,326)} = 3.76, p < .05$).

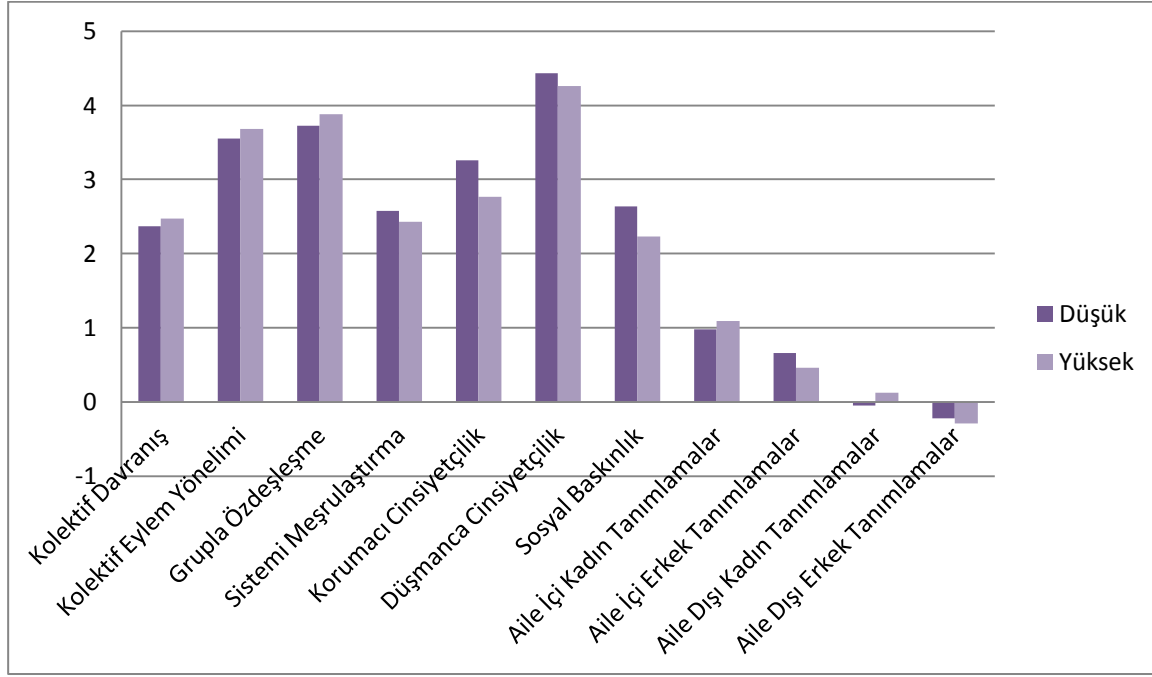
Özerk benlik düzeyi ile kolektif davranış, kolektif eylem yönelimi, grupla özdeşleşme, düşmanca cinsiyetçilik, aile içi kadın ve erkek ile aile dışındaki kadınlara yönelik tanımlamaların olumluluğu konusundaki kıyaslamaların anlamlı sonuçlar ortaya koymadığı saptanmıştır .

Tablo 21. Özerk Benlik Düzeylerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri

Değişkenler	Özerk Benlik Değerleri Düşük Olan Kadınlar			Özerk Benlik Değerleri Yüksek Olan Kadınlar			F
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	
Kolektif Davranış	180	2.37	.59	178	2.47	.07	2.15
Kolektif Eylem Yönelimi	179	3.55	.77	178	3.66	.81	1.62
Grupla Özdeşleşme	180	3.86	.68	177	3.73	.74	2.73
Sistemi Meşrulaştırma	180	2.69	.80	178	2.32	.81	19.43***
Korumacı Cinsiyetçilik	179	3.36	1.02	178	2.70	1.05	37.22***
Düşmanca Cinsiyetçilik	179	4.38	.89	178	4.32	.94	.28
Sosyal Baskınlık	180	2.64	.98	178	2.26	.97	13.44***
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkekler Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu							
Aile İçi Kadın	167	1.12	.91	171	.96	1.06	2.21
Aile İçi Erkek	166	.61	1.18	170	.52	1.23	.44
Aile Dışı Kadın	164	.13	1.18	166	-.07	1.27	2.07
Aile Dışı Erkek	163	-.11	1.31	163	-.40	1.32	3.76*

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Şekil 6. Özerk Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

4.4.5. Özerk-İlişkisel Benlik Düzeylerinin Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkisi

İlişkisel ve özerk benlik değişkeninde kullanılan iki gruba ayırma yöntemi Özerk-İlişkisel Benlik için de kullanılmış olup *Düşük Özerk-İlişkisel Benlik* ve *Yüksek Özerk-İlişkisel Benlik* olmak üzere iki grup elde edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 22’de ve Şekil 7’de yer almaktadır.

ANOVA analizi sonuçları göre özerk-ilişkisel benlik değerleri yüksek olan kadınların grupla özdeşleşme değerlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir ($F_{(1,357)} = 5.06, p < .05$). Öte yandan, özerk-ilişkisel benlik değerleri düşük olan kadın grubunun korumacı cinsiyetçilik ($F_{(1,357)} = 5.06, p < .05$) ve sosyal baskınlık yönelimlerinin ($F_{(1,358)} = 16.20, p < .001$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

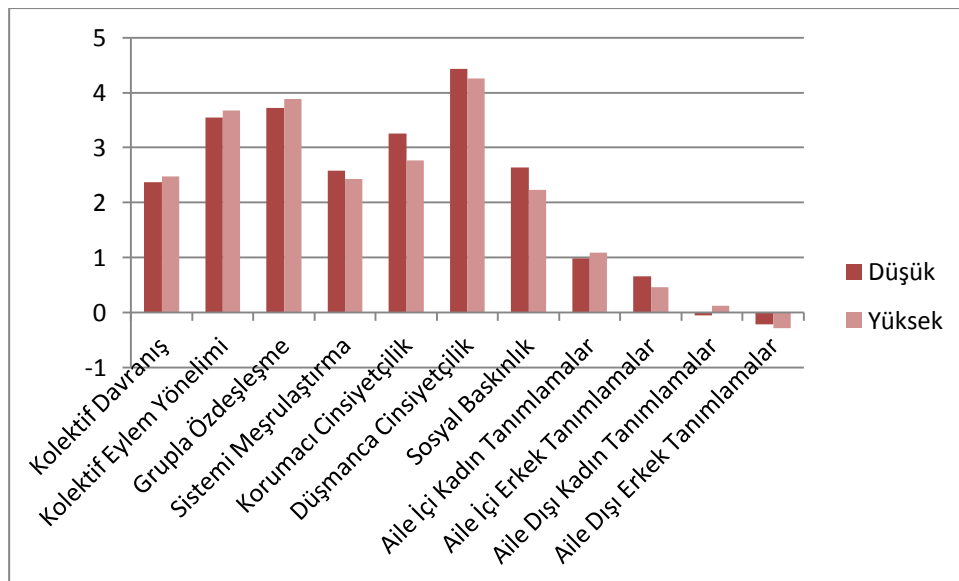
Kolektif davranış, kolektif eylem yönelimi, sistemi meşrulaştırma, düşmanca cinsiyetçilik, aile içi/dışı kadın ve erkeklere yönelik tanımlamaların olumluluğu yüksek ve düşük gruplar arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 22. Özerk-İlişkisel Benlik Değerlerinin Ortalama ve Standard Sapma Değerleri

Değişkenler	Özerk-İlişkisel Benlik Değerleri Düşük Olan Kadımlar			Özerk-İlişkisel Benlik Değerleri Yüksek Olan Kadımlar			F
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	
Kolektif Davranış	191	2.37	.63	167	2.47	.70	1.86
Kolektif Eylem Yönelimi	190	3.55	.77	167	3.68	.80	2.34
Grupla Özdeşleşme	190	3.72	.74	167	3.88	.67	5.06*
Sistemi Meşrulaştırma	191	2.58	.82	167	2.43	.83	2.89
Korumacı Cinsiyetçilik	190	3.26	1.05	167	2.77	1.07	19.14***
Düşmanca Cinsiyetçilik	190	4.43	.84	167	4.26	.99	2.90
Sosyal Baskınlık	191	2.64	.96	167	2.23	.98	16.20***
Aile İçi/Dışı Kadın-Erkekler Yönelik Tanımlamaların Olumluluğu							
Aile İçi Kadın	176	.98	.99	162	1.09	.99	1.06
Aile İçi Erkek	174	.66	1.20	162	.46	1.20	2.47
Aile Dışı Kadın	169	-.05	1.18	161	.12	1.28	1.68
Aile Dışı Erkek	166	-.22	1.28	160	-.29	1.36	.22

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Şekil 7. Özerk-İlişkisel Benlik Değerleri Düşük ve Yüksek Olan Bireylerin Diğer Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmanın amacı kadınların kadın hakları temelli kolektif eylem yönelimini ve kolektif davranışlarını etkileyen sosyal psikolojik faktörleri incelemektir. Bu çalışmada dört farklı literatür (Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık Kuramı ve Kültür) bir araya getirilerek kolektif eylem yönelimini etkileyen en güçlü etkenlerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Kuramsal boyutta tartışmaya geçmeden önce bu çalışmada yer alan örneklemin nerdeyse yarısının kadın sorunlarını ele alan ders/seminer/panel vb. kadın çalışmaları programlarına katılmış olmasına rağmen sadece 13 kişinin kadın örgütlerine üye olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların örgütlenme oranı düşük olmasına rağmen korelasyon sonuçları kadın çalışmaları alanında verilen derslerin aktivizmi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ancak akademik çevrede kadın sorunsalı üzerine toplantılara katılma şansı bulunan kadınların bile kolektif eyleme katılımlarının genele kıyasla düşük oranlarda kaldığı düşünülecek olursa toplumsal cinsiyetçilik konusunda bilinçlenme ve farkındalık geliştirme olanağı bulamayan diğer kadınların kadın hareketlerine aktif olarak destek vermeleri daha ütopyik görünmektedir. Stürmer ve Simon'un (2009: 681) da vurguladığı gibi dezavantajlı konumda olan bireyler iç-gruplarına yönelik ayrımcı ve tehdit içeren uygulamalardan rahatsızlık duysalar ve bu uygulamalarla mücadele eden toplumsal hareketleri destekliyor olsalar bile bu kişilerin ancak çok küçük bir kısmı kolektif eylemde bulunmaktadır. Sonuç olarak kolektif eylemin sistem içerisindeki eşitsiz ilişkilere karşı üretilen kolay bir tepki olmadığı (Klandermans, 2002: 132) bu çalışmada da görülmüştür.

Bu çalışmanın güçlü yanlarından biri kolektif hareketlere katılımı açıklamakta kullanılan üç kuramın (Sosyal Kimlik, Sistemi Meşrulaştırma, Sosyal Baskınlık) temel değişkenlerinin beklenildiği yönde, anlamlı ve güçlü bir biçimde kolektif eylem yönelimini yorduyor olmasıdır. Ayrıca bu sonuçların Batı dışı bir toplumdan elde edilmiş olması kuramların kültürler arası geçerliliğe de sahip olduğunu göstermektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin kendilerini tanımladıkları ve ait hissettikleri sosyal kategorilere yerleştirerek iç-grup ve dış-grupları değerlendirme ve kıyaslama sürecine girdiklerini öne sürmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 40; Turner ve Reynolds,

2012: 403). Literatürdeki birçok çalışma iç-grup örneği olarak kadın grubu ile yüksek düzeyde özdeşleşen bireylerin grup kimliklerini korumak ve konumunu iyileştirmek için kolektif hareket etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu desteklenmiştir (Klandermans, 2002: 898; Kelly ve Breinlinger, 1995: 49-52; Liss ve ark., 2004: 773). Bu çalışmada da literatürü destekleyecek şekilde kadın grubuyla özdeşleşmenin kadın hakları temelli kolektif eylem yönelimi ve kadın grubunu güçlendirme amaçlı kolektif davranışlar sergilemeyi belirleyen güçlü faktör olduğu bulunmuştur.

Kolektif eylem yönelimi ve kolektif davranış sergileme sıklığını etkileyen diğer bir güçlü değişkenin ise sistemi meşrulaştırma eğilimi olduğu bulunmuştur. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, toplumsal düzende dezavantajlı konumda olan bireylerin dış-grup yanlılığı sergileme ve sistemdeki eşitsizlikleri meşru görme eğiliminde olduklarını (Jost ve Banaji, 1994: 12); sistemin meşrulaştırılması sonucunda bireylerin kendi gruplarına yönelik daha fazla çelişik duygu ve düşüncelere sahip olduklarını (Jost ve Banaji, 2004: 907; Jost ve Burgess, 2000: 300) öne sürmektedir. Bu çalışmada elde edilen ve toplumsal cinsiyete yönelik sistemi daha meşru gören, cinsiyet sistemi içerisinde kadın-erkek eşitsizliğini ve cinsiyete ilişkin uygulama ve düzenlemeleri olması gerektiği gibi olduğunu düşünen kadınların toplumsal dönüşümü sağlamak amaçlı kolektif hareketlerde bulunmamaları ya da bu tür kolektif yönelimine sahip olmamaları bulgusu beklenen bir sonuçtur.

Toplumsal hiyerarşilerin durağanlığını ana tema olarak gören kuramların ana değişkenleri konumundaki sistemi meşrulaştırma eğilimi ve sosyal baskınlık yöneliminin birbirleriyle eş düzlemde ilerledikleri düşünülmektedir (Jost ve Burgess, 2000: 302). Sosyal baskınlık yönelimi de sistemi meşrulaştırma eğilimi gibi kolektif eylem yönelimi ve kolektif davranış sergileme sıklığının önünü tıkayan bir değişkendir. Hiyerarşik yapıyı sürdürme ve koruma isteği arttıkça toplumsal cinsiyet eşitliğine karşıt bir duruş sergileme olasılığı da düşmektedir (Heaven, 1999: 609-610). Sadece mikrosistemdeki kadın-erkek ilişkilerindeki orantısız gücü kabullenme değil; aynı zamanda makrosistemin içerisinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı kanunları, yasaları ve uygulamaların devamlılığının sağlanmasında rol oynayan hiyerarşi arttırıcı mitlerin kullanılması hem sistemi meşrulaştırma hem de erkek grubunun kadın grubundan daha üstün olduğunu kabul etme biçimleri olduğu düşünülmektedir. Schmitt ve Wirth (2009: 433) çalışmasında cinsiyete ilişkin kalıp yargılar ve düşmanca/korumacı cinsiyetçiliğin sosyal baskınlık yöneliminde

aracı etkisini bulmuşlardır. Bu çalışmada ise erkeğe ilişkin çelişik duygulara sahip olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi üzerinde doğrudan etkisi olduğu bulunmuştur.

Sosyal baskınlık yönelimi üzerine yapılan çalışmalar genellikle cinsiyetler arası farklılaşmayı göz önüne koymaktadırlar (Pratto ve ark., 1994: 754; Heaven, 1999: 609; Dambrun ve ark., 2004: 291). Ancak, bu çalışmanın örnekleme sadece kadınlardan oluşmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular kadınların sosyal baskınlık yönelimlerinde farklılaşmalar olduğunu göstermektedir. Öte yandan, kadın hareketlerinin eşitlikçi değerleri içinde barındıran bir tür kolektif eylem olduğu da göz ardı edilmemelidir. Foels ve Pappas (2004: 749-752) eşitlikçi değerleri desteklemenin çoğunlukla kadınsılık ile ilişkili olmasının yanı sıra kısmen de maskülenlik ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle kadınlar arasında sosyal baskınlık yönelimlerinde farklılıklar olması Foels ve Pappas (2004: 755)'ın da öne sürdüğü gibi kadınlığın doğuştan getirilen bir özellik değil değerlerin harmanlanmasıyla toplumsal süreçle inşa edilen bir kategori olduğunu düşündürmektedir.

Glick ve arkadaşlarının (2000: 766-772) Türkiye'nin de içinde bulunduğu kültürler arası çalışmada düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik boyutları arasında pozitif korelasyon bulunduğu raporlanmıştır. Bu tezin sonuçları da iki boyut arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi arttıkça kadınların erkeklere ilişkin çelişik duygular geliştirdikleri de bulgulanmıştır. Bu nedenle erkeğe ilişkin çelişik duygulara sahip olan kişilerin sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimleri de yüksek olması bu üç değişkenin birbiriyle ilişkili yapılar olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de Taşdemir ve Sakallı-Uğurlu (2010: 423) tarafından İslam Dini özelinde yürütülen çalışmada dindarlık ile korumacı-düşmanca cinsiyetçilik arasında pozitif korelasyonlar olduğu bulunmuştur. Benzer eğilimlere şimdiki çalışmada da rastlanmıştır: Katılımcıların dindarlık düzeyi arttıkça erkeğe yönelik çelişik duygularında (düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik) da artış olduğu gözlemlenmektedir. Dindarlığın aynı zamanda sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Genelde dinlerin bir yandan hiyerarşi azaltıcı eşitlik ve adalet değerleri ile oldukça ilişkili iken diğer yandan da dinsel gruplara mensubiyetin üstünlüğünü savunmaları, bu tablonun temel nedeni olarak görülebilir.

Jost ve Burgess (2000: 299) sosyoekonomik statünün düşmesiyle dış-grup yanlılığında artış gözlenip çelişik duyguların oluşmasına neden olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada da gelir seviyesi düştükçe erkeğe ilişkin çelişik duygular arttığı görülmektedir. Ataerkil toplumlarda evin kazancını sağlayan genelde erkeğin olması; kadının görevinin ev içerisindeki işlerin yürütücüsü olarak görülmesinin erkeğe yönelik çelişik duyguların da oluşmasına neden olduğu düşünülmektedir. Eğer kadının erkeğe olan ekonomik bağımlılığı arttıkça geçimini sağlayan erkeği koruma, destekleme eğilimlerinin de artması muhtemeldir. Sosyoekonomik statüsü düşük olan kadınların eşlerinden, ailedeki diğer erkek üyelerden şiddet görmesine rağmen onlardan ayrışamamalarının nedeninin çoğunlukla ekonomik temelli bağımlılığın olduğu düşünülmektedir.

Sosyal baskınlık kuramı yetişkinlerin ve yaşlıların çocuklar ve gençler üzerinde hakimiyet kurma eğiliminde olduklarını, dolayısıyla da sosyal baskınlık yöneliminin yaş ile beraber arttığını öne sürmektedir (Pratto ve ark., 2006: 273-274). Ancak bu çalışmada yaş arttıkça sosyal baskınlık yöneliminin düştüğü görülmektedir. Bu uyuşmazlığın nedeninin ise araştırmaya katılan örneklemin sınırlı bir yaş grubundan (18-33 arası) oluşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. On sekiz yaş grubundan olan kadınların aile yaşantısından ayrılarak üniversiteye daha yeni başlangıç yaptıkları için aile içindeki görece daha muhafazakar ideolojileri korudukları bir dönemde buldukları söylenebilir. Bununla birlikte, üniversite yaşamı içinde çeşitli etnik/politik/dini gruplarla tanışma olasılığı artmakta; dolayısıyla, gruplar arası temas aracılığıyla farklı gruplara ve yaşantılara ilişkin kalıpyargıların eritilmesi olasılığı artabilmektedir. Öğrenciler, değişik gruplarla birlikte yaşamaya yönelik hoşgörü geliştirebilir ve birlikte yaşamın getirdiği bir esnekliği kazanabilir. Sonuç olarak, bir grubun diğer gruptan üstünlüğünü kabul eden görüşlerin de azalmalar meydana gelerek sosyal baskınlık yöneliminde düşme gözlenebilir.

Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları bağlamında kolektif eylem yönelimini ve kolektif davranışı açıklamaya yönelik öne sürülen denencelere ek olarak, kültürün kadın örgütlenmesi üzerindeki etkisinin incelenmesi bu çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kültür insanların ve grupların birbirleriyle olan ilişkilerini etkileyebilme özelliğine sahiptir (Deaux ve Reis, 2000: 172). Bağımsız benlik yapısına sahip olan bireyler sosyal çevresiyle ayrışık ve bağımsız ilişkiler kurarken; karşılıklı bağımlı benlik örüntüsüne sahip olanlar ise benlik tanımlamalarını çevresindeki insanlarla birlikte oluşturmaktadırlar. Bu nedenle ikincisinde kişiler arası

mesafe daralarak bireyin benlik tanımına etkileşim halinde olduğu diğer insanların girdiği görülmektedir (Markus ve Kitayama, 2010: 423-424). Uleman ve arkadaşları (2000: 12-13) kültürler arası çalışmasında Türklerin kan bağı olan iç-grup üyelerine kendilerini daha yakın hissettiklerini saptamışlardır. Bu çalışmada da bir iç-grup örneği olarak aile üyelerinin dış-gruptan farklı ve daha olumlu değerlendirildiği bulunmuştur. Bu tür değerlendirme farklılıklarının kolektif eylem yönelimi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Örneğin; katılımcılar ‘koruyucu’ özelliğini aile içindeki erkekler için kullandıklarında aile-dışındaki erkeklere atfedilenden daha olumlu bir özellik olarak değerlendirmişlerdi. Ya da kolektif eylem yönelimi düşük olan kişilerin aile içindeki üyelerin (örn., anlayışlı, evin geçim kaynağı) aile dışındakilere göre (örn., geveze, inatçı) olumlu özelliklerle tanımlanması iç-gruplarına kimleri dahil ettikleri bilgisini de vermektedir. Düşük yönelime sahip olan kadınların iç-grup (aile) ve dış-grup (aile dışı) arasındaki ayrımın daha keskin olduğu düşünülmektedir.

Regresyon analizi sonuçları ilişkisel benliğin kadınların kolektif eylem yönelimini pozitif yönde, kolektif davranışı ise negatif yönde yordadığını göstermektedir. Bulgular, kolektif davranış sergileme sıklığının anlaşılmasında özerk-ilişkisel benliğin pozitif etkisinin olduğuna, ancak, ilişkiselliğin kolektif davranışın açıklanmasında herhangi bir etkisinin bulunmadığına işaret etmektedir. Bu çelişik sonuçlar kolektif eyleme yönelimi ile kolektif davranış sergilemenin birbiriyle ilişkili, ancak, tümüyle de örtüşen kavramlar olmadığını ortaya koymaktadır. Benlik yapıları ile kolektif eylem yönelimi ve kolektif davranış arasındaki çelişik bulguların nedeni şu şekilde açıklanabilir. Kendini sınıflandırma kuramı iç-grup üyelerinin bireyin düşünce ve davranışlarını etkileme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir (Turner ve Reynolds, 2012: 406). Bu çalışmaya katılan ilişkisel benlik yapısına sahip katılımcılar kadınların örgütlenmesini değerli ve önemli bulabilirler; ancak, kolektif davranış sergilemenin bireylerin başkalarının davranışlarını örnek almasını ve bireyler arası dayanışmayı gerektirmesine bağlı olabileceğinden, bu davranışı sergilemeyi iç-grup üyelerinden bağımsız olarak gerçekleştiremeyebilirler. Örneğin, kişi kadın sorunlarıyla ilgilenen bir partinin başa gelmesini dileyebilir; ancak, seçim zamanında aile ya da yakın ilişkide bulunan kişilerin etkisiyle farklı bir partiye oy verebilir. Bu nedenle ilişkiselliği daha yüksek olan kadınlar için çevredeki kişilerin etkisinden bağımsız bir davranış göstermek diğer benlik yapısındaki kişilere göre daha güç görünmektedir (Kağıtçıbaşı 2012b: 129). Öte yandan,

kolektif davranış sergilemek bir yandan özerkliği, bir yandan da kadın grubunun çıkarlarını korumak ve bu grubun statüsünü iyileştirmek için kolektiviteye değer vermeyi gerektirdiği için özerk-ilişkisel benlik yapısına sahip olanların kolektif davranışlar sergilemesinin daha olası bir durum olduğu düşünülmektedir.

Benlik tipleri bağlamında ANOVA sonuçları değerlendirildiğinde de benzer bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Yüksek ilişkisel benlik yapısına sahip olanların kolektif eylem yöneliminin daha fazla olduğu sonucu burada da karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın başlangıcında ters bir eğilim olması bekleniyordu. Ancak, hatırlanacak olursa *Kültür* başlığı altında '*Kolektivizm ve Sosyal Hareketler*' bölümünde kolektivizm ve sosyal hareketler arasındaki ilişkiyi kültür, grup ve birey düzeyinde nasıl incelendiği açıklanmıştı (Deaux ve Reis, 2000: 176-177). Kolektivist kültürlerde toplumsal hareketlere katılımın daha düşük olduğu, ancak, kolektivizm grup düzeyinde ele alındığında ait olunan grubun kolektivist değerlerini içselleştirme süreci tamamlandığında sosyal hareketlere katılımın mümkün olduğu belirtilmişti (Deaux ve Reid, 2000: 186-187). Kadın örgütlenmeleri kadın grubu ile özdeşleşmeyi ve kadın hareketinin değerlerini içselleştirmeyi gerektirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle, sonuçlarda da görüleceği üzere, grup düzeyinde kadın grubuyla özdeşleşmenin olduğu durumlarda yüksek düzeyde ilişkisel benliğe sahip olan kadınların kolektif eylem yönelimi de artmaktadır. Yine ANOVA sonuçları ilişkisel benlik düzeyi yüksek olanların aile içindeki kadınlara yönelik tanımlamaların daha olumlu olduğunu göstermektedir. Kolektivist bireyler yakın ilişkilerinde ilişkiselliğe daha fazla önem verdikleri ve iç-grup üyeleriyle (aile başta olmak üzere) daha fazla özdeşleşmektedirler. Bu nedenle benlik tanımlamalarını dış-gruptan ziyade iç-grup üyelerini dahil ederek düzenlemektedirler (Deaux ve Reid, 2000: 186-187). Aile içindeki kadınların iç-grup olarak hem kadın hem de aile grubuna dahil olduğu düşüncesinden hareket ederek kadın grubunu daha fazla içselleştirme sürecine girildiği fikrine varılmıştır.

Diğer önemli bir bulgunun yüksek düzeyde özerk-ilişkisel benlik yapısına sahip olan kişilerin kadın grubuyla daha fazla özdeşleştikleri olduğu düşünülmektedir. Özerk benlik yapısı güçlü olan kadınlar aile dışındaki erkekleri daha olumsuz algılıyor olmasına rağmen kadın grubuyla özdeşleşme boyutunda anlamlı bir farklılık göstermemişlerdir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde grup düzeyinde kolektivizm ile kadın grubuyla özdeşleşme arasında ilişki üzerinde dikkatle durulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın en önemli savlarından biri ise iç-gruba erkeklerin de dahil olduğu ve aile içindeki erkeklere olumlu özellikler atfedilmesinin kadınların kolektif eylem yönelimi üzerinde etkili olup olmadığını incelemektir. Sonuçlar kolektif eylem yönelimi düzeyinin hem aile içindeki hem de aile dışındaki erkeklerin algılanma biçimiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Kolektif eylem yönelimi yüksek olanların dış-gruptaki erkekleri daha olumsuz algılamaları yanı sıra aile içindeki kadın ve erkeklere yönelik tanımlamaların olumluğu arasındaki fark kolektif eylem yönelimi düşük olanlara kıyasla daha yüksek olarak bulunmuştur. Özellikle kolektif eylem yönelimi düşük olanların aile dışındaki kadın ve erkekleri algılamasında bir farklılaşmaya rastlanmazken; kolektif eylem yönelimi yüksek olanların aile dışındaki kadınları aile dışındaki erkeklere göre daha olumlu özelliklerle algılıyor olmaları iç-grup/dış-grup değerlendirme farklılıkları açısından önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bir takım kısıtlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, birçok araştırmaya benzer biçimde, bu çalışmanın örneklemin de dar bir yaş aralığından kadınlardan toplanmış olmasıdır. Çeşitli yaş gruplarındaki kadınların araştırmaya dahil edilmesinin özellikle kültür kavramıyla bağlantılı benlik ve aile değişkenlerinin ürettiği sonuçlarda bir farklılaşma olacağı beklenilebilir. Üniversitede öğrenim gören kadınların özellikle ilişkisel benlik tipiyle bağlantılı olarak sergiledikleri profilin dış dünyaya genellenmesinin önemli güçlükler içerdiği söylenebilir. Öte yandan, orta yaş ve üzeri kadınların bu çalışmaya dahil olmasıyla eğitim düzeyi, anket tekniğine aşına olmama gibi etkenlerin araya girmesiyle kültürlerarası çalışmalarla da güvenilirlik ve geçerliliği saptanmış bu ölçeklerle çalışılmasının ek güçlükler yaratabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak dar yaş grubuyla çalışmanın yaratacağı sorun önceden tahmin edilerek bu çalışma farklı üniversitelerin çeşitli bölümlerinde halen okumakta olan kadın öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece katılımcıların hem sosyo-ekonomik düzeyi çeşitlendirilmiş hem de üniversitelerin kendine has kültürü ve değerlerinin öğrenciler tarafından içselleştirilebileceği ihtimali göz önünde bulundurularak elde edilen sonuçların Türkiye'deki genç kadınlara genellenmesi kolaylaşmıştır.

İkinci kısıtlılık ise bu çalışmanın temel savı olan Aile Değişimi Kuramı'yla ilişkilidir. Bu kuramda benlik tipleri, bir dizi toplumsal ve ekonomik parametreye bağlı olarak şekillenen bireysel özellikler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Öte yandan, ilk kısıtlılığın açıklanması sırasında belirtildiği üzere, üniversiteye girme motivasyonu hayli

yüksek olan genç kadınların benlik yapılarının kuramda tanımlanan örüntülerden ciddi ölçüde uzaklaşabileceği söylenebilir. Bu nedenle, kültür ve kolektif eylem değişkenleri arasındaki bağlantının incelenmesi sürecinde doğrudan benlik tipleri yerine Kağıtçıbaşı ve arkadaşlarının (2006) aile bağlamında geliştirmiş oldukları *Aile İçinde Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri*'nin kullanılması daha uygun olabilir. Bu ölçekler benlik oluşumunda aile dinamiklerinin etkisinin gelişimsel dönemi göz önüne alınarak anlaşılmasını sağlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012b: 210). Böylece, genç kadınların davranışlarını, düşüncelerini ve kararlarını etkileyen aile dinamikleri daha iyi incelenebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın farklı literatürleri bir araya getirerek sentez oluşturması açısından bundan sonraki çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir. Özellikle kolektivist değerlere sahip olan Türkiye gibi ülkelerin kadın örgütlenmelerine katılımının altında yatan süreçleri incelenirken 'ilişkisel' boyutunun önemli yere sahip olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın Türkiye içerisinde yapılacak olan akademik çalışmalara katkı sunmanın yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için sahada önemli uğraşlar veren kadın örgütleri için de yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen önemli bir bulgu ilişkisel ile kolektif eylem yönelimi arasındaki pozitif korelasyonun bulunması ile ilişkilidir. Kadınların sadece aile içindeki değil aile dışındaki kadınlarla da olan ilişkiseliliğinin arttırılması ve kendileri ile diğer kadınlar arasındaki ortaklıklar/benzerlikler üzerine odaklanmalarının sağlanması sonucunda kadın örgütlenmelerine katılımın artacağı düşünülmektedir. Ayrıca, kadınların erkek şiddetine karşı gelmelerindeki en büyük engellerden birisinin de korumacı cinsiyetçilik olduğu yargısı, bu çalışma ile bir kez daha desteklenmiştir. Virginia Woolf'un (1981: 40) da dediği gibi cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması kadınların kendilerini korunmaya muhtaç bir varlık olarak görmeyi sonlandırması ile mümkün olacaktır. Bu önemli tespitin tüm kadınlarca dikkate alınıp toplumsal cinsiyet eşitliğini kendi içlerinde başlatmaları gerektiğinin önemli olduğu düşünülmektedir.

EKLER

EK.1 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

BİLGİ FORMU

- 1) Cinsiyetiniz: _____
- 2) Yaşınız: _____
- 3) Şu an okumakta olduğunuz üniversite: _____
- 4) Bölümünüz: _____
- 5) Kaçınıcı sınıftasınız? _____
- 6) Yetişme çağınızda (7-19 yaşları arasında) en uzun süre bulunduğunuz yerleşim biriminizi işaretleyiniz:
( ) Bucak ( ) İlçe ( ) İl ( )
- 7) Anne ve babanızın eğitim durumu nedir/ ne idi? (Örneğin ilkokul mezunu ya da ortaokul terk gibi):
Annelerin eğitim durumu:.....
Babanızın eğitim durumu:.....
- 8) Ailenizin aylık geliri ortalama olarak ne kadardır? (Lütfen tüm fertlerin katkılarını göz önünde bulundurarak TL üzerinden belirtiniz): .....
- 9) Ailenin kimlerden oluşabileceği fikri kişiden kişiye değişebilir. Size göre aile kimlerden oluşmalıdır?
.....
.....
.....
.....
.....
- 10) Ailenizin yaşadığı hanede şu an kaç kişi yaşamaktadır? (Öğrenci iseniz lütfen ailenizi göz önünde bulundurarak cevaplayınız). .....

11) Aile üyeleri arasındaki **KADINLARIN** üç özelliğini yazınız.

1. ÖZELLİK	.....	
2. ÖZELLİK	.....	
3. ÖZELLİK	.....	

12) Aile üyeleri arasındaki ERKEKLERİN üç özelliğini yazınız.

1. ÖZELLİK	.....	
2. ÖZELLİK	.....	
3. ÖZELLİK	.....	

13) AİLENİZ DIŞINDAKİ KADINLARIN üç özelliğini yazınız.

1. ÖZELLİK	.....	
2. ÖZELLİK	.....	
3. ÖZELLİK	.....	

14) AİLENİZ DIŞINDAKİ ERKEKLERİN üç özelliğini yazınız.

1. ÖZELLİK	.....	
2. ÖZELLİK	.....	
3. ÖZELLİK	.....	

15) Şimdi **11. maddeye dönerek**, yazdığınız her özelliğin sizin için ne kadar değer taşıdığını aşağıda verilen ölçeği kullanarak işaretleyiniz. **Aynı işlemi 12, 13 ve 14. maddeler için de tekrarlayınız. İşaretlemeyi lütfen 11,12,13 ve 14. maddelerin sağ tarafında yer alan boşluğu kullanarak yapınız.**

Çok Olumsuz	Olumsuz	Ne Olumlu Ne Olumsuz	Olumlu	Çok Olumlu
-2	-1	0	+1	+2

Aile üyeleri **ARASINDAN** düşüncelerinizi, kararlarınızı ve/veya davranışlarınızı etkileyen üç kişiyi **etki düzeyine göre** sıralayınız (Örn; annem, babam, ablam, erkek kardeşim, kız kardeşim, teyzem, amcam vb.):

1. SIRA	.....
2. SIRA	.....
3. SIRA	.....

Aile üyeleri **DIŞINDA** düşüncelerinizi, kararlarınızı ve/veya davranışlarınızı etkileyen üç kişiyi **etki düzeyine göre** sıralayınız:

1. SIRA	.....
2. SIRA	.....
3. SIRA	.....

18) Kendinizi ne kadar dindar olarak görüyorsunuz? (Lütfen aşağıda verilen ölçekte size uygun seçeneği işaretleyiniz):

Hiç Dindar Değilim	Pek Dindar Değilim	Dindar Sayılıyım	Oldukça Dindar Sayılıyım	Çok Dindarım
1	2	3	4	5

19) Şimdiye kadar kadın sorunlarını ele alan bir derse/seminere/panele/kongreye katıldınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

20) Kadın hakları için mücadele eden herhangi bir sivil toplum kuruluşuna ya da öğrenci topluluğuna üye misiniz?(Örneğin, Mor Çatı, Uçan Süpürge, KADER vb.)

( ) Evet ( ) Hayır

20a) Cevabınız *Hayır* ise kadın hakları için mücadele eden kuruluşlara/topluluklara katılmama nedeninizi kısaca belirtiniz:

.....
.....
.....

20b) Cevabınız *Evet* ise hangi kuruluş/topluluk?

.....

20c) Cevabınız *Evet* ise ortalama ne kadar süredir üyesiniz?

.....

20d) Cevabınız *Evet* ise kadın hakları için mücadele eden kuruluşlara/topluluklara katılma nedeninizi kısaca belirtiniz.

.....
.....
.....

20e) Cevabınız *Evet* ise kuruluşa/topluluğa nasıl katkı sağlıyorsunuz? (Örn; imza kampanyaları düzenleme, kampanyalara imza atma, toplantılara katılma, bağış yapma, organizasyonlarda görev alma, yürüyüşlere katılma vb).

.....
.....

KOLEKTİF DAVRANIŞ LİSTESİ

Aşağıda bazı davranışları içeren bir liste yer almaktadır. Lütfen bu davranışları ne sıklıkla sergilediğinizi, her davranışın yanında yer alan sayılardan size uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Kadın hakları için yürüyüşlere katılmak	1	2	3	4	5
Kadın derneklerine/topluluklarına katılmak	1	2	3	4	5
Kadınların işlettiği mağazalardan alışveriş yapmak	1	2	3	4	5
Kadınlara maddi yardım sağlamak	1	2	3	4	5
Kadın sorunları ile ilgilenen siyasal partiye oy vermek	1	2	3	4	5
Kadın örgütlerine bağış yapmak	1	2	3	4	5
Kadın konulu film izlemek	1	2	3	4	5
Kadın konulu kitap okumak	1	2	3	4	5
Topluluk içerisinde kadınlarla ilgili bir konuda konuşmak	1	2	3	4	5
Kadınlarla ilgili broşür dağıtmak/afiş asmak	1	2	3	4	5

GRUPLA ÖZDEŞLEŞME ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki soruları yanıtlarken lütfen kendinizi **KADIN** grubunun bir üyesi olarak düşününüz. Her maddeyle ilgili görüşünüzü o maddenin yanında yer alan sayılardan size uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

- 1) Düşünceme tamamen uygun
- 2) Düşünceme uygun
- 3) Ne uygun ne uygun değil
- 4) Düşünceme uygun değil
- 5) Düşünceme tamamen karşı

	Düşünceme tamamen Karşı	Düşünceme uygun değil	Ne uygun ne de uygun değil	Düşünceme uygun	Düşünceme tamamen uygun
Grubum benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
Grubumla özdeşleşirim.	1	2	3	4	5
Kendimi grubuma yakın hissederim.	1	2	3	4	5
Grubuma sahip olduğum için mutluyum.	1	2	3	4	5
Kendimi grubumun bir üyesi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
Grubum benimle aynı ilgilere sahip.	1	2	3	4	5
Yaşam değerlerim grubumun değerleri ile aynı doğrultudadır.	1	2	3	4	5
Kendimi grubuma benzer görüyorum.	1	2	3	4	5
Grubumla aynı sorunları paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
Grubum beni olduğum gibi kabul eder.	1	2	3	4	5

TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Çok Katılıyorum
Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir.	1	2	3	4	5	6
Ailelerdeki iş bölümü genellikle olması gerektiği gibidir.	1	2	3	4	5	6
Geleneksel kadın-erkek rollerinin tümüyle yeniden yapılandırılması gerekir.	1	2	3	4	5	6
Türkiye, dünyada kadınların yaşayabileceği en iyi ülkelerdendir.	1	2	3	4	5	6
Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
Kadın veya erkek herkes adil fırsatlara, zenginliğe ve mutluluğa sahiptir.	1	2	3	4	5	6
Toplumdaki cinsiyetçilik her yıl daha da kötüye gidiyor.	1	2	3	4	5	6
Toplum, kadın ve erkeklerin hak ettiklerini genellikle elde ettikleri şekilde düzenlenmiştir.	1	2	3	4	5	6

ERKEĞE İLİŞKİN ÇELİŞİK DUYGULAR ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı, hemen altta verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı ifadenin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	2	3	4	5	6

___ 1. Çiftlerden ikisi de çalışıyor olsa bile, kadın evde erkeğine bakma konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmelidir.

___ 2. Bir erkek cinsel açıdan çekici bulduğu kadını yatağa atmak için ne gerekiyorsa yapmak konusunda tipik olarak hiç bir ahlaki değere sahip değildir.

___ 3. Erkekler kadınlara “yardım ediyor” gibi gözükürken, çoğunlukla kendilerinin kadınlardan daha iyi olduklarını kanıtlamaya çalışırlar.

___ 4. Her kadının kendisini el üstünde tutacak bir erkeğe ihtiyacı vardır.

___ 5. Eğer kendilerine yol gösterecek kadınlar olmasaydı erkekler dünyada kaybolurlardı.

___ 6. Eğer kadının bir erkekle uzun süreli, bağlılık içeren bir ilişkisi yoksa bu hayatta gerçek anlamda kendini tamamlamış sayılmaz.

___ 7. Erkekler hasta olduklarında bebekler gibi davranırlar.

___ 8. Erkekler toplumda kadınlardan daha fazla kontrole sahip olmak için her zaman çabalarlar.

___ 9. Erkekler temelde kadınlara maddi güvence sağlamak açısından yararlıdırlar.

___ 10. Kadın haklarına duyarlı olduğunu iddia eden erkekler bile aslında ev işlerinin ve çocuk bakımının çoğunu kadının üstlendiği geleneksel bir ilişki isterler.

___ 11. Her kadının hayran olduğu bir erkeği olmalıdır.

-----12. Erkekler başkalarını korumak için kendilerini tehlikeye atmaya daha gönüllüdürler.

___ 13. Erkekler kadınlarla konuşurken genellikle baskın olmaya çalışırlar.

___ 14. Çoğu erkek kadınlar için eşitliği sözde savunur ama bir kadını kendilerine eşit olarak görmeyi kaldıramazlar.

___ 15. Kadınlar erkeksiz eksiktirler.

___ 16. Özüne bakıldığında, çoğu erkek gerçekten çocuk gibidir.

___ 17. Erkekler kadınlara oranla risk almaya daha gönüllüdürler.

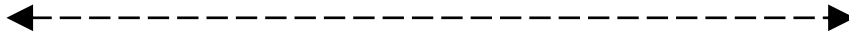
___ 18. Çoğu erkek, kadınlar üzerinde güç sahibi oldukları bir pozisyonda buldukları anda, üstü kapalı yolla bile olsa kadınları cinsel açıdan taciz ederler.

___ 19. Kadınlar evde erkeklerine bakmalıdırlar çünkü eğer erkekler kendi kendilerine bakmak zorunda kalırlarsa bunu beceremezler.

SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda sizin de katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi her cümlemin yanında verilen 0'dan 6'ya kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek gösteriniz. Lütfen hiçbirini atlamadan, tüm ifadeler üzerinde görüşünüzü belirtiniz. Görüşünüzü, her ifadenin karşısında yer alan şu ölçeğin iki ucu arasında sizce uygun olan bir rakamı işaretleyerek belirtiniz (Lütfen yanıtlarınızı tüm rakamları mümkün olduğunca kullanarak iyice ayrıştırınız; hep aynı rakamları kullanarak yanıt vermekten kaçınınız).

ÇOK YANLIŞ	0	1	2	3	4	5	6	ÇOK DOĞRU
-------------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------

	0	1	2	3	4	5	6
Kim ne derse desin, bazı gruplar diğerlerinden daha değersizdir.	0	1	2	3	4	5	6
İstediğinizi elde etmek için bazen diğer gruplara karşı zor kullanmak gereklidir.	0	1	2	3	4	5	6
Bazı grupların hayatta diğerlerine göre daha fazla şansa sahip olmaları gayet doğaldır.	0	1	2	3	4	5	6
Hayatta ilerleyebilmek için bazen diğer grupları çiğneyip geçmek gereklidir.	0	1	2	3	4	5	6
Eğer belli gruplar konumlarına razı olsalardı, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
Belirli grupların en üstte, diğer grupların ise en altta olması belki iyi bir şeydir.	0	1	2	3	4	5	6
Aşağı düzeydeki gruplar konumlarına razı olmalıdırlar.	0	1	2	3	4	5	6
Bazen diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar.	0	1	2	3	4	5	6
Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	0	1	2	3	4	5	6
Tüm gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.	0	1	2	3	4	5	6
Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	0	1	2	3	4	5	6
Sosyal eşitlik arttırılmalıdır.	0	1	2	3	4	5	6
Eğer insanlara eşitlik gözeterek davransaydık, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
Gelirleri olabildiğince eşit hale getirmek için çaba göstermeliyiz.	0	1	2	3	4	5	6
Toplumda hiçbir grup baskın konumda olmamalıdır.	0	1	2	3	4	5	6

ÖZERK, İLİŞKİSEL VE ÖZERK-İLİŞKİSEL BENLİK ÖLÇEKLERİ

Lütfen her bir ifade ile ne derece hemfikir olup olmadığınızı verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı ifadenin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kendimi çok yakın hissettiğim insanların desteğine ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5
Kararlarımda yakınlarımın etkisi çok azdır.	1	2	3	4	5
Hem yakın ilişkileri olmak, hem de özerk olmak önemlidir.	1	2	3	4	5
Çok yakın hissettiğim bir kişinin hayatıma karışmasından hoşlanmam.	1	2	3	4	5
Yakınlarımla olan ilişkimde mesafeli olmak isterim.	1	2	3	4	5
Planlar yaparken yakınların önerileri dikkate alınsa bile, son karar kişiye ait olmalıdır.	1	2	3	4	5
Kendimi yakınlarımdan bağımsız hissederim.	1	2	3	4	5
Hayatımı kendimi çok yakın hissettiğim kişilerin düşüncelerine göre yönlendiririm.	1	2	3	4	5
Çok yakın ilişkiler içindeki kişi kendi kararlarını veremez.	1	2	3	4	5
Genelde kendimle ilgili şeyleri kendime saklarım.	1	2	3	4	5
İnsan çok yakınlarının fikirlerine karşı çıkabilmelidir.	1	2	3	4	5
Benimle ilgili bir konuda çok yakın hissettiğim kişilerin fikirleri beni etkiler.	1	2	3	4	5
Yakınlarının düşüncelerine önem vermek, kendi düşüncelerini gözardı etmek anlamına gelir.	1	2	3	4	5
Kişiliğimin oluşmasında yakınlarımla etkisi büyüktür.	1	2	3	4	5
Bir kişiye çok yakın olmak, özgür olmayı engeller.	1	2	3	4	5
Kararlarımı alırken yakınlarıma danışırım.	1	2	3	4	5
Kendimi çok yakın hissettiğim kimseler sık sık aklıma gelir.	1	2	3	4	5

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bir kimse kendini hem yakınlarına bağlı hem de özgür hissedebilir.	1	2	3	4	5
Benimle ilgili bir konuda çok yakın hissettiğim kişilerin aldığı kararlar benim için geçerlidir.	1	2	3	4	5
Yakınlarımla hakkımda ne düşündüğü benim için önemli değildir.	1	2	3	4	5
Özerk olabilmek için yakın ilişki kurmamak gerekir.	1	2	3	4	5
Yakınlarım hayatımda en ön sıradadır.	1	2	3	4	5
Genellikle kendime çok yakın hissettiğim kişilerin isteklerine uymaya çalışırım.	1	2	3	4	5
Yakınlarımla aramdaki bağ kendimi huzur ve güven içinde hissetmemi sağlıyor.	1	2	3	4	5
Özel hayatımı çok yakınım olan birisiyle bile paylaşmam.	1	2	3	4	5
Bir kimse hem yakınlarına bağlı olabilir, hem de fikirleri ayrı olduğunda fikrine saygı duyulmasını isteyebilir.	1	2	3	4	5
Kararlarımı yakınlarımla isteklerine göre kolayca değiştirebilirim.	1	2	3	4	5

KOLEKTİF EYLEME YÖNELİM ÖLÇEĞİ

Lütfen her bir ifade ile ne derece hemfikir olup olmadığınızı verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı ifadenin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Türkiye’de bir kadın olarak ilerlemek için diğer kadınlarla bir araya gelerek mücadele etmek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
Kadınlar örgütlenerek ve birlikte çalışarak daha iyi sosyal statüye gelebilirler.	1	2	3	4	5
Politik alanda kadın grubunu güçlü şekilde temsil edecek kadınlar olmalıdır.	1	2	3	4	5
Diğer kadınlara yardım etmek için önemli bir konumda olmak isterdim.	1	2	3	4	5
Kadınların ekonomik durumlarını düzeltmek için kadınlarla bir araya gelip çalışmaları önemlidir.	1	2	3	4	5
Kadınlar tarafından yürütülen kurumları desteklemek önemlidir.	1	2	3	4	5
Diğer kadınlara iş bulmaları için yardım etmek isterim.	1	2	3	4	5
Türkiye’de kadınların sosyal statülerini yükseltme amaçlı düzenlenen barış yanlısı gösterilere katılmak isterim.	1	2	3	4	5
Kişisel zamanımın bir kısmını kadınlara yardım etmek için harcamak isterim.	1	2	3	4	5
Kadınlar için etkinlikler düzenlemek isterim.	1	2	3	4	5
Kadın sorunları ile ilgilendiğini bildiğim siyasal partilere oy vermek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
Türkiye’de kadın sorunları ile ilgilenen kuruluşlara bağış yapmak isterim.	1	2	3	4	5
Kadın hakları için mücadele etmenin temel amaçlarından biri olduğu politik partilerle çalışmak isterim.	1	2	3	4	5
Kadınlara ait olduğunu bildiğim mağazalardan alışveriş yapmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
Türkiye’de kadınların durumunu iyileştirmek için hükümet ile lobi yapmak isterim.	1	2	3	4	5

Çalışmaya katıldığınız için teşekkürlerimizi sunarız. Eklemek istediğiniz görüşünüz varsa lütfen belirtiniz.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

KAYNAKÇA

- AKŞİT Elif Ekin (2010), “Kadınların mekânsal davranışlarının siyasi niteliği”, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar* içinde, ed. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yüksek, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, ss. 179-194.
- BATALHA Luisa, REYNOLDS Katherine J., ve NEWBIGIN Carolyn A. (2011), “ All else being equal: Are men always higher in social dominance orientation than women?”, *European Journal of Social Psychology*, 41, ss. 796-806.
- BECKER, Julia C ve WRIGHT Stephen C (2011), “Yet another dark side of chivalry: Benevolent sexism undermines and hostile sexism motivates collective action for social change”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 28, ss. 1-17.
- BERKTAY Fatmagül (2010), “Felsefenin kadına bakışı”, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar* içinde, ed. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yüksek, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, ss. 23-33.
- BİLGİN Nuri (1995), *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- BREWER Marilynn B ve GARDNER Wendi (1996), “ Who is this ‘we’? Levels of collective identity and self representations”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1), ss. 83-93.
- BRYSON Valerie (1992), *Feminist Political Psychology: An Introduction*. Hampshire ve Londra: MacMillan.
- BURN Shawn M., ABOUD, R., ve MOYLES Carey (2000), “ The relationship between gender social identity and support for feminism”, *Sex Roles*, 42 (11/12), ss. 1081-1089.
- CARICATI Luca (2007), “ The relationship between social dominance orientation and gender: The mediating role of social values”, *Sex Roles*, 57, ss. 159-171.
- CARROLL Susan J (1989), “Gender politics and the socializing impact of the women’s movement”, *Political Learning in Adulthood: A Sourcebook of Theory and*

- Research* içinde, ed. Roberta S. Sigel, The University of Chicago Press: USA, ss. 306-339.
- COLE Elizabeth R ve STEWART Abigail J (1996), “Meanings of political participation among black and white women: Political identity and social responsibility”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 21 (1), ss. 130-140.
- COOPER Catherine R ve DENNER Jill (1998), “ Theories linking culture and psychology: Universal and community-specific processes”, *Annual Review of Psychology*, 49, ss. 559-584.
- DAMBRUN Michael, DUARTE Sandra ve GUIMOND Serge (2004), “ Why are men more likely to support group based dominance than women? The mediating role of gender identification”, *British Journal of Social Psychology*, 43, ss. 287-297.
- DEAUX Kay- REID Anne (2000), “Contemplating collectivism”, *Self, Identity and Social Movements* içinde, ed. S.Stryker, T.J.Owens ve R.W.White, London: University of Minnesota Press.
- DEMİRTAŞ H. Andaç (2003), “Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar”, *İletişim Araştırmaları*, 1(1), ss.123-144.
- DUNCAN Lauren E (1999), “ Motivation for collective action: Group consciousness as mediator of personality, life experiences and women’s rights activism”, *Political Psychology*, 20(3), ss. 611-635.
- EAGLY Alice H, EATON Asia, ROSE Suzanna M, RIGER Stephanie ve McHugh Maureen C (2012), “Feminism and psychology: Analysis of a half-century of research on women and gender”, *Amerikan Psychologist*, 67(3), ss. 211-230.
- ERCAN Nilüfer. (2009), “The Predictors of Attitudes Toward Physical Wife Abuse: Ambivalent Sexism, System Justification and Religious Orientation”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- FOELS Rob - PAPPAS Christopher J (2004), “Learning and unlearning the myths we are taught: Gender and social dominance orientation”, *Sex Roles*, 50(11/12), ss. 743-757.
- GAINES Stanley O Jr, MARELICH William D, BLEDSOE Katrina L, STEERS Neil W, HENDERSON Michael C, GRANROSE Cherlyn S, BARAJAS Lisa, HICKS

- Diana, LYDE Michael, TAKAHASHI Yumi, YUM Nancy, RIOS Diana I, GARCIA Ben F, FARRIS Karlyn R ve PAGE Mary S (1997), “ Links between race/ethnicity and cultural values as mediated by racial/ethnic identity and moderated by gender”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (6), ss. 1460-1476.
- GARDNER Wendi L., GABRIEL Shira ve LEE Angela Y (1999), “ ‘I’ value freedom, but ‘we’ value relationships: Self-construal priming mirrors cultural differences in judgement”, *Psychological Science*, 10 (4), ss. 321-326.
- GARZA Raymond T ve BORCHERT Jill E (1990), “Maintaining social identity in a mixed-gender setting: Minority/majority status and cooperative/competitive feedback”, *Sex Roles*, 22 (11/12), ss. 679-691.
- GECAS Viktor (2012), “ Value identities, self-motives and social movements”, *Self, Identity and Social Movements* içinde, ed. Sheldon Stryker, Timothy J.Owens ve Robert W. White, University of Minnesota Press: London, ss. 93-109.
- GERVAIS Sarah J, HILLARD Amy L ve VESCIO Theresa K (2010), “Confronting sexism: The role of relationship orientation and gender”, *Sex Roles*, 63, ss. 463-474.
- GIDDENS Anthony (2000), *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GLICK Peter, FISKE Susan T, MLADINIC Antonio, SAIZ Jose L, ABRAMS Dominic, MASSER Barbara, ADETOUN Bolanle, OSAGIE Johnstone E, AKANDE Adebowale, ALAO Amos, BRUNNER Annetje, WILLEMSSEN Tineke M, CHIPETA Kettie, DARDENNE Benoit, DIJKSTERHUIS Ap, WIGBOLDUS Daniel, ECKES Thomas, SIX-MATERNA Iris, EXPOSITO Francisca, MOYA Miguel, FODDY Margaret, KIM Hyun-Jeong, LAMEIRAS Maria, SOTELO Maria J, MUCCHI-FAINA Angelica, ROMANI Myrna, SAKALLI Nuray, UDEGBE Bola, YAMAMOTO Mariko, UI Miyoko, FERRAIRA Maria C ve LOPEZ LOPEZ Wilson (2000), “Beyond prejudice as simple antipathy: Hostile and benevolent sexism across cultures”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 79 (5), ss. 763-775.

- GLICK Peter ve FISKE Susan T (1996), “ The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), ss. 491-512.
- GLICK Peter ve FISKE Susan T (1999), “The Ambivalence Toward Men Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Beliefs About Men”, *Psychology of Women Quarterly*, 23(3), ss. 519-536.
- GLICK Peter ve FISKE Susan T (2001), “An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality”, *American Psychologist*, 50(2), ss. 109-118.
- HALABI Samer, DOVIDIO John F.,ve NADLER Arie (2008), “When and how do high status group members offer help: Effects of social dominance orientation and status threat”, *Political Psychology*, 29 (6), ss. 841- 858.
- HARB Charles ve SMITH Peter B (2008), “Self construals across cultures: Beyond independence-interdependence”, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39 (2), ss. 178-197.
- HEAVEN Patrick C.L. (1999), “Attitudes toward women’s rights: Relationships with social dominance orientation and political group identities”, *Sex Roles*, 41(7/8), ss. 605-614.
- HOGG Michael A ve ABRAMS Dominic (1998), *Social identifications: A social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*, London: Routledge.
- HOGG Michael A ve VAUGHAN Graham M (2006), *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- HORTAÇSU Nuran (2007), *Ben Biz Siz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, Ankara: Imge Kitapevi.
- HORTAÇSUNuran. (2000), “ Intergroup Relations in a Changing Political Context: The Case of Veiled and Unveiled University Students in Turkey”, *European Journal of Social Psychology*, 30 (5), ss. 733-744.
- JOHNSTON Hank, LARANA Enrique ve GUSFIELD Joseph R (1994), “Identities, grievances and new social movements”, *New Social Movements: From Ideology to*

- Identity* içinde, ed. H. Johnston, E. Larana ve J.Gusfield, Philadelphia: Temple University Press.
- JOST John T ve BANAJI Mahzarin R (1994), “ The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness”, *British Journal of Social Psychology*, 33 (1), ss. 1-27.
- JOST John T, BANAJI Mahzarin R ve NOSEK Brian A (2004), “ A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo”, *Political Psychology*, 25 (6), ss. 881-919.
- JOST John T ve BURGESS Diana (2000), “Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), ss. 293-305.
- JOST John T.- KAY Aaron C (2005), “Exposure to Benevolent Sexism and Complementary Gender Stereotypes: Consequences for Specific and Diffuse Forms of System Justification”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (3), ss. 498-509.
- JOST John T, PELHAM Brett W, SHELDON Oliver ve SULLIVAN Bilian (2003), “Social inequality and the reduction of ideological dissonance on the behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged”, *European Journal of Social Psychology*, 33 (1), 13-26.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (1996), “Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (37), ss. 36-43.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2005), “Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family”, *Journal of Cross Cultural Psychology*, 36 (4), ss. 403-421.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2010), *Benlik Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*, Birinci Basım, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2012a), “Sociocultural change and integrative syntheses in human development: Autonomous-related self and social-cognitive competence”, *Child Development Perspectives*, 6 (1), ss. 5-11.

- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2012b), *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*, İkinci Basım, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem (2013), “ Adolescent autonomy-relatedness and the family in cultural context: What is optimal?”, *Journal of Research on Adolescence*, 23 (2), ss. 223-235.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, BAYDAR Nazlı ve CEMALCILAR Zeynep (2010), “ Assessment, Analysis, and Cross-Cultural Validation of Autonomous and Related Self Construals”, Koç Üniversitesi: İstanbul, ss. 1-51.
- KARAÇANTA Hatice (2002), “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Başka Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- KAY Aaron C ve JOST John T (2003), “Complementary Justice: Effects of ‘Poor but Happy’ and ‘Poor but Honest’ Stereotype Exemplars on System Justification and Implicit Activation of the Justice Motive”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 85 (5), ss. 823-837.
- KASHIMA Yoshihisa, YAMAGUCHI Susumu, KIM Uichol, CHOI Sang-Chin, GELFAND Michele J ve YUKI Masaki (1995), “Culture, gender and self: A perspective from individualism- collectivism research”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (5), ss. 925-937.
- KASHIMA Emiko S, HARDIE Elizabeth A, WAKIMOTO Ryutaro ve KASHIMA Yoshihisa (2011), “Culture and gender specific implications of relational and collective contexts on spontaneous self descriptions”, *Journal of Cross Cultural Psychology*, 42 (5), ss. 740-758.
- KELLY Caroline ve BREINLINGER Sara (1995), “Identity and Injustice: Exploring Women’s Participation in Collective Action”, *Journal of Community ve Applied Social Psychology*, 5 (1), ss 41-57.
- KIRSHLER Erich, PALMONARI Augusto ve POMBENI Maria L (1994), “Social Categorization Processes as Dependent on Status Differences Between Groups: A Step Into Adolescents’ Peer-Groups”, *European Journal of Social Psychology*, 24 (5), ss. 541-563.

- KLANDERMANS Bert (2002), "How group identification helps to overcome the dilemma of collective action", *American Behavioral Scientist*, 45 (5), ss. 887-900.
- KLANDERMANS Bert ve de WEERD Marga (2000), "Group identification and political protest", *Self, identity and social movements* içinde, ed. S.Stryker, T.J.Owens ve R.W.White, Minneapolis: University of Minnesota Press, ss. 68-92.
- KURMAN Jenny (2001), "Self enhancement: Is it restricted to individualistic cultures?", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 (12), ss. 1705-1716.
- LALONDE Richard N ve CAMERON James E (1993), "An Intergroup Perspective on Immigrant Acculturation with a focus on Collective Strategies", *International Journal of Psychology*, 28 (1), ss. 57-74.
- LAU Richard R (1989), " Individual and contextual influences on group identification", *Social Psychology Quarterly*, 52(3), ss. 220-231.
- LEACH Colin W, BRANSCOMBE Nyla R, SPEARS Russell ve DOOSJE Bertjan (2003), "Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group", *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, ss. 932-943.
- LI Han Z (2002), "Culture, gender and self-close-other(s) connectedness in Canadian and Chinese samples", *European Journal of Social Psychology*, 32, ss. 93-104.
- LISS Miriam, CRAWFORD Mary ve POPP Danielle (2004), "Predictors and correlates of collective action", *Sex Roles*, 50 (11/12), ss. 771-779.
- LISS Miriam, O'CONNOR Christy, MOROSKY Elena ve CRAWFORD Mary (2001), "What makes a feminist? Predictors and correlates of feminist social identity in college women", *Psychology of Women Quarterly*, 25, ss. 124-133.
- MARKUS Hazel R ve KITAYAMA Shinobu (1991), " Culture and the self: Implications for cognition, emotion and motivation", *Psychological Review*, 98 (2), ss. 224-253.
- MARKUS Hazel R ve KITAYAMA Shinobu (2010), " Culture and selves: A cycle of mutual constitution", *Perspectives on Psychological Science*, 5 (4), ss. 420-430.
- MAYER Boris, TROMMSDORFF Gisela, KAĞITÇIBAŞI Çiğdem ve MISHRA Ramesh C (2012), "Family models of independence/interdependence and their

- intergenerational similarity in Germany, Turkey and India”, *Family Science*, 3(1), ss. 64-74.
- McCABE Janice (2005), “What’s in a label? The relationship between feminist self identification and ‘feminist’ attitudes among U.S. women and men”, *Gender and Society*, 19(4), ss. 480-505.
- MELUCCI Alberto (1996), *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*, Cambridge: Cambridge University Press.
- MOSCOVITCH David A, HOFMANN Stefan G ve LITZ Brett T (2005), “ The impact of self construals on social anxiety: A gender specific interaction”, *Personality and Individual Differences*, 38, ss. 659-672.
- OYSERMAN Daphna, COON Heather M ve KEMMELMEIER Markus (2002), “Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses”, *Psychological Bulletin*, 128 (1), ss. 3-72.
- ÖZLER, Hayrettin (2007), “The logic of collective action”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, ss. 243-266.
- PATEMAN Carole (1988), *The Sexual Contract*, Cambridge: Polity.
- PRATTO Felicia, SIDANIUS Jim, STALLWORTH Lisa M ve MALLE Bertram F (1994), “Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (4), ss. 741-763.
- PRATTO Felicia, SIDANIUS Jim ve LEVIN Shana (2006), “Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward”, *European Review of Social Psychology*, 17, ss. 271-320.
- RANDEL Amy E ve WU Anne (2011), “ Need for power, collective identity and political skill: An investigation in Taiwan”, *The Journal of Social Psychology*, 151 (4), ss. 395-398.
- RHEE Eun, ULEMAN James S ve LEE Hoon Koo (1996), “ Variations in collectivism and individualism by ingroup and culture: Confirmatory factor analyses”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 71 (5), ss. 1037-1054.

- SACHDEV Itesh ve BOURGIS Richard Y (1985), “ Social categorization and power differentials in group relations”, *European Journal of Social Psychology*, 15, ss. 415-434.
- SAKALLI Nuray (2001), “Kadın hakları: Farklı terimler farklı tutumlar”, *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, 22, ss. 1-13.
- SAKALLI-UGURLU Nuran. (2008), “Erkeklerle İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), ss. 1-11.
- SANTAMARIA Andres, de la MATA Manuel L, HANSEN Tia G.B. ve RUIZ Lucia (2010), “ Cultural self construals of Mexican, Spanish and Danish college students: Beyond independent and interdependent self”, *Journal of Cross Cultural Psychology*, 41(3), ss. 471-477.
- SAYAN-CENGİZ Feyza (2010), “Bir ‘yeni sosyal hareket’ olarak Türkiye’de 1980 sonrası feminist hareket: Değerler değişimi mi, alternatif dinamikler mi?”, *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar* içinde, ed. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yüksek, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, ss. 115-134.
- ŞAŞMAN-KAYLI Derya (2007), *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*, İzmir: İlya Yayınevi.
- SCHMITT T. Michael – WIRTH James H (2009), “Evidence that gender differences in social dominance orientation result from gendered self-stereotyping and group-interested responses to patriarchy”, *Psychology of Women Quarterly*, 33, ss. 429-436.
- SHERKAT Darren E ve BLOCKER Jean T (1994), “The political development of sixties’ activists: Identifying the influence of class, gender and socialization on protest participation”, *Social Forces*, 72 (3), ss. 821-842.
- SIDANIUS Jim (1993), “The psychology of group conflict and the dynamics of oppression: A social dominance perspective”, *Explorations in Political Psychology* içinde, ed. S. Iyengar ve W. McGuire, Durham, NC: Duke University Press, ss. 183-219.

- SIDANIUS Jim, PRATTO Felicia ve BOBO Lawrence (1994), “Social dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance?”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (6), ss. 998-1011.
- SIDANIUS Jim ve PRATTO Felicia (1999), *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*, New York: Cambridge University Press.
- SIMON Bernd, LOEWY Michael, STÜRMER Stefan, WEBER Ulrike, FREYTAG Peter, HABIG Corinna, KAMPMEIER Claudia ve SPAHLINGER Peter (1998), “Collective identification and social movement participation”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), ss. 646-658.
- SIMON Bernd ve STÜRMER Stefan (2003), “Respect for group members: Intragroup determinants of collective identification and group-serving behavior”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29 (2), ss. 183-193.
- SNOW David A ve McAdam Doug (2012), “Identity work processes in the context of social movements: Clarifying the identity/movement nexus”, *Self, Identity and Social Movements* içinde, ed. Sheldon Stryker, Timothy J.Owens ve Robert W. White, University of Minnesota Press: London, ss. 41-67.
- STAKE Jayne E, ROADES Laurie, ROSE Suzanna ve ELLIS Lisa (1994), “The women’s studies experience: Impetus for feminist activism”, *Psychology of Women Quarterly*, 18, ss. 17-24.
- van STEKELENBURG Jacquelin ve KLANDERMANS Bert (2013), “The social psychology of protest”, *Current Sociology Review*, 0 (0), ss. 1-20.
- STRYKER Sheldon (2012), “Identity competition: Key to differential social movement participation?”, *Self, Identity and Social Movements* içinde, ed. Sheldon Stryker, Timothy J.Owens ve Robert W. White, University of Minnesota Press: London, ss. 21-40.
- STRYKER Sheldon, OWENS Timothy J ve WHITE Robert W (2012), “Social psychology and social movements: Cloudy past and bright future”, *Self, Identity and Social Movements* içinde, ed. Sheldon Stryker, Timothy J.Owens ve Robert W. White, University of Minnesota Press: London, ss. 1-17.

- STÜRMER Stefan, SIMON Bernd, LOEWY Michael ve JÖRGER Heike (2003), “The dual-pathway model of social movement participation: The case of fat acceptance model”, *Social Psychology Quarterly*, 66 (1), ss. 71-82.
- STÜRMER Stefan ve SIMON Bernd (2009), “Pathways to collective protest: Calculation, identification or emotion? A critical analysis of the role of group-based anger in social movement participation”, *Journal of Social Issues*, 65(4), ss. 681-705.
- TAJFEL Henri ve TURNER John C (1979), “An integrative theory of intergroup conflict”, *The Social Psychology of Intergroup Relations* içinde, ed. W. G. Austin ve S. Worchel Monterey, CA: Brooks/Cole, ss. 33-47.
- TAJFEL Henri ve TURNER John C (1986), “The social identity theory of intergroup behavior”, *Psychology of Intergroup Relations* içinde, ed. S.Worchel ve W.G. Austin, Chicago: Nelson: Hall, ss. 7-24.
- TAJFEL Henri, BILLIG M.G., BUNDY R.P. ve FLAMENT Claude (1971), “Social categorization and intergroup behaviour”, *European Journal of Social Psychology*, 1, ss. 149-177.
- TAŞDEMİR Nagihan ve SAKALLI-UĞURLU Nuray (2010), “The relationship between ambivalent sexism and religiosity among Turkish university students”, *Sex Roles*, 62, ss. 420-426.
- TEKELİ Şirin (2004), “Yeni dalga hareketinde örgütlenme”, Bianet Web Sitesinden alıntı, 30 Temmuz 2014: <http://www.bianet.org/bianet/kadin/49886-yeni-dalga-kadin-hareketinde-orgutlenme>.
- TRIANDIS Harry C (1995), “Attributes of individualism and collectivism”, *Individualism and Collectivism: New Directions in Social Psychology* içinde, Boulder, Co: Westview.
- TRIANDIS Harry C (1989), “The self and social behavior in differing cultural contexts”, *Psychological Review*, 96, ss. 506-520.
- TRIANDIS Harry C (2001), “Individualism and collectivism: Past, present and future”, *The Handbook of Culture and Psychology* içinde, ed. David Matsumoto, New York: OxfordUniversity Press, ss. 35-50.

- TURNER John C (1988), “ Comments on Doise’s individual and social identities in intergroup relations”, *European Journal of Social Psychology*, 18, ss. 113-116.
- TURNER John C ve BROWN Rubert (1978), “ Social status, cognitive alternatives and intergroup relations. *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* içinde, ed. H. Tajfel, London: Academic Press, ss. 201-234.
- TURNER John C ve REYNOLDS Katherine J (2012), “Self-categorization theory”, *The Handbook of Theories Social Psychology* içinde, ed. Paul A.M.Van Lange, Arie W.Kruglanski ve E.Tory Higgins, Sage Publications: London, ss. 399-414.
- TURNER John, BROWN Rubert ve TAJFEL Henri (1979), “ Social comparison and group interest in ingroup favouritism”, *European Journal of Social Psychology*, 9 (2), ss. 187-204.
- ULEMAN James S, RHEE Eun, BARDOLIWALLA Nenshad, SEMIN Gün ve TOYAMA Midori (2000), “The relational self: Closeness to ingroups depends on who they are, culture and the type of closeness”, *Asian Journal of Social Psychology*, 3, ss. 1-17.
- USKUL Ayşe K., HYNIE Michaela ve LALONDE Richard N (2004), “Interdependence as a mediator between culture and interpersonal closeness for Euro-Canadians and Turks”, *Journal of Cross- Cultural Psychology*, 35(2), ss. 174-191.
- QUIST Ryan M.,ve RESENDEZ Miriam G. (2002), “Social dominance threat: Examining social dominance theory’s explanation of prejudice as legitimizing myths”, *Basic and Applied Social Psychology*, 24(4), ss. 287-293.
- WEIR Lorna (1993), “Limitations of new social movement analysis”, *Studies in Political Economy*, 40, ss. 73-102.
- WILLIAMS Rachel ve WITTIG Michele A (1997), “I’m not a feminist, but...’: Factors contributing to the discrepancy between pro-feminist orientation and feminist social identity”, *Sex Roles*, 37 (11/12), ss. 885-904.
- WOOLF Virginia (2014), *Kendine Ait Bir Oda*, 15.basım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- YUVAL-DAVIS Nira (1997), *Cinsiyet ve Millet*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Kübra Özkan		
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa, 1988		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
ve Düzeyi	İyi		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2002	2006	Bursa Erkek Lisesi
Lisans	2006	2011	Boğaziçi Üniversitesi
Yüksek Lisans	2011	-	Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2011	2014	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı, Bursa Nutrition in Emergency, UNICEF Hakları Çalınan Kadınlar ve Çocuklar, İstanbul Üniversitesi Barışı Kurmak, Bilgi Üniversitesi		
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	kubraozkan88@gmail.com		
	Tarih	22.08.2014	
	İmza		
	Adı Soyadı	Kübra Özkan	

